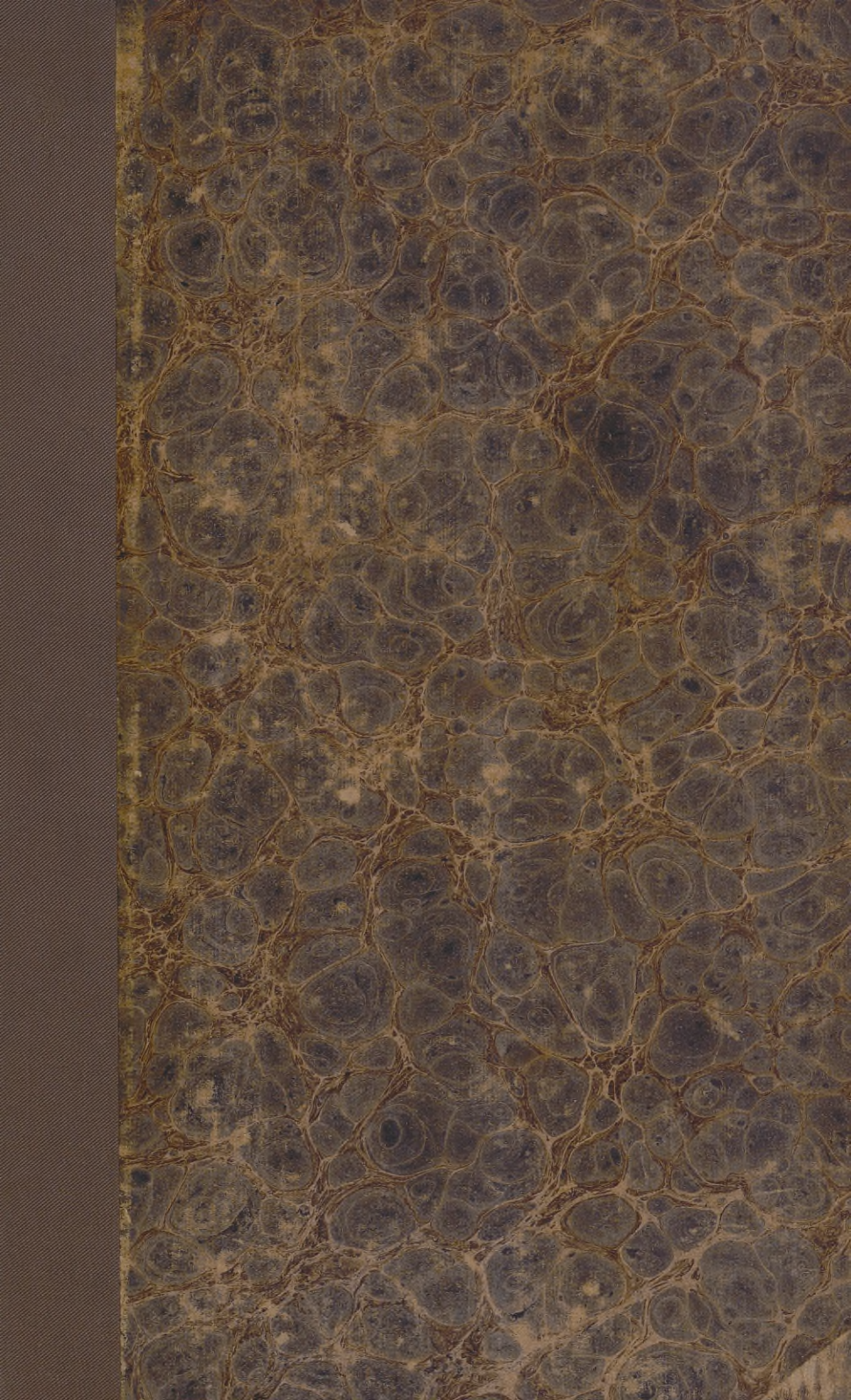

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000298573

MAPPOGRAFIA

DAWNEJ POLSKI.

MAPPOGRAFIA DAWNEJ POLSKI

PRZEZ

Edwarda Barona Rastawieckiego

WARSZAWA,

W Drukarni S. Orgelbranda

przy ulicy Miodowej Nr. 496.

11 41631

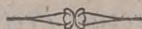
Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury
po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby exemplarzy.

w Warszawie dnia 25 Stycznia (6 Lutego) 1846 r.

Cenzor NIEZABITOWSKI.

Akc. Nr. K 3362/60

PRZEDMOWA.

*W*iadomość o mappach dawniej Polski, jako części ogólnej narodowej bibliografii, bardzo słabo i tylko nawiasowo dotąd w dziełach tego rodzaju wspomnianą była. Kazimierz Chromiński, w przypisku 8ym do rozprawy o Literaturze Polskiej wieków Zygmuntowskich, w Dzienniku Wileńskim z r. 1806 zamieszczonej, czyni wzmiankę dorywczą o najdawniejszych mappach Polskich; więcej nieco mówi o nich Feliks Bentkowski w Tm. II Historji Lit. Niektóre mappy Inflant i Kurlandyi przytacza Fryderyk Konrad Gadebusch, w dziele Livländische Bibliothek, Riga 1777, 8° w Tm. II, 154—156. Najważniejszym atoli w tym względzie materiałem, był spis mapp księgozbioru imienia Żaluskich, roku 1775 bezimienne sporządzony, którego rękopism w księgozbiorze

Ossolińskiego przedtęm w Wiedniu na teraz we Lwowie przechowany, z niego zaś w dalszych odpisach do rąk kilku uczonych i do niektórych prywatnych księżnic dostał się. O tej szacownej pracy słów kilka powiedzieć tu wypada.

Jest rzeczą wiadomą, iż utworzony przez Józefa Andrzeja Załuskiego Biskupa Kijowskiego księgozbiór publiczny imienia Załuskich, po śmierci czci-godnego zakładczy (d. 9 Stycznia 1774 r. następi-nej), poruczony został przez Kommissyę Edukacyj-ną w nadzór Ignacemu Potockiemu Pisarzowi Lite-wskiemu. Był wówczas Prefektem tego zakładu ksiądz Jan Daniel Janocki, Bibliotekarzem ksiądz Koźmiński, Adjunktem ksiądz Bartsch. Z początkiem roku 1775 zarząd biblioteczny złożył Potockiemu jako Administratorowi, Spis Mapp Geograficznych Polski, w księgozbiorze pod tę porę znajdujących się. Spis ten starannie i krytycznie wypracowany, obejmuje wykaz 153 mapp rozmaitych kraju Pol-skiego, tak całego jako też różnych onego części. Wątpić nie można, że twórcą tego dzieła był sam Janocki. Wprawdzie w tym właśnie roku 1775 Ja-nocki ociemniał był zupełnie, nie idzie przecie za tęp, żeby dla tego nie był w stanie pracy tej doko-nać: jego więc za istotnego onęj pisarza poczytu-jemy.

Przedślowie do Spisu tego podaje ciekawą wiado-mość, o zbiorze samym Mapp Polskich przez Zału-skiego nagromadzonych. Zebrał był Biskup Załuski, opowiada szanowny pisarz, mapp geograficznych

kraju Polskiego, ilość podziwienia godną. Sława o tem doszła do Jana Mauryczego Hrabiego Brühla, pod ten czas Koniuszego Dworu Królewskiego w Dreźnie, stryjecznego brata Piérwszego Ministra, a który poświęcał się szczególnie nauce geografii i zbieraniu mapp wszelkich całego świata. Tenże, pragnąc pozyskać wziętość u Polaków, zamyslił wydać atlas Sarmacyi: udał się przeto z prozbą do Żaluskiego, by mu na ten cel pożyczył posiadane mappy Polski, czy to oddzielnie wydane, czy po większych dziełach zamieszczone. Gorliwy użytku publicznego i sławy krajowej krzewiciel, chętnie trzydziesto-letnich zabiegów plony oddaje. Lecz w tem śmierć niespodziana Hr. Brühla, kładzie tamę przedsięwzięciu całemu; a szacowny zbiór mapp Żaluskiego, nigdy na powrót do rąk właściciela nie wrócił. Z duplikatów jedynie w księgozbiórze pozostałych, następny onego zbiór mapp powstał, i ten właśnie spisany został. Coby się z piérwiastkowym Żaluskiego zbiorem, przez Brühla zagarnionym stało, napróżno dochodzić usiłowaliśmy; zdaje się że w późniejszych czasach w rozsypkę poszedł, wraz z całym po Brühlu mapp zapasem w drodze częstkowej publicznej sprzedaży rozprószony. Równą niemal dla nauki jest stratą, że nie pozostał żaden wykaz piérwszego owego Żaluskiego zbioru.

Było z początku zamiarem naszym, sam ten spis krytyczny mapp biblioteki imienia Żaluskich ogłosić. Gdy jednak przy bliższém jego rozpoznaniu, w wielu szczegółach okazał się niedokładnym, gdy dalsze

poszukiwania znacznie większą ilość mapp wykryły, gdy wreszcie jako w języku łacińskim sporządzony, mniej byłby dziś dla ogółu czytających dostępny; z tych wszystkich przeto powodów powzięliśmy myśl ułożenia obszerniejszej, i o ile się dało całkowitej już dawniej Polski mappografii. Chcąc przecie uszanować pracę Janockiego, sądy zwłaszcza jego bibliograficzne zachować, jak niemniej życząc zatrzymać ślad samych zasobów Żaluskiego; tak praca niniejsza ułożoną została, żeby dzieło Janockiego w wydatniejszym druku górowało, i przez to łatwo rozeznane być mogło, które dosłownie przetłumaczone, w uchybieniach jedynie co do wypisania tytułów mapp, jakie w oryginałach widzieć zdołaliśmy, jest sprostowane.

Do uzupełnienia zaś dzieła, tak jak się obecnie publiczności przedstawia, posłużyło szczególnie zbada-
nie, prócz zbioru własnego, zapasu mapp księgozbiorów królewskich w Berlinie i Dreźnie, zbioru mapp Profesora Muczkowskiego w Krakowie, i nader zamożnego Medyckiego, słynnego wszelkich tego rodzaju zabytków miłośnika i nabywcy P. Gwalberta Pawlikowskiego. W bibliotece Drezdeńskiej znajduje się bardzo ważny i obfity zbiór mapp i planów dawniej Polski, w pięciu wielkich woluminach nagromadzony, pod tytułem: *Atlas Poloniae collectus 1790*. Własność niegdyś prywatna Fryderyka Augusta Króla Saskiego Księcia Warszawskiego, po śmierci jego księgozbiorowi publicznemu oddana. W Medyce obok Księżnicy w najrzadsze dzieła Polskie zaopa-

trzonej, obok jedyne go co do obfitości gabinetu rycin Polskich, obok zbioru monet i medalów, obok królewskiego niemal zakładu botanicznego, który wszelkich stref rośliny chodując, pożyteczne na cały kraj mnoży i rozdziela; obok mówiących szacownych zakładów, znajduje ciekawy badacz równie zasobny mapp dawniej Polski zapas. Złożmy tu hold należny gorliwości osób, które posiadane dostatki tak obrażają szlachetnie, na ogólną korzyść nauk i kraju.

Z przeglądu pracy naszej ujrzy światły czytelnik, jakie w różnych czasach były usilności władzy krajowej lub obywateli prywatnych, końcem zmierzenia i zdjecia w rysunkach, czy całej czy w jej częściach, krainy Polskiej. Już w początku 16^{go} wieku Bernard Wapowski Kanonik Katedralny Krakowski, w trzech mappach oddzielnych, wydawał ogólny Polskiego kraju wizerunek; Król zaś Zygmunt I zabezpieczał wyłączną sprzedaż mapp tych, wydawcy ich drukarzowi Krakowskiemu Floryanowi Unglerowi. Zygmunt August polecał instrukcyą, aby cały kraj był zmierzony, chcąc widzieć: „jaki jest stan naszego państwa, nad którym Pan Bóg daje nam sprawować rządy.” Ślad tych pomiarów przechowuje w kronice Łukasz Górnicki. Twierdzi Czacki, że mapę Polski z rozkazu Zygmunta Augusta sporządzoną, okazywał na Sejmiku Księstwa Mazowieckiego r. 1587 Warszawicki. Może być, że to była właśnie mappa Wacława Grodeckiego ze stanu rycerskiego Polaka,

który w połowie 16^{go} wieku Polskę w mappie geograficznój wyobrażał. W tym jeszcze wieku, za rządów Stefana Batorego, Stanisław Pacholowiecki zdejmował mapę Księstwa Połockiego; zaś Maciej Strubiec szlacheckiego rodu Polak, mapę Litwy i Inflant sporządzał. Wysadzony przez Sejm z r. 1576 Jan z Sienna Kasztelan Żarnowski, na czele Kommissyi do rozpoznania Podola i dolnej Rusi, przybrawszy ludzi w rozmiarze biegłych i uczonego Stanisława Sarnickiego, dopełniając najgorliwiej polecenia, po dziesięciu latach pracy wraz z Sarnickim złożył Królom dokładny tych krain opis, z mapą Sarmacyi wydany. Za tego jeszcze panowania, wyprawiony przez Króla Stefana do Tatarów jako Posel Marcin Broniewski, pierwszy krajów tamtych znany w Europie opis i mapę wygotował. — Z początkiem wieku 17^{go} uczony Geograf Gdańszczanin rodem, Filip Kluwer, w znamienitem geografii światowój dziele, skreślał starożytną Sarmacyi i Scytyi wyobrażenie: inne mapy Polski nowój tak całej, jak częściowych Prowincyi przerysowywał. W pierwszych latach wieku tego wyjść miała najrzadsza mappa Litwy Tomasza Makowskiego. W tymże czasie Pan zamożny Litewski Mikołaj Krzysztof Radziwiłł, kazał zdejmować W. X. Litewskiego przemiary, które kosztem swym i staraniem w obszerną mappę wyobraził. W połowie tego wieku Francuz w służbie wojskowej Polskiej zostający le Vasseur de Beauplan, ułożył mapę ogólną

Polski, nadto zdjął z niemalym trudem oddzielną mapę Ukrainy. Sztychował obie, sławny rytownik Gdański z Hagi rodem Wilhelm Hondius. Mapę Ukrainy wielce cenił Hetman Koniecpolski, a później król Jan Sobieski, oba téj krainy dobrze świadomi. Przedstawiał Koniecpolski Beauplana za tę mapę do nagrody Władysławowi IV, i miał ją otrzymać, gdyby nie nastąpiła śmierć tego monarchy. Blachy do mappy Polski całej Beauplana, po śmierci sztycharza Hondiusa, król Jan Kazimierz od wdowy jego zakupił: być może że z jego przyłożenia się odbitą została. W tym jeszcze czasie kalkograf królewski, przerzeczony Hondius, odbijał przez Doktora Daniela Zwickera ułożoną mapę Bagien Pińskich, kosztem zaś i staraniem Adama Kazanowskiego Marszałka Nadwornego Koronnego, nad żupami solnemi przełożonego, tenże Hondius sztychował po raz pierwszy Plany Kopalni Wielickich, przez Marcina Germana Geometrę zdejmowane. Równocześnie r. 1645 wyszła mappa Województwa Poznańskiego, G. Fraudenhamera Lekarza Wojewody Poznańskiego Krzysztofa z Binna Opalińskiego. — W ciągu 18^{go} wieku widzimy różne Zakony, zajmujące się troskliwie odrysami swoich duchownych Prowincyi. W połowie wieku tego X. Jan Nieprzecki Jezuita rysował mapę Litwy; zaś Jan Fryderyk Endersch Matematyk Króla Polskiego, wydawał w Elblągu częściowe Pruskiego Księstwa mappy, z których mappa Biskupstwa Warmińskiego, staraniem i ko-

sztem Biskupa Warm. Adama Stanisława Grabowskiego dokładnie wykonana. W r. 1760 za staraniem Jana Gottfryda Schobera Radcy Górniczego, wyszedł nader piękny arkusz pierwszy Planów kopalni Wielickich, przez Jana Gottfryda Borlacha r. 1719 pomierzanych. Za światłych rządów Króla Stanisława Augusta, wiele było usiłności końcem zmierzenia i sporządzenia dokładnych mapp ziemi Polskiej. W samym niemal początku panowania, polecił Król okazałe wydanie planów Kopalni Wielickich, z pomiarów i rysunków różnocześnie wykonywanych, a ostatecznie przez Geometrę Antoniego Fridhubera w jedno zebranych. R. 1770 B. Folin Kapitan w Korpusie Artylleryi Koronnej, sztychował wielki atlas Królestwa Polskiego. W dwa lata później wyszła ogromna praca Rizzi Zannoniego, za wpływem, pomocą i poradą uczonego a dla nauk wielce świadczącego opiekuna Księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego. Inną wyborną mapę przygotował tenże K. Jabłonowski, lubo dla niewiadomych powodów w rysunku nieodbitym po nim pozostała. Rząd krajowy z swęj strony zamierzał czynnie umiejętnie poznanie i zmierzenie powierzchni kraju; z polecenia i za szczególną troskliwością Króla Stanisława Augusta, przez lat 21 wykonywano szczegółowe po Prowincyach rozmiary. Karol de Perthées Pułkownik Geograf Królewski wygotowywał z prac tych ogólną topograficzną mapę, i oddzielne każdego Województwa z osobna, arcy pracowicie, dokładnie

i ozdobić. Z tych kilka jest sztychowanych, innych w rysunku pozostałych odbicia życzycie należy. Zamyślano także o zbadaniu i regulacyi spławów krajowych: ten sam Pułkownik Perthées ułożył mapę hydrograficzną Polski, i takową Królowi w rysunku przedstawił. Troskliwość Tadeusza Czackiego osiągnęła w oddzielnym drodze zdjęcie i rysunek mapy powszechniej hydrograficznej Polski i Litwy. Tenże mąż światły, a obywatel gorliwy, wnosił w Komisyi Skarbowej projekt, sporządzenia mapy geograficznej kraju Polskiego, wedle ścisłych geometrycznych pomiarów, idąc w tym za radą Astronoma Jana Śniadeckiego. Z przeciwnemi okolicznościami czasowemi, pożyteczne owe zamiary bezowocnie spełniać musiały. Wreszcie za tego jeszcze Panowania wygotowane były rysunki okręgu Olkuskiego, niegdys kopalnią srebra zamożnego: trzy z nich są dziełem Geometry Deutscha, inny zaś w roku 1787 zrobiony przez Geometrę J. K. Mci Andrzeja Oknińskiego. — Tyle powiedzieć można o pracach mapograficznych w dawnej Polsce i przez krajowców dokonanych. Obfitość mapp Państwa tego, które po zaniem i przez cudzoziemców od początku 16^{go} wieku, ciągle następnie wydawane były, czy to ogólną jego przestrzeń, czy szczególne Prowincye przedstawiające; wielość ta mapp świadczy dowodnie, jak dalece w różnych czasach i z rozmaitych powodów, bliższą znajomość krainy Polskiej, świat naukowy i polityczny ząwsze zajmowała.

Szczegółowe plany topograficzne miast, zamków i bojowisk, nie wchodzą w zakres dzieła niniejszego, lubo poszukując mapy geograficznej, nie mało się i tamtych widzieć i zebrać nadarzyło, a wykaz onych nie byłby może bezpożyteczny.

Żeby zaś całość rękopismu Janockiego pracą obecną objętą była, zamieszczamy wstępnie do niej oryginalny tamtego w łacinie tytuł i przedmowę.

Bonarum litterarum in Patria sua Conservatori

et DEFENSORI SUMMO

IGNATIO COMITI POTOCIO

LITUANIAE MAGNI DUCATUS NOTARIO MAGNO,

HEROIQUE ORDINIS DIVI STANISLAI EQUITI

PUBLICAE BIBLIOTHECAE ADMINISTRATORI PROVIDENTISSIMO.

Geographicae Poloniae Utriusque Tabulae,

quotquot in Bibliotheca publica supersunt, demissione et fidelitate
maxima indicantur. Kalendis Martiis anni post Christum natum

MDCCLXXV.

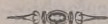
Bibliothecae hujus conditor, *Josephus Comes Zaluscus Episcopus Kioviensis*, indagandis Patriae historiae ac litteraturae monumentis genitus, *Tabularum Poloniae tam Veteris quam Novae Geographicarum*, copiam admirandam acquisiverat. Pervenit ejus fama ad Regii tunc in Dresdensi aula stabuli Praefectum Supremum Joannem Mauritium Comitem Brühlum, Ministri Principis fratrem germanum, qui omnem fere aetatem adultam percolendo studio Geographico, colligendisque Tabulis Geographicis totius terrarum orbis aevi veteris ac recentioris, impendebat. Isque Heros inclytus, Gentis universae Polonicae gratiam et amorem sibi conciliaturus, adornandi atque evulgendi Atlantis Sarmatici consilium suscepit. Petiitque ea ratione a Comite Zaluscio Regni Poloniae tum adhuc Referendario, facileque ab eo, augendae utilitatis publicae amplificandaeque gloriae Polonicae omnium cupidissimo, obtinuit: ut quaecunque hujus generis monumenta, sive formis aeneis seorsim excusa, sive voluminibus grandibus inserta, annorum ferè triginta spatio undique gentium congesserat, eum ipso communicaret. Fuit Comitibus Brühlis propositum illustre, litteratorum Reipublicae universae, in Novis Actis Eruditorum (quae Lipsiae Saxonum Athenis prodeunt) Januario mense anni 1753 p. 47 sq., applausu maximo significatum. Quod tamen ad effectum suum adducere, subsecuta Comitibus Brühlis mors innopinata nonpassa est. Supplex quidem illa Geographica pretiosissima, quam Comes Zaluscus illi

concesserat, ad dominum suum nunquam est reversa. Recuperandaeque ipsi, insecutorum temporum conditio infelix, impedimenta summa intulit. Permanserunt tamen in *Publica Bibliotheca*, in geminalis operum exemplaribus

Tabulae sequentes:

I.

SARMACYA EUROPEJSKA.

1.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Klaudiusza Ptolemeusza z Aleksandryi, znakomitego starożytniej geografii pisarza, przez Marka z Benewentu zakonnika Celestyna, i Jana Costa z Werony, obu biegłych matematyków sporządzona.—Na arkuszu większym.

Zamieszczona jest w Klaudiusza Ptolemeusza z Aleksandryi geografii, wydaniu łacińskiem w Rzymie przez Ewangielistę Tosina akademii rzymskiej księgarza r. 1508, formatu arkusza większego. Wydanie to nader jest rzadkie.

2.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Klaudiusza Ptolemeusza, przez Bernarda Sylwana z Eboli, w geografii starożytniej wielce biegłego, skreślona.—Na arkuszu większym.

Znajduje się w geografii Klaudiusza Ptolemeusza z Aleksandryi wydaniu łacińskiem, przez Jakóba Piotra de Leucho w Wenecyi r. 1511 dnia 20 Marca, w formacie arkusza większego. Wydanie to jest ze wszystkich najrzadsze, najbieglejszym nawet literatom wcale nie znane.

3.

Tabula moderna *Sarmatiae Eur. sive Hungarie, Poloniae, Russiae, Prussiae et Vlachiae*.—Na arkuszu.

Ta mappa znajdująca się w zbiorze mapp polskich księgozbioru Drezdeńskiego, w spisie onych oznacza: E. Molemaeo Argent. 1513. Znajduje się także w zbiorze Medyckim Gw. Pawlikowskiego.

4.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Klaudiusza Ptolemeusza sporządzona i poprawiona przez *Gerarda Merkatora* geografa księcia Kłiwii.—Wielkości arkuszowej.

Umieszczona w geografii Klaudiusza Ptolemeusza z Aleksandryi wydaniu łacińskiem, które staraniem samego Merkatora w Kolonii czcionkami Godfryda z Kempis r. 1584 w wielkości arkuszowej na jaw wyszło. Wydanie ozdobne i bardzo rzadkie.

5.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Klaudiusza Ptolemeusza, poprawiona przez *Gerarda Merkatora*.—Wielkości arkuszowej.

Wyszła w geografii K. L. Ptolemeusza z Aleksandryi, wydanej w języku greckim i łacińskim, staraniem P. Berciusza geografa króla francuzkiego, w Amsterdamie w drukarni Jodoka Hondiusa roku 1619, w formacie arkusza większego.

6 — 7.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Klaudiusza Ptolemeusza przez *Gerarda Merkatora* poprawiona. — Na arkuszu większym.

Dwukrotnie powtórzona między Klaudiusza Ptolemeusza mappami geograficznymi świata starożytnym znanego, które w latach 1695 i 1704 w Amsterdamie, Utrechcie i Frankfurcie, w formacie arkusza większego wyszły.

8.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Według Ptolemeusza przez *Marka z Benewentu* w mniejszym formacie w 4^{ce} skreślona.

Zamieszczona w geografii starożytnej Jana Antoniego Magina, dzieło K. L. Ptolemeusza objaśniającej. Odbita zaś jest w Arnheim przez Jana Janssoniusa r. 1617, w 4^{ce} większej.

9.

Sarmatiae Europaeae delinatio. Mappa ozdobna niewiadomego autora. Umieszczona w Baltazara Mon-

corneta Teatrze świata starożytnego, bez wyrażenia roku w formacie małym poprzecznym wyszłym. Dzielko to bardzo rzadkie, bieglejším nawet literatom mało znane.

10.

Landtafel des Ungerlands-Polands-Rüssen-Littaw-Walachei und Bulgarei.

Na arkuszu małym, mappa z 16 wieku, należąca do jakiegoś dzieła geograficznego czy historycznego, być może do którego z wydań *Cosmografii* Sebestyana Munstera. Na stronie odwrotniej, jako stronicy dzieła samego wypisano: Beschreibung des Ungerlands-Polands-Rüssen-Littaw, Walachei, Bulgarei etc. welche lender Ptolemeus mitteinander nempt *Sarmatium Europe*.

Mappa ta znajduje się w zbiorze Medyckim P. Gw. Pawlikowskiego.

11.

Tabula choreographica *Sarmatiarum* 1588. Fr. Siarczyński (Obraz wieku panno: Zygm: III. Poznań 1843. I, 178) przytacza tę mapę, jako dołączoną do dzieła *Stanisława Sarnickiego*: Descriptio veteris et novae Poloniae cum divisione ejus veteri et nova, adjecta est vera et exquisita Russiae inferioris descriptio juxta revisionem commissariorum regionum..... 1585. Fol. O mapie tej zamilcza zupełnie F. Bentkowski. W widzianych kilku exemplarzach przytoczonego dzieła, nie znaleźliśmy onęj. Nic więc o tej mapie powiedzieć nie możemy. Dzieło zaś samo powyższe, napisane zostało w skutek wyznaczonej przez Sejm Kommissyi, do zwiedzenia i rozpoznania stanu dolnej Rusi czyli

Podala. Brzmienie o tém konstytucyi sejmu koronacyjnego z r. 1576 jest następujące:

„0 Kommissarzach do Ruśi y Podola.

„Przystawiając do Konstytucyi Piotrkowskiej Anni 1567, w ktorej było Rewizory naznaczono do Podola y Ruśi, aby miejsca oglądali, y sprawę dali o tych miejscach, kędyby wieczności miały być rozdawane. Także też y o czwartey części tych, którzy roku przeszłego są popaleni y spustoszeni, dla czego Kommissarze iuż teraz posyłamy Urodzone, Jana z Sienna Żarnowskiego, y Raphała Slakowskiego, Konarskiego Ziemię Lanczyckiej, Kasztellany: ktore takowym ubespieczeniem opatrujemy, iakoby mieli Rewizorowie y Lustratorowie...” Vol. Leg. II, 924—5.

Jan Sieniński z *Sienna* wywiązując się z tego zlecenia, rozpoznania położenia i stanu dolnej Rusi i Podola, dobrał ludzi biegłych w rozmiarze, a nadto użył w pomoc przyjaciela swego uczonego *Stanisława Sarnickiego*, i podjętą pracę najgorliwiej dopełnił. Rapporta w ciągu działania piśmienne i ustne składał królowi Stefanowi. Po dziesięciu zaś leciech ułożony przez Sarnickiego opis, Sieniński królowi r. 1585 przypisał.

Jan Sieniński, światły i czynny obywatel, Poseł do Turcyi, Kasztelan Żarnowski, następnie Lwowski, w końcu Wojewoda Podolski. Żarliwy obrońca arianizmu, założyciel miasta Rakowa, głównej arianów w Polsce siedziby.—*Stanisław Sarnicki* mąż uczony, naprzód kalwin potem katolik, r. 1592 mianowany Wojskim Krasnostawskim, około tego czasu zmarły. Pisarz wielu dzieł historycznych, ogłoszonych i dotąd druku czekających.

12.

Sarmatia et Scythia, Russiaque atque Tartaria Europea przez Filipa Kluwera.—Na arkuszu małym.

Jest między mappami geograficznemi świata starożytnego i nowego, które staraniem Filipa Kluwera bez wyrażenia czasu w formacie arkusza małego wyszły: w porządku 27^a.

13.

Taż sama mappa. Na arkuszu mniejszym podłużnym.

Umieszczona między mappami świata starożytnego i nowego, wydanemi z Filipa Kluwera rysunku w formacie przerzeczonem bez wyrażenia roku; w porządku 59^a.

14.

Taż sama mappa, zamieszczona w Filipa Kluwera Wstępie do geografii starożytnej i nowej w Wolffenhütelu 1694 r. w 4^{ce} wydany.

15.

Taż sama mappa, piękniej i poprawniej odbita, w Filipa Kluwera Introductione locupletiore etc. r. 1697 w 4^{ce} większej w Amsterdamie wyszłej, zamieszczona.

16.

Taż mappa, ozdobnie i poprawnie odbita w Filipa Kluwera Wstępu wydaniu, które staraniem sławnego geografa Antoniego Augustyna Bruzen de la Martinière, w Amsterdamie u Jana Pauli 1729 r. w 4^{ce} wielkiej wyszło.

Filip Kluwer (Chuverius) urodzony w Gdańsku r. 1580 gdzie ojciec jego był przełożonym nad mennicą, znakomity geograf. Wiadomość o jego życiu i pracach literackich skreślili: Nouveau dictionnaire historique, par Chaudon et Delandine; Daniel Heynsius w mowie na zgon jego mianej, przy Kluwera Introductio in univers. Geogr. drukowanaj; Jöcher, Gelehrtenlexicon; z nich zaś F. Bentkowski, II 636—638; niemniej Fr. Siarczyński, Obraz panowania Zyg. III, Lwów 1828, II, 215—217.

Kluwer z młodu zwiedził kraje i akademie obce, wróciwszy do ojczyzny oddany przez ojca do dworu króla Zygmunta III. Ztąd udał się z woli ojca do Lejdy na naukę prawa; lecz przejęty szczególnym do geografii zamiłowaniem, niechęcią ojca nawet niestłumioném, wyłącznie się onęj poświęcił. Na ten koniec liczne odbył podróże, w których obszernych nabywszy wiadomości, tak że dziesięciu językami z łatwością mówił, wrócił do Lejdy, gdzie osiadł i życie zakończył r. 1624, mając lat 43. Uznany w świecie uczonym za pierwszego swego wieku geografa, kilka dzieł wielce szacowanych wydał. Znich Introductio in universam Geographiam tam veterem quam novam libri VI, kilkakrotnie po śmierci autora, z dodatkami różnych uczonych, przedrukowane zostało.

17.

Sarmatiae Europaeae Tabula. Zamieszczona w Krzysztofa Cellariusza Notitia orbis antiqui sive Geographia

plenior, w Lipsku nakładem Gleditscha starszego r. 1701 w 4te większej wydanej.

Mappa ta przez samego *Cellariusza* głębokiej nauki męża, z pracowni dawnych geografów i historyków wielce obeznanego, z dokładnym do tychże zastosowaniem się ułożona, między wszystkiemi mappami Sarmacyi pierwszeństwo trzyma. Z dołączeniem *Cellariusza* komentarza, nie w tym rodzaju nie mogło wyjść dokładniejszego.

18.

Panioniani Regni, veterisque Sarmatiae atque Silesiae amplitudo, fines et gentes conterminae, in tabulam redactae per Fridericum Vilhelmum Sommerum Vratislaviensem. — Na arkuszu mniejszym poprzecznym.

Mappa ta umieszczona jest przy dziele samego *Somméra* o królestwie Panonii i Szląsku starożytnym, w Wrocławiu u Michała Huberta r. 1722 w 4te większej wydaniem.

19.

Germano - Sarmatia in qua Populi maiores Venedi, et Aestiaci; Peucini, et Bastarnae in minores Populos divisi ad hodiernam locorum, et Regionum positionem respondent. Autore N. Sanson Abbavilloeo, et Christianiss. Galliar. Reg. Geographo. Cum Privilegio. 1741. — J. Somer Pruthenus sculpsit. — A Paris chès le S. Robert Geogr. du R. quai de l'Horloge. — Wielkości arkuszowej.

20.

Panioniani regni et veteris Sarmatiae fines, gentesque conterminae, podług *Sommerera*, mapę tę odbić dał *Józef Alexander książę Jabłonowski* Stolnik W. X. Lit. Formatu arkusza poprzecznego.

Tę mapę uczony książę, starożytności ojczystych badacz gorliwy, dołączył do dzieła swego o Państwie Sarmackiem w języku francuzkim napisanego, które w Norymberdze u Jerzego Krzysztofa Lochnera roku 1748 w 4^{ce} większej wyszło.

II.

POLSKA CAŁA.

1, 2, 3.

Najdawniejsze mapy Polski pod tą nazwą, wyszły w Krakowie, przez *Bernarda Wapowskiego* kantora katedry krakowskiej, sekretarza króla *Zygmunta I* ułożone, a przez *Floryana Unglera* drukarza wydane. Dwie z map tych są szczegółowe, wyszły około r. 1526 i przedstawiają: jedna niektóre części królestwa Polskiego, tudzież *Węgier, Wołoszczyzny, Turcyi, Tartaryi i Mazowsza*; druga *Księstwo Pruskie, Pomorze, Żmudź i Wielkie Księstwo Litewskie*. Mappa trzecia powszechna, całe *Królestwo Polskie, Mazowsze i inne ziemie* przedstawiająca, wyjść miała wkrótce po tamtych.

Mapy te wzbudzające wysoce ciekawość, tak jako najdawniejsze tego rodzaju pomniki w literaturze naszej, jak ze względu na świetność czasów w których były działane, jak wreszcie z uwagi na ich autora głębszymi wiadomościami w swoim czasie słynnego męża; mapy te trzy mówię napróżno dotąd, mimo wszelką usilność, przez nas poszukiwaniami były. Nigdzie ich jeszcze natrafić i widzieć nie udało się. *Kazimierz Chromiński* (Dzien. Wil. z 1806

Grudzień, str. 213) przytacza mapę Floryana Sarmacyi i Węgier w Krakowie 1528 r. wyszłą. Mniemam, że ją naocznie widział, i że to jest właśnie trzecia mappa Wapowskiego całą Polskę przedstawiająca. Że zaś te mapy rzeczywiście na jaw wyszły, znajdujemy niewątpliwy dowód, w przywileju królewskim Zygmunta I Floryanowi Unglerowi roku 1526 danym, do wyłącznej na lat 10 sprzedaży dwóch pierwszych mapp już w ów czas wydanych i trzecięj wydać się mającej. Przywilej rzeczony w metrykach koronnych w Warszawie, w księdze EE. Vol. 40 str. 319 przechowany, ważny Mappografii krajowej i rzeczy księgarskiej ówczesnej pomnik, wypisujemy tu w całości dosłownie.

Privilegium Floriani Calcographi Cracoviensis super Cosmographijs per eum impressis.

Sigismundus etc. Manifestum facimus tenore presentium universis, quia cum Famatus *Florianus civis et calcographus Cracoviensis*, duas *Tabulas Cosmographie particulares* alteram videlicet *nonnulla loca regni nostri Polonie et etiam Hungarie, ac Valachie, Turcie, Tartarie, et Masovie*, alteram vero *Ducatus Prussie, Pomeranie, Samogithie, et magni Ducatus nostri Lithuanie* continentem, per venerabilem *Bernardum Vapowski, Cantorem Ecclesie Cathedralis Cracoviensis Secretarium nostrum*, compositam, et numquam ante hac editam, magna solercia et impensa, ingeniosisque formis, et characteribus, non pridem accusserit, variisque picturis, et imaginibus effigiatam, *in lucem ediderit*; et *tertiam universalem Tabulam seu mappam totum regnum nostrum, et Masoviam, et pleraque alia loca* complectentem eodem venerabili *Bernardo Vapowski* authore, propediem *edere intendat*, Nos indemnitati predicti Floriani consulere, et ne ab alijs hujuscemodi tabulis Cosmographie, seu mappae imprimantur, et ipse laboribus, et commodo debito privetur providere cupientes, statuimus et ordinamus, ac presentium tenore statuimus et inhilemus, ne aliquis cuiuscu'que

status condicionisque acistat, per regnum et dominia nostra predictas Tabulas seu mappas Cosmographie per ipsum Florianum civem et Impressorem Cracoviensem prefatum impressas, per decem annorum de cursum, sese continue et immediate sequentium, a tempore date presentium literarum computandorum, imprimere, aut alibi impressas adducere et vendere, vel ut ab alijs fiant, author esse audeat, sub pena ammissionis Tabularum seu mapparum sic editarum, aut ad vendendum expositarum, quas etiam ipse Florianus predictus, vel cui ab illo agendum, hoc commissum fuerit ubicunque eas compererit, accipere, earumque unam medietatem pro phisco nostro consignare, et repone, alteram vero medietatem in commodum suum convertere poterit, impedimento, contradictione et impugnatione cessante, quorumcunque hominum, cuiuscunque dignitatis, dreeminencie, status et officij fuerint, et amplius sub pena centum marcarum pecunie, monete et numeri Regni nostri usitati, quas tocies, quocius huic privilegio contraventum fuerit, irremissibiliter exigendas, a contrafacientibus, ac etiam pro una medietate fisco nostro regio, pro reliqua vero medietate, predicti floriani usibus, decrevimus esse applicandas, Quocirca omnibus et singulis dignitariis et officialibus ecclesiasticis et secularibus, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, et Vice-capitaneis, et quorumvis locorum prefectis, ac eorum vicesgerentibus, proconsulibus et consulibus civitatum et oppidorum, ceterisque subditis nostris, in Regno et dominiis nostris ubilibet existentibus mandamus, ut prefatum Florianum, presenti privilegio nostro uti et gaudere permittant, ipsumque in illo manuteneant et defendant, et contrafacientes penis supradictis mulcent, pro gratia nostra non aliter facturi.

Datum Cracovie, die sancti Luce Evangeliste (18 Października) Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto (1526), Regni nostri anno vigesimo.

Bernard Wapowski, twórca mapp przerzeczonych, doktor prawa, sekretarz królewski, kanonik i kantor katedry krakowskiej, mąż w astronomii i nauce prawa wielce biegły. Z prac jego literackich najznakomitsza Kronika trzydziestu lat rządów Zygmunta I od r. 1506 do 1535. Umarł d. 22 Listopada 1535 r.; w katedrze krakowskiej pochowany. Żaden z pisarzy którzy Wapowskiego życie opisują, a mianowicie Józef Max. Hr. Ossoliński w oddzielnym żywocie Bernarda Wapowskiego (Wiadomości Historyczno-krytyczne do Dziejów Liter. Pol., Kraków 1819. I, 464—492), nie wspominają bynajmniej o mappach Polski przez niego rysowanych. Życzyć należy, jeżeli szczęśliwym trafem wykryby się one komu udało, ażeby dokładną o nich wiadomość, jeżeli nie przerys, ogłosić nieomieszkał.

Mappy Wapowskiego nie znajdowały się w księgozbiorze Załuskiego, a przynajmniej nie było ich kiedy spis mapp Janocki układał. Albowiem W. Grodeckiego mappę poczytuje być najdawniejszą, jak to z słów jego następujących okazuje się.

4.

Polskę z czasów większego już wykształcenia, pierwszy *Wacław Grodecki* ze stanu rycerskiego Polak, w mappie geograficznej wystawił. Wyszła ona w Bazylei u *Jana Opporyna* drukarza wybornego i wielce uczonego na początku roku 1558, w formacie arkusza wielkiego. Przydane zostały do niej Filipa Melanchtona domysły o początkach Narodu Polskiego. Pierwsze to wydanie niesłychanie jest rzadkie. Pożytych je był przed 22 laty założyciel księgozbioru tego hrabia Załuski, hrabiemu Brühlowi natenczas wielkiemu koniuszemu dworu Saskiego, do zamierzonego

przez tegoż ułożenia Atlasu Sarmacyi. Znajduje się jednak w księgozbiorze publicznym.

5.

Poloniae finitimorumque locorum descriptio, auctore Venceslao Godreccio Polono.

Umieszczona w *Abrahama Orteliusa* geografa Filipa II króla Hiszpańskiego Teatrze świata ziemskiego w Antwerpii r. 1570 wyszłym, w formacie arkusza większego.

6.

Taž mappa Grodeckiego powtórzona w wydaniu niemieckim *Abr. Orteliusa* Teatru, z roku 1580: *Theatrum oder Schawbüch des Erdtkreijs*. W wielkości arkuszowej.

7.

Poloniae, Litvaniaeq. descriptio, Auctore Wenceslao Godreccio; et correctore Andrea Pograbio Pilsnensi. — Cum privilegio Imp. Regię etc. decennali. — Na arkuszu.

Należy do wydania *Orteliusa* Teatru świata, w języku francuzkim wyszłego.

8.

Polonie, Lithvaniaeq. descriptio Auctore Venceslao Godreccio; et correctorre Andrea Pograbio Pilsnensi. — Na arkuszu większym.

Znajduje się w *Abr. Orteliusa* Teatrze świata, wydaniu ostatniem w Antwerpii u J. B. Urintiusa 1603, form. arkuszowego.

Z powodu że w ciągu tego pisma, wielokrotnie atlasy *Abrahami Orteliusa* są przytaczane, przeto rozmaite onych wydania wskazujemy:

Theatrum orbis terrarum, wyd. 1^{sze} w Antwerpii 1570 r. na arkuszu większym, o 53 mappach rytych przez Fr. Hogenberga.

R. 1571 z textem flamandzkim powiększone wydanie do 67 mapp. -

R. 1573 wydanie z 70 mappami.

R. 1595 wydanie ze 115 mappami.

To dzieło jest z textami francuzkim, włoskim i niemieckim.

Theatrum orbis terrarum, Abrahami Orтели Antverp. Geographi Regii, tabulis aliquot novis vitaq. auctoris illustratum editio ultima Antverpiae apud Joannem Bapt. Urinium 1603.—Na arkuszu większym.

Theatri orbis terrarum parergon sive veteris geographiae tabulae Antverpiae, Balth. Moretus, 1624.—Na arkuszu większym.

9.

Poloniae locorumque viciniorum descriptio Auctore *Venceslao Grodeccio* Polono.—Na arkuszu mniejszym.

Znajduje się przy wydaniu *Marcina Kromera* *Polonia.... Coloniae Agrippinae in officina Birckmannica sumptibus Arnoldi Mylij*, 1589.—Wielkości arkuszowej.

10.

Poloniae finitimarumque locorum descriptio Auctore *Wenceslao Godreccio* Polono. *Johann Bussemecher* exce.—*Henricus Nagel* fecit.—Na ćwiartce.

Należy do jakiegoś dzieła historycznego. Jest w zbiorze

Medyckim i Drezdeńskim, gdzie wpisie oznaczona rokiem 1596. 1600.

Nie ujdzie zapewne uwagi czytelnika, że *Wacław Grodecki* na wszystkich mapp jego cudzoziemskich wydaniach pisany jest *Godreckim*, gdy przy Kromerze właściwem nazwiskiem *Grodecki* jest wymieniony.

T. Czacki (I, 224—5) utrzymuje, że „Warszewicki pokazując na Sejmiku Mazowieckiego księstwa 1587 r. mapę Polski z rozkazu Zygmunta Augusta sporządzoną, widział w niej obraz wszelakich uwag dla urzędnika i obywatela.” Tęj mappy oddzielnie wydanej nie znamy: wnosić można, że to była może mappa *W. Grodeckiego* ułożenia. Czytał Czacki instrukcyę przez Zygmunta Augusta wydaną, aby cały kraj był rozmierzony, chcąc widzieć „jaki jest stan naszego państwa, nad którym Pan Bóg daje nam sprawować rządy.” Instrukcyi tej dotąd wysledzić nie zdołaliśmy, a zdaje się iżby się znajdować powinna w *Metrykach Litewskich*. O odbywanych pomiarach po kraju, a mianowicie na Podlasiu, za rządów króla Zygmunta Augusta i o sposobie jak one wykonywano, znajduje się ciekawy szczegół w Łukasza Górnickiego *Dziejach w Koronie Polskiej* od r. 1538 do r. 1572. Opowiada on pod r. 1561 że „Miernicy jeździli po Podlasiu, w Bielskim Powiecie, nad którymi był od króla superintendentem niejaki *Stanisław Skoczek*, który miał imienie (majętność) u Grodna Kundzin, które potem zapłacił król Stefan. A iż ten *Skoczek* nie ludzce się obchodził z ludźmi, tak iż czasem przez pośrodek izby sznur miernikom ciągnąć kazał dzióry poprzewierciawszy, odjął też był niesłusznie niejakiemu Wojcikowi niemało gruntu. Ten Wojcik kilkakroć królowi się skarżył o tę krzywdę, na ostatek raz w Rudnikach tak domawiał królowi, com ja sam słyszał, iż godzien był znacznego karania. Jednak król, jako Pan święty był, odprawił go gładce, i do Pisarzów Litewskich odesłał. W kilka dni potem, gdy król z łowów do Wilna przyjechał, napisał ten Wojcik kartę,

odpowiadając na gardło królowi, jeżeli nie każe powrócić majątności tym ludziom, którym je miernicy bez żadnej przyczyny pobrali. Tę kartę raniuchno przylepił na wrotach zamkowych....., Schwytany Wojcik, śmiercią ukarany został. „..... a gdy na śmierć był sądzony, podał rejestrzyk, w którym wypisane były zbrodnie mierników i *Skoczka*, zaczęm król kazał wziąć imię *Skoczki*, i długo był bez niego: potem za przyczyną wielkich panów, kazał mu je król za się wrócić.” (Wydaniu T. Mostowskiego z r. 1805, str. 449 — 452). W rejestrach poborowych miasta Krakowa, wyszukał A. Grabowski innego z owych czasów geometrę królewskiego: „R. 1571 *Skawiński* miernik królewski.” (Ojczyste Spominki, 1845. I, 266).

11.

Polonia et Hungaria nova Tavola. W 4ce większej.

W dziele: *Geographia Cl. Ptolemaei Alexandrini..... a Josepho Moletio Mathematico. Venetiis apud Vincentium Valgrisium 1562 w 4ce* Między nowemi mappami geograficznemi do tego wydania sporządzonemi, pod numerem 18 mapp nowo przydanych, a 28 z porządku.—Żadnej wartości mappa.

12.

Il disegno di Geografia moderna del *Regno di Polonia* a parte del Ducato di Moscovia alla Maesta de Massimiliano di Bohemia..... Giaco di Castaldi Piemontese Cosmografo in Venezia 1562 con gracia e privilegio del summo pontifice papa Pio III per anni X e del Sere. Senato di Venec. p. anni XV.

Tę mappę przytacza Feliks Bentkowski II, 625, jako znajdującą się u Hr. Jana Suchodolskiego. „Sztých jest

dość dobry i nazwiska miast nie bardzo trudne do rozpoznania.”

13.

Przytacza Kaz. Chromiński (Dz. Wil. 1806, Grudzień, str. 213) mapę *Polski* przez *Andrzeja Pogrobskiego* w *Wenecyi* 1569 r. wydaną.

Zapewne z *Grodeckiego* przerobiona, następnie w *Orteliusza* atlasach umieszczana, jak to wyżej jest wyłożone.

14.

La Carte de la haute et basse Polonne.—Na arkuszu większym.—U spodu z boku pod herbami *Polsko-Francuzkiemi*, objaśnienie wydawcy do czytelnika, względem krainy *Polskiej* tą mapą wyobrażonej, podpisane: *François Desprez, rue Montorgueil, au bon pasteur.*

Mappa ta znajduje się przy dziele *Les chroniques et annales de Pologne* par *Blaize de Vigenere, Secretaire de feu Monseigneur le Duc de Nyvernois.* A Paris, chez *Jean Richer.* 1573. w 4ce.

15.

Poloniae amplissimi Regni Typus Geographicus.

Mappa roku 1576 przez niewiadomego autora bez wymienienia miejsca na arkuszu większym wydana. Znajdujący się na niej wizerunek króla *Polskiego* *Stefana*, wcale hohaterowi temu podobny.

Zachowana w zbiorze mapp geograficznych całej kuli ziemskiej, przez różnych autorów wydanych.

16.

Ta sama mappa, z wizerunkiem Zygmunta III króla Polskiego, wydana powtórnie w dziele *Speculum orbis terrae*, w Antwerpii przez wdowę i spadkobierców Gerarda de Judaeis drukowaném, roku 1593, na arkuszu wielkim.

17.

Poloniae et Ungariae nova descriptio.— Na półarkuszu. Znajduje się w zbiorze mapp Polskich w bibliotece Drezdeńskiej, w spisie onego oznaczona: *E. Cosmographia Seb. Munsteri*, 1546. Lecz ten rok podobno błędnie położony.

18.

Landtafel des Ungerlands, Polands, Reussen, Littaw, Walachey und Bulgarey.—Na arkuszu.

Takoż w zbiorze mapp Polskich Drezdeńskim znajduje się, w spisie którego oznaczona: *Aus Seb. Munsteri Cosmographie* 1592. 1598.

Sebastjana Munstera dzieło, z powodu drzeworytów w niém znajdujących się szacowane, ma tytuł następujący: *Cosmographie oder Beschreibung aller Länder, Herrschaften, fürnemsten Stetten, Geschichten, Gebreuchen, Handtirungen*..... wyszło po raz 1szy w Bazylei u H. Petri 1541, w formacie arkuszowym. Wydanie 3cie w Bazylei u H. Petri 1550 zaleca się pięknnością drzeworytów, a ma mapp 14. Inne wydania tamże w Bazylei wyszły w latach 1569, 1574 i 1578 mają gorsze odbicia rycin, mapp zaś 26. Wydania z lat 1592, 1598 i 1614 takóż w Bazylei mają po 26 mapp nowo sztychowanych. Munster przetłumaczył sam

dzieło swoje na język łaciński, i to tłumaczenie wyszło w Bazylei 1550 r., i znowu 1554 r. Przekład francuzki wyszedł r. 1552, także z drzeworytami, w Bazylei u Henri Pierre, w formacie arkuszowym.

19.

Polonia et Silesia, per Gerardum Mercatorem, Illustrissimi Ducis Cliviae Cosmographum, delineata.— Na arkuszu.

Mappa ta przyłączona do Merkatora mapp geograficznych niższych Niemiec, które w Dunsberdze bez wyrażenia czasu, przed rokiem 1600 w formacie arkuszowym wyszły.

20.

Taż sama mappa, powtórzona w atlasie wielkim Gerarda Merkatora, wydany w Amsterdamie nakładem i drukiem Judoka Hondiusa r. 1619, w formacie arkusza większego.

21.

Taż mappa, odbita w ostatniem wydaniu atlasu wielkiego Gerarda Merkatora, nakładem i drukiem Heuryka Hondiusa w Amsterdamie 1633 r. wyszłem, w formacie arkusza większego. Jest zaś mappa ta w tomie 2im.

22.

Nova Poloniae delinatio. — Amstelodami ex officina et sumptibus *Judoci Hondii.* — Na arkuszu większym. — Nad tytułem herb Państwa czteropolowy. Otacza mapę ozdobna rama, przedstawiająca u góry i u dołu widoki miast: Dantzik, Cracovia, Breslaw, Posnania, Sandomiria, Crosno, Biecz. Zaś po dwóch bokach ramy są wizerunki: *Nobilis Polonus*, *Communis Polonus*, *Miles Polonus*, *Nobilis Femina*, *Poloni Femina*, *Militis uxor.*

23.

Haec tabula nova *Poloniae et Silesiae*, Sigismundi Tertio, Dei Gratia Regi Poloniae, Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Borussiae, Masoviae, Samogetarum, Livoniae, nec non Suecorum, Gotthorum Haereditario Regi D.D.D. a *Nicolao Johannide Piscatore* Anno 1630. — Impressa in aedibus *Nicolai Johannis Visscher.* — Na arkuszu większym, w ramie ozdobnej, wystawiającej widoki miast: Cracovia, Dantzick, Posna, Crossen, Sandomiria, Breslaw; tudzież wizerunki Zygmunta III, Stefana I, Henryka II, Zygmunta II; nadto *Nobilis Polona*, *Vir Polonus*, *Herb Polski*, *Virgo Gedanensis*, *Sponsa Silesiae*, *Nobilis Polonus*, *Faemina Polona*, *Faemina Silesiae.*

24.

Poloniae et Siesiae Tabula Geographica, w szczuplejszym rozmiarze wydana w atlasie mniejszym *Gerarda Merkatora*, który staraniem *Judoka Hondiusa*, nakładem zaś *Jana Clopenburga*, w Amsterdamie 1632 r. w formacie arkusza poprzecznego wyszedł.

25.

Mappa oddzielna *Polski*, przez *Judoka Hondiusa* wydana, przez *Piotra Koeriusa* sztychowana.

Wyszła w rzeczonym *Merkatora* atlasie mniejszym.

26.

Poloniae Regnum et Silesia Ducatus. Podług rysunku *Merkatora*, odbił *Wilhelm Blaeu* w swym Teatrze świata ziemskiego czyli atlasie nowym, w Amsterdamie w latach 1644—1663 w 11 Tomach w formacie arkusza większego po Łacinie wydany. Mappa Królestwa Polskiego i Xięstwa Szląskiego przeznaczona, umieszczona jest w Tomie 1szym.

27.

Taż mappa sama, przez *Jana Blaeu* odbita w atlasie wielkim *Blaeu* w języku Francuzkim w Amsterdamie w r. 1663 w 12 Tomach w formacie arkusza wielkiego okazale wydany. Mappa Polski i Szląska znajduje się w Tomie 2im.

(Tytuł tego atlasu jest następujący: *Le Grand atlas ou Cosmographie Blaviane en la quelle est exactement descrite la terre, la mer et le cicl*. Amsterdam 1663 XII Vol. Wydanie Łacińskie, Amstelodami 1662 XI Tm. Wydanie Hiszpańskie, Amstel. 1659—72, X Tm. Niemieckie w VI Tomach).

28.

Taż mappa, w naszych czasach (w 18ym wieku)

czcionkami dawnémi naśladowana i odbita, bez wyrażenia roku, w formacie arkusza większego.

Zachowuje się w woluminie mapp geograficznych rozmaitych.

29.

Polonia Regnum et Silesia Ducatus. — *M. Merian* fecit. Na arkuszu mniejszym. U góry w rogu na tarczy Orzeł Polski, u spodu w rogu przeciwnym orzeł Szląski, podobnie jak na mappie Polski i Szląska przez *Wilh. Blaeu* odbitej.—Bez daty.

30.

Regni Poloniae Tabula Geographica, w *Baltazara Monkorneta* nowym Teatrze świata, dziełku nader ozdobném lecz bardzo rzadkiém, w formacie arkusza mniejszego podłużnego, bez wyrażenia roku, wydaniem.

31.

Poloniae nova et accurata descriptio, przez nieznanego autora, wydana w *Tableau Géographique de tous les principaux Etats de la terre*, w Paryżu u *Ge. Le Juge*, 1652 w formacie arkuszowym.

31.

Novissima Poloniae descriptio, przez *Jana Janssona*. —

Wyszła w Atlasie nowym czyli w Teatrze świata,

w Amsterdamie, u samego Jana Janssoniusa, r. 1652, w formacie arkusza większego, w Tomie 1ym.

32.

Ta sama mappa, bez wyrżenia roku na arkuszu większym oddzielnie odbita.

Zachowuje się w woluminie mapp geograficznych rozmaitych.

33.

Novissima Poloniae Regni descriptio.—Nobilis^o et tam dignitate generis, quam meritis in Patriam honoratiss^o viro, D^{no} Nicolao Pahl, in celeberrimo maris Balthici emporio, urbe Gedanensi, Praeconsuli et vicepraesidi, bonarum artium Patrono ac fautori obsarvantiae ergo D. D. D. *Joannes Janssonius.*—Na arkuszu większym.

34.

Nova totius Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae cum suis Palatinatibus ac confinibus exacta delineatio, per *Guilhelmm le Vasseur de Beauplan* S. R. M. Pol. Architectum militem et Capitaneum. Amstelodami apud *Danckerum Danckerts* 1651. — Na arkuszu.

Wielkiej wartości jest ta mappa; przechodzi bowiem dobrocią i rzadkością wszystkie inne nowoczesnej Polski, które dotąd wymieniliśmy.

Przechowuje się w wielkim zbiorze mapp geograficznych, które powiększej części między latami 1611—1656, przez różnych autorów wydane zostały.

35.

Nova totius Regni Poloniae Magniq. Ducatus Prussiae et Lithuaniae, cum suis Palatinatibus ac Confiniis. — Amstelodami apud Danckerum Danckerts. — Exacta delincatio per G. le Vasseur de Beauplan S. R. Mtis Architectum milit. et Capitaneum.—Na arkuszu.

O *Beuplanie* mówimy poniżej, przy jego mappie Ukrainy. Co do mappy obecnej całej Polski, znajduje się wiadomość w przedśłowiu wydawcy dzieła Beauplana o Ukrainie, Jakuba Cailloue, iż mappę Polski zamysłał Beauplan wydać sztychem Wilhelma Hondiusa, lecz że śmierć tegoż stanęła mu na przeszkodzie. Że po śmierci Hondiusa, król Polski od wdowy jego, blachy do tej mappy przygotowane dostał. Czyliby do wydania onęj przyłożył się Jan Kazimierz, nie jest wiadomo.

36.

Taż mappa pod nazwiskiem autora swego Beauplana, w początku panowania Augusta II sztychowana i odbita w Norymberdze przez Jakóba Sandrart.—Na arkuszu większym.

Zachowuje się między mappami geograficznymi rozmaitemi, ku końcowi XVII stulecia wydanymi.

37, 38.

Ta sama mappa mniejsza, pod nazwiskiem Beauplana zatytułowana.

Załączona do *Szymona Starowolskiego* *Polonii*, najlepszego i najrzadszego wydania, co wyszło w Wol-

fenbütelu r. 1656 w 4^{ce}, staraniem uczonego i sławnego u Niemców historyka Hermana Konringa.

Znajduje się takż w nowém wydaniu tego dzieła, za staraniem księgarza Wrocławskiego Jana Jakóba Korna r. 1733 w 4^{ce} wyszlém: dosyć dokładnie odbita. Atoli w tém wydaniu wzmianka o Beauplanie opuszczona jest. Tytuł jój: *Nova totius Regni Poloniae Magniq. Ducatus Lithuaniae cum suis Palatinatibus ac confinijis.*

39.

Ta sama mappa skrócona, z opuszczeniem nazwiska Beauplana, dołączona do dzieła: *Nova Regni Poloniae Chorographia, Augustini Gudicani Borussi, Coloniae apud Joannem Antonium Kinkium, 1657, w 8^{ce}.*

Książka ta Gudikana bardzo jest rzadka, ale małego pożytku. Całą swoją wartość mappie geograficznej Beauplana winna.

40, 41.

Ta sama mappa skrócona, bez wszelkiej wzmianki o Beauplanie, dwukrotnie wydana między mappami geograficznymi świata starożytnego i nowego *Filipa Klwera*, bez wyrażenia roku, na arkuszu małym i na arkuszu mniejszym poprzecznym.

42, 43, 44.

Mappa taż sama, z zatajeniem nazwiska jęj prawdziwego autora Beauplana, znowu odbita w *Filipa Kluwera* Introductione in universam Geographiam tam veterem quam novam, w wydaniach Wolffenbütel-skiém 1694 w 4^{ce}, Amsterdamskiém 1697 w 4^{ce} więk-szję, i Amsterdamskiém 1729 w 4^{ce} wielkięj.

45.

Nova totius *Regni Poloniae, Magniq. Ducatus Lithuaniae*, cum suis Palatinatibus ac confiniis. *Aegidius Valkenier* excu.—Na ćwiartce.

Z rysunku zdaje się Beauplana, znajduje się przy dziele *Andrzeja Cellariusza*: *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae..... novissima descriptio.....* Amstelodami, apud *Aegidium Janssonium Valckenier* 1659 w 12^{ce}.

46.

Tabella totius Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, cum suis Palatinatibus ac Confiniis.—W 4^{ce} więk-szję.

Według rysunku Beauplana, lecz bez żadnęj o nim wzmianki, z szczególną ozdobą odbita i przydana do dzieła: *Regni Poloniae Jus Publicum a Nicolao de Chwałkowo Chwałkowski* Eqv. Pol:..... per alteram editionem auctius exhibitum. Regiomonti, Typis Reu-snerianis. Aō. 1684. W 4^{ce} więk-szję.

Piękność tęj mapy przechwalona, bo owszem do wcale poślednich należy.

47.

Tabula nova *Poloniae et Silesiae*, auctore *Nicolao Johannide Piscatore*, sculpta Amstelodami per *Abrahamum Goos*, impressa in aedibus *Nicolai Johannis Visscher*, 1657.—Na arkuszu.

Zachowana w oddzielnym woluminie mapp, które Piskator po większej części między latami 1650 — 1660 wydał. Małej wszakże jest wartości.

48.

Auctor et correctior Tabula Chorographica *Regni Poloniae* vicinarumque Regionum; ubi itinera, quae Seren. Rex Sueciae Carolus Gustavus, una cum Exercitibus suis ab initio usque ad finem belli, (annis 1650 — 1660 cum Rege Polonorum Joanne Casimiro gesti) fecit, numeris denotantur, per Supr. Castr. Metat. loc. *E. J. Dahlberg*. Stationes et loca ubi Sereniss. Rex ipsemet fuit Corona indicantur; reliqua vero itinera per Ejusdem Generales fuere confecta.—*L. Cordier* sculp.—Na arkuszu.

Mappa ta nader ważna, dokonana roku samego 1660, dołączona do sławnego a rzadko teraz napotykanego Komentarza o sprawach Karola Gustawa króla Szwedzkiego, przez *Samuela Puffendorfa* roku 1696 dopiero wydanego w Norymberdze w drukarni Krzysztofa Riegeliusa, w formacie arkusza wielkiego. Tento sam jest *hrabia Dahlberg* mappy owój znakomity twórca, którego pracą wyszły Pomniki Szwecyi

starożytnój i nowój, z rzadką pięknnością rysowane, i bardzo ozdobnie wydane, w wielkości arkuszwój.

49, 50, 51, 52.

Estats de la Couronne de Pologne, par *N. Sanson le fils* Geographe du Roy. — W formacie arkusza mniejszego poprzecznego.

W tegoż *Sansona* Europe en plusieurs Cartes, imprimée á Paris chez l'Auteur 1683, w 4^{ce}.

Niemniej w dzieła tego wydaniu późniejszym, wyszłóm pod tytułem *Description de tout l'univers en plusieurs cartes*; w Amsterdamie r. 1700, w 4^{ce} większej.

Atoli mappa ta nie odpowiada wcale owój sławie i poważaniu jakich *Sanson* w świecie uczonym dostąpił. Bardzo często jednak była przebitą: niedbale w *Jana Luits* *Introductio ad Geographiam novam et veterem*, *Trajecti ad Rhenum*, 1692. Najpoprawniej i najozdobniej, w *Geographie pratique* par *N. Chameureau*, w Amsterdamie r. 1715, w 4^{ce} większej.

Inne wydania wcześniejsze i późniejsze mappý całkowitej Polski *Sansona*, które jak się zdaje Janockiemu znane nie były, przytaczamy tu, o ile onych się natrafić dało

53.

Estats de la Couronne de Pologne ou sont les Royaume de Pologne, Duchés, et Provinces de Prusse, Cuiavie, Mazovie, Russie Noire etc. Duchés de Lithuanie, Volhynie, Podolie etc. De l'Ukraine etc. 1655. — Par *N. Sanson d'Abbe*

ville Geographe ordinaire du Roy. Avecq. privilege pour vingt ans.—*Johannes Somer Pruthenus* sculp.—Na arkuszu mniejszym.

54.

Ta sama mappa, r. 1679. A Paris chez l'Autheur avec privil. de sa Majesté renouvelé pour vingt ans 1679 aux Galleries du Louvre.

55.

Tabula nova totius Regni Poloniae in quo sunt ducatus et provinciae Prussia, Cujavia, Mazovia, Russia Nigra, etc. Ducatus Lithuania, Ukrania, etc. in qua Volhynia, et Podolia. Cum suis Palatinatibus ac confinijs. — Authore *N. Sansonio Abbevillensj* Geographus Regis Galliae. Amstelodami apud *Nicolaum Visscher*.—Na arkuszu.

56.

Stati della Corona di Polonia divisa nelle sue principali Provincie, e Palatinati da *Guglielmo Sansone* Geografo del Rè Christ^{mo} e di nuova data in luce da *Gio. Giacomo Rossi* in Roma, alla Pace, l' anno 1678.—Wielkości arkusza.

57.

Regni Poloniae Magni Ducatus Lithuanie reliquarumque Polonis subditarum regionum Tabula edita conatibus *Petri Schenck*.—Drugi tytuł: *Estats de Pologne* subdivisés suivant l'estendue des Palatinats á Amsterdam chez *Pierre Schenk* avec Privilege de nos Seigneurs les Estats de Holl. et de West-Friese par le *Sr Sanson* Geographe du Roy.—Na arkuszu.

58.

Regnum Poloniae divisum in Magnum Ducatum Lithuaniae, magnam parvamque Poloniam, Prussiam, albam et rubram Russiam, Volhyniam, Podoliam, Ukraniam. Accedit omnium distributio in suos Palatinatus, cum circumjacentibus regnis, per *Gerard et Leonard Valk*, Amst. cum Privilegio.—Na arkuszu. Bez daty, lecz tu zdaje się jęj miejsce.

59.

Polonia Regnum. — *G. Buttate fe.* — Na arkuszu mniejszym. Bez wyrażenia daty, z 17^{go} wieku.

60.

Ta sama mappa zupełnie, tylko że z opuszczeniem podpisu sztycharza.

61.

Nouvelle et exacte description du *Royaume de Pologne* et des estats qui en dependent par *P. Du Val* Geographe ord.^{re} du Roy 1669. — Se vendent a Paris chez Jollian rue S. Jacques a l'Enfant Jesus. Privilege de Roy.—Na arkuszu mniejszym.

U góry mappy na boku jest opis geograficzny Polski.

Zdaje się że podług téj mappy robiona następna.

62.

Les Royaumes du Nort où sont principalement les estats de la *Coronne de Pologne*, a Monseigneur

Monseigneur Messire Jean-Jacques de Mesmes, Comte d'Auaux, etc. par son tres humble et tres obeissant serviteur *P. Du-Val* Geographe du Roy. A Paris chez l'Auteur. Pres le Palais. Avec privilege de sa Majesté.—Na arkuszu, bez wyrażenia czasu.

Nie złe mappy. Znajdują się przechowane między temi mappami, które przez różnych autorów najwięcej w latach 1670—1684 wydane były.

63.

Les Etats de *Pologne* suivant les dernières relations, par *N. de Fer*.—Na arkuszu mniejszym podługnym.

W Audiffreta *Geographie ancienne, moderne et historique*, imprimée à Paris 1689. W 4^{ce} większej.

64.

Estats de *Pologne* subdivisés suivant l'estendue des Palatinats par le *Sr Sanson G.* du R.—A Paris chez *H. Jaillot*..... 1672. — Nad ramą mappy tytuł drugi: Les estats de la *Couronne de Pologne* subdivisés en leurs Palatinats qui comprennent le Royaume de Pologne, le Grand Duché de Lithuanie, les Duchés de Prusse, Mazovie, Samogitie, les Provinces de Volhynie, et de Podolie, ou est compris l'Ukraine ou Pays des Cosaques. Sur les memoires les plus nouveaux.—Na arkuszu większym.

65.

Taż mappa: Présenté a Monseigneur le Dauphin par..... *Hubert Jaillot*.—Bez wyrażenia roku.

66.

Estats de *Pologne*..... (jak wyżej) par le *Sr Sanson G.* du R. Présenté a Monseigneur le Dauphin par son tres-humble, tres-obeissant, et tres fidele serviteur *Hubert Jaillot*. — Inny tytuł nad ramą mappy: Les estats de la *Couronne de Pologne*..... (jak wyżej pod N. 64) Sur les mémoires les plus nouveaux. 1675. — Na dwóch arkuszach w poprzek do siebie złożonych.

Do tej mappy należy tablica: Tables ou Divisions de *Pologne* par le *Sr Sanson* Geographe ordinaire du Roy. A Paris chez H. Jaillot.....

67.

Mappa jak pod Nrem 64, lecz z rokiem 1685. Dedié au Roy par..... *Hubert Jaillot*.—Na arkuszu zwyczajnym.

68.

Les Estats de la *Couronne de Pologne*..... (jak wyżej) Sur les mémoires les plus nouveaux. Par le *Sr Sanson* Geographe ordinaire du Roy.

Mappa do lepszych należąca, zamieszczona w *Sansona Atlasie* nowym, który po śmierci autora przez *Huberta Jaillot* geografa królewskiego w Paryżu r. 1692 w formacie arkusza wielkiego wydany został.

69.

Ta sama mappa, powtórzona w *Sansona Atlasie*

nowym, który *Hubert Jaillot* w Paryżu 1698 w formacie arkusza wielkiego wydał. Jest zaś w tomie 2^{im}.

70.

Estats de la Couronne de Pologne présenté à Monseigneur le Duc de Bourgogne, par son très humble et très obeissant serviteur, *H. Jaillot* 1696. — Nad ramą u góry tytuł drugi łaciński: *Tabula Regni Poloniae, Ducatus Lithuaniae* etc. ad usum *Serenissimi Burgundiae ducis*. — Na arkuszu.

Może mappa ta sama, co następująca.

71.

Tabula Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae etc. ad usum *Serenissimi Burgundiae Ducis, Huberto Jaillot* autore.

Umieszczona w tegoż *Jaillota* Atlasie mniejszym, wydanym w Paryżu u *Mikołaja de Fer* 1697, w formacie arkusza wielkiego.

72.

Estats de Pologne subdivisés suivant l'estendue des *Patelinats* par le *Sr Sanson G.* du R. Présenté à Monseigneur le Dauphin par son tres-humble, tres-obeissant et tres fidele serviteur *Hubert Jaillot*. — Inny tytuł na górze nad ramą mappy: *Les estats de la Couronne de Pologne.....* jak w Nrze 64.

Formatu dwóch arkuszy w poprzek do siebie spojonych.

Do tej mappy należą dwa wykazy, każdy na oddzielnym arkuszu: 1. *Tables ou divisions de Pologne* par le *Sr Sanson* *Geographe ordinaire du Roy*. 2. *Table Alphabetique*

des noms des villes bôurgs etc. qui sont sur la Carte des Etats de la Couronne de Pologne par le Sr Sanson.

Zamieszczona w wydaniu atlasu *Sansona* przez *Huberta Jaillot*, z roku 1702.

73.

La *Pologne* dressée sur ce qu'en ont donné Starovolsk, Beauplan, Hartknoch, et autres auteurs. Rectifiée par les observations d'Hevelius etc. Par *Guillaume De l'Isle* Geographe de l'Academie Royale des Sciences à Paris. Chez l'Auteur.....—Na arkuszu wielkim.

74.

Estats de la *Couronne de Pologne* subdivisés suivant l'estendue des Palatinats dressée sur ce qu'en ont donne Starovolsk, Beauplan, Hartknoch, et autres Auteurs. Rectifiée par les observations d'Hevelius etc: Par *Guillqume De l'Isle* Geograp^h de l'Academie des Sciences. A Amsterdam chez *P. Mortier* avec Privil.—Nad tym tytułem herb Francyi Lilie. — U góry nad ramą mappy, tytuł drugi: *Tabula Regni Poloniae, Ducatus Lithuaniæ* etc. ad usum Serenisimi Burgundiae Ducis.—Na arkuszu.

75.

La *Pologne* dressée sur ce qu'en ont donné..... (jak w poprzedniéj mappie) Par *Guillaume De l'Isle* Geographe de l'Academie Royale des Sciences. A Amsterdam chez *J. Còvens* et *C. Mortier* Geographes. — Tytuł drugi nad ramą u góry: *Tabula Regni Poloniae Ducatus Lithuaniæ* etc. — *J. Condet* sculpsit.— Na arkuszu wielkim.

76.

Ta sama mappa, tylko z zamilczeniem nazwiska sztycharza.

77.

La Pologne dressée sur ce qu'en ont donné (jak wyżej).....
Par *Guillaume De l'Isle*..... A Amsterdam chez *Pierre Schenk*..... 1734.— Na arkuszu.

78.

Le Rogaume de Pologne comprenant les Etats de Pologne et de Lithuanie, divisez en Provinces; et subdivisez en Palatinats. Selon les mémoires de Starovolsc, de Hartknoch, et de plusieurs autres. Augmenté et revue par le *Sr de Tillemont*. Dedié a messire Michel le Peletier, Conseiller d'Estat ordinaire, Intendant des Finances, et Surintendant des Fortifications de France. Par son tres humble et obeissant serviteur *J. B. Nolin*. A Paris chez *J. B. Nolin* avec privilege du Roy 1961 (sic).—Po lewój stronie na mappie wykaz podziału geograficznego Polski—Na arkuszu.

79.

Ta sama mappa, z rokiem 1697.

80.

Le Royaume de Pologne avec ses confins.

W Atlasie kieszonkowym wydanym przez *Daniela de la Feuille* przed rokiem 1700, w Amsterdamie, w formacie arkusza mniejszego poprzecznego.

81.

Polonia cum Lithuania et vicinis Provinciis anno 1699.—Na arkuszu mniejszym.

Zamieszczona w *Henryka Scherera* Geografii politycznej, w Mnichowie r. 1703 w 4^{ce} wielkiej wyszlėj.

82.

Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, Ducatumque Volhyniae, Podoliae et Ukrainae, Prussiaeque atque Curlandiae novissima et correctissima descriptio, per Fredericum de Wit. — Sztychowana w Amsterdamie na początku stulecia naszego (18⁵⁰ wieku), na arkuszu wielkim.

Zachowuje się między mappami geograficznými braci Danekertów, w pierwszym dziesiątku wieku tego wyszlými.

83.

Regni Poloniae et Ducatus Lithuaniae Voliniae, Podoliae, Ucraniae, Prussiae, Livoniae et Curlandiae descriptio emendata per F. de Wit. Amstelodami. — Na arkuszu większym.

84.

Reipublicae et status generalis Poloniae nova Tabula, comprehendens Majoris atque Minoris Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, itemque Ducatum Prus-

siae, Curlandiae, Russiae, Ucrainae, Masoviae, Volhyniae et Podoliae accuratam descriptionem. Per *Fredericum de Wit*. Amstelodami.— Na arkuszu.

Mappa ta od poprzedzającej poprawniejsza i pomnożona.

Znajduje się między mappami geograficznemi Jana Chrzeciela Homanna i Piotra Schenka, które z początkiem tego wieku (18^{go}) wydane zostały.

85.

Reipublicae et status generalis *Poloniae* nova tabula, comprehendens Maioris et Minoris Poloniae Regni, Magni Ducatus Lithuaniae, Ducatus Prussiae, Curlandiae, Russiae, Ucrainae, Masoviae, Volhyniae et Podoliae, accuratam descriptionem per *F. de Wit*. Amstelodami cum Priv. D. D. Ordin: Holl: Westfrisiaeq.—Na arkuszu większym.

Czyli ten *Fryderyk de Wit*, którego w ciągu tego pisma wiele mapp jest przytoczonych, jakby z nazwy wnosić można, jest Polakiem, nie jest nam wiadomo.

86.

Regni Poloniarum Magnique Ducatus Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensci, Severiae et Czernichoviae, nova et exacta Delineatio. Auctore Joanne Baptista Homann, Geographo Caesareo, Norimbergae.— Na arkuszu większym.

Mappa ta z pierwszego Wita rysunku zupełnie powtórzona, z zatajeniem prawdziwego jój autora nazwiska. Jest zachowana oddzielnie.

87.

Ta sama mappa, z opuszczeniem nazwiska Wita, na nowo wydana przez *Piotra Schenk*, w Amsterdamie 1711.—Na arkuszu.

Zachowuje się między mappami rozmaitemi z tego i przeszłego wieku.

Inne mappy *Jana Chrzyciciela Homanna* Polski całej, wypisujemy tu, jako w miejscu właściwém.

88.

Hanc *Regni Poloniarum Magnique Ducatus Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensci, Severiae* et Czern. Novam et exactam delineationem, addita Generali Tabula totius Electoratus Saxoniae Serenissimo Principi ac Domino Dn. Christiano Ernesto March. Br. Polonicae Majestatis Socero humillime D. D. D. Author *Joh. Baptista Homann* Geogr. C. Norimbergae.—*Author* sculpsit.

Ta mappa odznacza się umieszczonym u góry wizerunkiem w medalionie króla Augusta II, z czapką na głowie kitą opatrzoną, nad którą korona. U spodu mappy herb Sasko-Polski. Z boku mappka Saxonii.—Na arkuszu.

89.

Regni Poloniae Magnique Ducat. Lithuaniae nova et exacta Tabula ad mentem Starovolcii descripta à *Johanne Bapt. Homanno* Sac. Caes. Mai. Geographo Norimbergae.—Na arkuszu.

Zdobi tę mapkę herb Królestwa Polskiego, na którego tarczy środkowej herb Sasów.

90.

Mappa do poprzedniej podobna: *Regni Poloniae Magnique Ducat. Lithuaniae.....* (jak w tamtej) à *Joh. Bapt. Homanno*. Norimbergae.—*Author* sculpsit.—Na arkuszu.

W herbie Królestwa tarcza środkowa próżna.

91.

Regni Poloniae Magnique Ducat. Lithuaniae nova et exacta tabula ad mentem Starovolscii descripta à Johanne Bapt. Homanno Sac. Caes. Mai. Geographo Revisa et ad praesentem Statum accommodata 1739.—U góry nad ramą: Norimbergae cum Privil. Sac. Saes. (sic) Majest. — Na arkuszu.

92.

Taż mappa z roku 1734, znajduje się w Homanna Atlasie nowym, około roku 1740, w formacie arkuszowym wydany.

Mappa ta w Janockiego spisie poniżej dopiero za mappami Ottensów jest opisana. My ją tu przytaczamy przy innych mappach Homanna.

Równie zamieścimy tu inne mappy Polski *Piotra Schenk*.

93.

Friderico Augusto vere Augusto Polon. Lithuan. Borus. Pomer. Regi. Duci. Principi. Saxon. Utr. Duci. S. Imp. Elect. haec Imperii sui Regna D. D. D. *P. Schenk*ius Sculpt. Regius Amstelodami exc: prope forum. Cum priv. Ord. Holland. et West Frisiae 1704.—Na arkuszu wielkim.

Nad tytułem wizerunek króla Augusta II, pod nim herb Sasko - Polski. U góry z boku mappka: Electoratus Saxoniae.....

94.

Taż mappa z r. 1705.

95.

Taż mappa z r. 1711.

96.

Regni Poloniae et Ducatus Lithuaniae, Voliniae, Podoliae, Ucraniae Prussiae et Curlandiae descriptio emendata per J. Dankerts Amstelodami cum privilegio Ordinum Hollandiae et West-Frisiae.— Na arkuszu wielkim.

97.

Regni Poloniae et Ducatus Lithuaniae, Voliniae, Podoliae, Ucraniae, Prussiae, et Curlandiae descriptio emendata per Cornelium Danckerts Amstelodami cum privilegio.— Na arkuszu większym.

Na tarczy w ozdobach herb Sasko-Polski.

98.

Regni Poloniae Ducatus Mazoviae et Provinciae Cujaviae, descriptio emendata per Cornelium Danckerts, Amstelodami cum privilegio.— A. Schut sculpsit. — Na arkuszu.

Nad tytułem Orzeł Polski.

99.

Regni Poloniae et Ducatus Lithuaniae, Voliniae, Podoliae Ucraniae, Prussiae, Livoniae et Curlandiae descriptio, emandata per Joannem de Ram. — Exacta delineatio per G. le Vasseur de Beauplan S. R. M. Architectū milit. et Capitane. — Na arkuszu.

100.

Regni Poloniae et Ducatus Lituaniae, Volhyniae, Podoliae, Ucraniae, Prussiae, Livoniae exactissima descriptio Amstelodami. Auctore Joanne de Ram. Cum privilegio Ordinum Hollandiae et Westfrisiae. — Na arkuszu większym.

101.

Provinciarum Poloniae geogr. descriptio. — Polen in 32 Tabellen vorgestellt. Augspurg bey Johann Stridbeck Jüngern. Cum gratia et privilegio Sac. Caes. Majest.

Na 32 tablicach w See, których 24 do siebie złożone, stanowią jedną dużą mapę Polski. Poprzedza oddzielna stronnica tytułu z wizerunkiem Augusta II, inna objaśniająca znaki i wskazująca Schema milliarum; dwie stronicę wykazują porządek składu tablic mapy ogólnej; dwie wreszcie ostatnie przedstawiają mapę całej Polski na małej skali.

Należy do dzieła: *Provinciarum Regni Poloniae geographica descriptio, Polen mit angränzenden Reichen..... Augspurg, bey Joh. Stridbeck, Jüngern, Calcogr..... gedruckt bey Jac. Koppmayer. Bez daty.*

102.

Polonia et Lithvania accurante *Christophoro Weigelio*.

Wyszła w *Jana Dawida Koelera* Atlasie dla użytku szkół, w Norymberdze 1711 w arkuszu mniejszym wydany.

103.

Poloniae (sic) et *Lithvania* accurante curatius *Christoph Weigelio* Norimbergae.—*M. K. sc.*—Na arkuszu małym — Nad tytułem w medalionie wizerunek Augusta II.

104, 105, 106.

La Pologne suivant les nouvelles observations de Messrs de l'Académie Royale des Sciences etc. augmentées de nouveau. — Na arkuszu mniejszym poprzecznym.

Wyszła trzykrotnie w Leodyum z drukarni *Piotra Vander Aa*.

A mianowicie w *Nouveau Théâtre du monde* *Gu-eudevilla i Ferra* roku 1713 w arkuszu większym wydany.

W *Abrahama Du Bois* *Geographie moderne* 1729 w 4^{ce} większej drukowanój.

Niemniej w wielkiem dziele *Galerie agréable du monde* po roku 1730 ogłoszoném, w tomie 16^{ym}.

(Piotr van der Aa wydał w Leidzie dzieło *La Galerie agréable du monde*, w tomach 66, oprawionych w 33 lub 22 woluminach).

107.

*Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, Vo-
hyniae, Podoliae Ueraniae, Prussiae, Livoniae et Cur-
landiae descriptio emandata per G. de Schagen. Am-
stelodami.*—Na arkuszu większym.

Znajduje się w obszerném dziele *Galerie agréable
du monde*, w tomie 16^{ym}.

108. 109.

*Carte de Pologne avec la chronologie des Roys
et des Ducs de Lithuanie etc.* — Na arkuszu.

*Nouvelle carte du Royaume de Pologne, divisée
selon ses Palatinats et ses Provinces, avec des remar-
ques historiques pour l'intelligence de l'histoire.*—
Na arkuszu.

Obie te mappy wydał *Gueudeville* w wyborném
dziele *Atlas historique* w Amsterdamie 1735 wyszlém,
w tomie 4^{ym}.

(*Atlas historique ou nouvelle introduction à l'histoire.....
par Chatelain, publiée par Gueudeville et Gabrillon, avec
un supplément par H. — Ph. de Limiers, Amsterd. 1721.
Tm. 7 na arkuszu wielkim*).

110.

*Nova Tabula totius Poloniae Regni, Magnique
Ducatus Lithvaniae, juxta Weigelium designata.*

Umieszczona w *X. Władysława Łubińskiego
Scholastyka Krakowskiego geografii w języku Polskim*

wyszłej (Świat we wszystkich swoich częściach większych i mniejszych.....) w Wroclawiu roku 1740 w formacie arkuszowym; jest zaś mappa ta w tomie 2im.

111.

Reipublicae et Status Generalis *Poloniae* nova Tabula, comprehendens Maioris et Minoris *Poloniae* Regni Magni Ducatus *Lithuaniae* Ducatus *Prussiae*, *Curlandiae*, *Samogitiae* *Massoviae*, *Volhyniae* *Podoliae* *Russiae* *Ucraniae*, et de *Moscoviae* pars accuratam descriptionem Amstelodami apud *R. et J. Ottens* in Platea vulgo dicta de Niuwedyk in signo Mappa terrae.—*Jacob Keyser* Sculptor.— Na dwóch arkuszach złączonych.

112, 113.

Regni *Poloniae* et Ducatus *Mazoviae* Provinciaeque *Cujaviae* descriptio emendata, per *R. et J. Ottens*, Amstelodami.—Na arkuszu.

Regni *Poloniae* atque Magni Ducatus *Lithvaniae*, *Volhyniae*, *Podoliae*, *Ukrainae*, *Prussiae* et *Curlandiae* descriptio emendata, per *R. et J. Ottens*, Amstelodami.—Na arkuszu.

Obie te mapy znajdują się w Atlasie nowym przez *Reinera i Jozuego Ottens* geografów Amsterdamskich, około roku 1740 w formacie arkusza większego, wydany, w tomie 2im.

Z kolei w spisie Janockiego przytoczoną jest tu mappa Polski, ad mentem Starovolscii przez *Jana*

Chrzciciela Homanna; lecz my ją wyżej przy innych Homanna mappach zamieściliśmy.

114.

Poloniae Regni et Magni Ducatus Lithuanie accuratissima delineatio. Opera et studio Math. Seutteri, Sac. Coes. Maj. Geogr. Augustae Vindelicorum.—Na arkuszu.

Przerysowana z mappy *Homanna*. Zachowuje się oddzielnie.

115.

Taż mappa: *Poloniae Regnum ut et Magni Ducatus Lithuaniae*, accuratiss. delineatione repraesentat opera et studio *Matth. Seutteri* Sac. Caes. Maj. Geogr. Aug. — Cum Gr. et Pr. S. R. J. Vicariat., in partib. Rheni, Sveviae, et Juris Franconici. — Na arkuszu większym.— Nad tytułem herb Sasko-Polski.

116.

Taż mappa, zamilczająca o przywileju.

117.

Poloniae Regnum ut et Magni Ducat. Lithuaniae accuratiss. delin. Opera et studio *M. Seutteri* S. C. M. Geogr. Aug. Vind. C. Privil. S. R. J. Vicariat.— Argezo im Verlag bey Tob. Conr. Lotter, Geogr. in Augsburg.— *Tob. Conr. Lotter* sculpsit.— Na ćwiartce. — Obok tytułu herb królewski Stanisława Augusta.

118.

Ta sama mappka, z różnicą składu: Im Verlag zu haben bey Joh. Mart. Will. in Augsburg.

119.

Le Royaume de Pologne avec ses confins.—Na ćwiartce małej.

Zamieszczona w tomie 3im dzieła: Methode pour étudier la Géographie par Mr l'Abbé Lenglets Dufersnoy. Paris 1741.

120.

Le Royaume de Pologne le Grand Duché de Lithuanie suivant les nouvelles observations par et chez le Sr Le Rouge Ingénieur Géographe du Roy rue des Gr. Augustins a Paris 1745.—Na arkuszu większym.—U spodu wypisane podziały prowincyi.

121.

La Pologne à Paris chez le Sr le Ronge. — Na półarkuszu.

122.

Pohlen, die Länge rechnet man 200 Meilen, und die Breite 140.—La Pologne, on conte 200 Lieues de Longueur et 140 Lieuss de Longueur. — C. P. P. S. V. E. Bück a H. sculps. et. exc. A. V.—W 4ce.—Po bokach herby.

Zdzieła: Allgemeines Zeitungs Handbuch, w Augsburgu 1748 w See.

123, 124.

Das Königreich *Polen*. Zu friden bey *Joh. Christ. Schreibern* in Leipzig.—Na pólarkuszu.

Reise Carte durch das Königreich *Polen* mit allen darzu gehörigen Laendern, verfertiget von *J. C. Schreibern* in Leipzig. — Na pólarkuszu.— Nad tytułem herb królewski Sasko-Polski.

Na obu tych mappkach z boku cała kolumna: Erklaerung der Buchstaben, welche auf dieser Charte vorkommen.

125.

Kriegs Schauplatz von *Curland, Pohlen, Preussen, Pommern* u: den angraenzenden Laendern. — *Berndt* fecit. — Na arkuszu małym.

126.

Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuniae coeterarumq. Regis Poloniae subditarum regionum Tabula; in omnes suos Ducatus, Palatinatus etc. divisa in lucem edita a *Carolo Allard* Amstelo. Batava. Cum privilegio Ordinum Hollandiae et Westfr.—Na arkuszu.

U góry herb Sasko-Polski.

127.

Sedes Belli in *Polonia* et in *Moscoviae Turciaeq. terminis* per *Abrahamum Allard*: Amstelod: C: Priv: Nunc apud *Johannem Covens* et *Cornelium Mortier*. — Na arkuszu podwójnym.

128.

Mappa geographica *Regni Poloniae*, ex novissimis quotquot sunt mappis specialibus composita et ad LL. stereographicae projectionis revocata, a *Tob. Mayero* S. C. S. Luci publicae tradita per *Homannianos Heredes*, Norimb. anno 1750.—Nad ramą u góry tytuł drugi francuzki: *Carte des Etats de la Couronne de Pologne*, nouvellement dessinée par *Mr Tob. Mayer* et publiée par les *Heritiers de Homann* l'an 1750.—Na arkuszu.—Pod tytułem rysunek dwustronny *Polnischer Tympfe*. — U dołu herb królewski Sasko-Polski.

Mappa ta, jako z lepszych, nad inne jest do zalecenia.

Zachowana między mappami rozmaitemi, najczystszych i najbieglejszych wieku naszego (18^{go}) geografów.

129, 130, 131.

Ta sama mappa, powtórzona bez żadnej odmiany roku 1757.

Ta sama mappa wydana r. 1773, z odmianą w odznaczeniu prowincyi.

Ta sama mappa wydana roku 1773, lecz po r. 1794 w obieg puszczone, gdyż wykazuje ostatni rozbiór Polski. U spodu pod ramą niesie napis: *Die Illumination ist nach den ietziggen Besitzern des ehemaligen polnischen Staates, nach dem solcher ganz getheilet worden, eingerichtet.*

132.

Mappa Geographica ex novissimis observationibus re-
praesentans *Regnum Poloniae et Magnum Ducatum Li-*
thuaniae. Cura et sumptibus *Tobiae Conradi Lotter*. Geogr.
Aug. Vindel. 1759. — *T. C. Lotter* sculps. — Na arkuszu.

Przedstawia herb Sasko-Polski.

133.

Taż mappa, bez wyrażenia roku, z herbem królewskim
Stanisława Augusta.

134.

Le Royaume de *Pologne*, divisé en ses Duches et Pro-
vinces..... par le *Sr du Vaugondy*. 1752. — Na arkuszu
wielkim.

135.

Le Royaume de *Pologne* par le *Sr Robert de Vaugondy*
Géogr. ord. du Roi de S. M. Pol. Duc de Lorr. et de Bar
et de l'Academie royale de Nancy. A Paris chez le *Sr De-*
lamarche Géographe. Rue du Foin St. Jacques, au Collège
de *Me Gervais*. Avec privilege. 1767. — Na arkuszu.

Z boku wykaz Prowincyi i ich podziałów.

136.

Taż mappa: A Venise chez *François Santini* rue Ste Ju-
stine près de la dite Eglise.

137.

Regni Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae nova Mappa Geographica concessu Borussorum Regis.—
 Nad tytułem herb królewski Stanisława Augusta.—
C. B. Glassbach sculpsit Berolini 1770.

Mappa ta jest tak na 25 części rozdzielona, że za rozłożeniem onych, stanowi obszerną bardzo jedną mapę Królestwa Polskiego. Dzieło to jednak okazało, lubo z wybornego rysunku, zdjęte nieco z pośpiechem i błędami. Tablica pierwsza stanowi na małą skalę mapkę zbiorową całego atlasu i ma tytuł: *Tabula Poloniae et Lituaniae geographica minor.*

Do tego atlasu należy jako dodatek mappa cztero-arkuszowa: *Supplement á la grande Carte de la Pologne qui a paru en 25 feuilles l'année 1770 à Berlin.*

138.

Regni Poloniae, Magni Ducatus Lituaniae, Provinciarum foedere et vasallagio illis juncturum, et Regionum vicinarum, Nova Mappa Geografica. Borussiae Principi Friderico Henrico Ludovico Friderici Regis Fratri forti, benigno, musis amico, humillime dedicata a Joanne Jacobo Kanter bibliopola. Regiomonti 1770.

Ten wielki atlas z kart 17 złożony, tak że po zbliżeniu onych właściwem, jedną całość stanowi. U góry na karcie pierwszej: *Haece tabula geographica, e Sedecim foliis composita, evulgata cum privilegio Ser. Imperatoris Romani, et permissu Acad. Scient. regiae Berolini.* Karta ostatnia 17a jest: „*Tabellą wszystkie Województwa, Ziemie, Powiaty y Starostwa, oraz y Rzeki przyncypalne w sobie zawierającą.*” Z drugim napisem takimże łacińskim. Na tej

mappie nazwiska są to w polskim, to w łacińskim języku wypisane.

139.

Carte Générale et nouvelle de toute la *Pologne du Grand Duché de Lithuanie* et des Pays limitrofes. Gravée par *B. Folin* 1770 Capitaine au Corps d'Artillerie de la Couronne de Pologne à Varsovie.—Atlas na arkuszach 4.

140.

Carte du Royaume de *Pologne* et ses frontieres. Par *M. B**** Ingénieur de la Marine et du Dépôt des Cartes et Plans 1770.

U spodu Remarque: l'Etat de la *Pologne*..... publié en 1770 a Paris chez Herissant, m'a paru exact, mais il y manque une Carte de ce Royaume. Toutes celles que l'on en a n'étant pas conformes à cet Etat j'ay publiée celle cy, pour la quelle on m'a fourni des morceaux rares et précieux qu'il n'était par aisé de se procurer.

141.

Carte de la *Pologne* divisée par Provinces et Palatinats, et subdivisée par Districts. Construite d'après quantité d'arpentages, d'observations et de mesures prises sur les lieux. Dediée à son Altesse le Prince de Prusse Jabłonowski Palatin de Nowogrod Chevalier des ordres du St. Esprit, de l'Aigle Blanc et de St-Hubert, Associé à l'Academie R^{le} des Sciences de Paris par son très humble et très obeissant serviteur *J. A. B. Rizzi Zannoni* del'Academie R^{le} des Sciences

inny tekst

de Gottingue d'Altorf etc. Géographe de Sa Majesté Sicilienne, (à Londres) 1772. — Atlas formatu arku-sza mniejszego.

Mappa ta daleko dokładniejsza, zupełniejsza i pię-kniejsza jest od mappy Glasbacha; składa się z 24 części, które w porządku swoim złożone, stanowią najzupełniejszą mapę całego Królestwa Polskiego.

Naprzód okazuje się Polska i Litwa w całych granicach, w zmniejszonych rozmiarach. Następują potem

2e La Courlande et partie de la Livonie Russienne.

3e Cartes des frontieres de la Pologne et de Russie du côté de la Livonie.—*Perrier* sc.

4e Partie du Gouvernement de Novogorod.

5e Les Palatinats du Pomeranie et de Marienbourg avec la Pomeranie Electorale.

6e Partie septentrionale de la Prusse Electorale, le Palatinat de Troki, et le Duché de Samogitie.

7e Les Palatinats de Wilna, de Połock, et de Wi-tepsk.

8e Gouvernement de Smolensk, et partie du Pala-tinat de Witebsk.—*Perrier* sculp.—*Bourgoin* scrip.

9e Les Palatinats de Plock, de Brześć, d' Inowro-claw, de Culm, de Posnanie, et le nouveau Palatinat de Gniezno, formé de la partie septentrionale de celui de Kalisz.

10e Evêché de Varmie, partie méridionale du Pala-tinat de Troki et de la Prusse Brandebourgeoise; la partie septentrionale de la Podlachie et de la Mazovie.—*Bourgoin* scrip.

11e Les Palatinats de Mińsk et de Nowogrodek.

12e Carte des frontières de Pologne et de Russie, contenant le Palatinat de Mścisław, partie de celui de Mińsk, le régiment de Starodub, les territoires de Roslawl, Brjansk, de Trubezewsk, de Bolchow, d' Orel, de Karaczew, de Sjewsk et de Kromy. — *Perrier* sculp.

13e Carte des frontières de Pologne et d'Allemagne, contenant la Silesie Prussienne, les Palatinats de Kalisz, de Lancicie et de Siradie; la partie méridionale du Palatinat de Poznanie, et la septentrionale de celui de Cracovie.

14e Les Palatinats de Lublin et de Rawa, la Mazowie et la Podlakie meridionales; partie septentrionale des Palatinats de Belz, de Russie et de Sandomir; partie occidentale des Palatinats de Volhynie et de Brzesc. — *Bourgoin* scrip.

15e Partie septentrionale des Palatinats de Volhynie et de Kiovie, District de Pinsk dans la Lithuanie méridionale. — *Perrier* sc.

16e Carte des frontières de Pologne et de Russie, contenant la partie septentrionale de l'Ukraine, le cours du Dnieper depuis Chelmice jusque à Kiovie, la Desna, le Sem et d'autres rivières moins considérables. — *Perrier* sculp. — *Bourgoin* scrip.

17e Carte des frontières de Pologne, de Hongrie et d'Allemagne, contenant le Palatinat de Cracovie, la Starostie de Zips, les Comtés de Presbourg, de Nitra, de Trentschin, de Thùròcz, de Arva, de Liptò, de Barsch, de Żolyom, de Neograd, de Hont, de Goe-

moer et d' Aba-Uj-Vâr. La Silesie Autrichienne, avec une partie de la Bohême, de la Moravie et de l'Autriche.—*Perrier* sculp.—*Bourgoïn* s.

18e Palatinat de Russie, partie de ceux de Cracovie, de Sandomir et de Belz, avec les frontières de la Hongrie, et de la Pologne, formées par la chaîne des Karpaks depuis le mont Wolska jusqu' au mont Talabra.—*Perrier* sculp.

19e Carte de la Podolie, d'une grande partie de la Wolhynie; le cours du Dniester depuis Uscie jusqu' à Choczim et Ladowa; celui du Bog depuis sa source jusqu' à Ladyczyn; les confins de la Moldavie, des Palatinats de Belz, de Russie, de Kiovie et de Bracław.—*Perrier* sculp.—*Bourgoïn* scrip.

20e Carte des frontières de Pologne et de Russie, contenant la partie méridionale de l'Ukraine, et le cours du Dnieper depuis Kiovie jusqu' à Samara.—*Perrier*. sculp.—*André* scrip.

21e Tytuł tego znakomitego dzieła.

22e Carte des frontières de Pologne et de Transylvanie, contenant la partie méridionale du Territoire de Halicz, et la continuation des Karpaks, depuis le mont Talabra jusques à la source de Marosch.

23e Carte des frontières de Pologne depuis la fin des Karpaks en Transylvanie jusqu' au Territoire des Tatares Bessarabes, contenant la Moldavie septentrionale, le Desert de Tatares Lipkies, et le cours du Dniester depuis Choczym jusqu' à Bender.

24e Carte des frontières de Pologne depuis Balta jusques à la rivière de Sina—Woda; contenant le Ter-

ritoire des Kosaks de Human et de Zaporow; les deserts des Tatares d'Oczakow, de Bessarabie et du Nogai, avec leurs Hordes telles qu'elles furent situées à la fin de 1767, par les ordres du Khan de Crimée. On trouve de plus, la suite du Bog et du Dniester, avec le cours du Boristhène depuis les cataractes jusques à son embouchûre dans la mar Noire.

Nadto do tego atlasu dołączony jest na oddzielnym arkuszu *Plan miasta Warszawy*, w ozdobnych ramach wizerunki znaczniejszych gmachów tego miasta przedstawiających: Plan de *Varsovie* levé par ordre de Son Exce^{te} Mr le Cte Bieliński Grand Maréchal de la Couronne, dédié à Son Exce^{te} Mr le Cte Wielhorski G^d Maitre d'Hotel du G. D. de Lithuanie Staroste de Kaminiec par..... *Rizzi Zannoni* 1772.— Gravé par *Chalmandier*.— *Arrivet* fecit aedes et ord. *Chalmandrier* sculpsit Urbem; *André* scrip.

W całym tém dziele, lubo tytuł i przypisanie w języku są francuzkim, tytuły jednak pojedynczych arkuszy są w języku Francuzkim i Polskim; nazwiska zaś prowincyi, miast i rzek na saméj mappie, tylko po Polsku wyrażone, a na dwóch arkuszach prowincye z Turcyą graniczące wystawiających, dołączone są wszędzie i Tureckie napisy, właściwemi tego języka charakterami. Znakomite to dzieło jest w znacznej części owocem starań *Księcia Józefa Jabłonowskiego* Wojewody Nowogrodzkiego, męża obszer-nych wiadomości, wielu dzieł autora i dla nauk łożącego hojne poświęcenia. Żeby zaś udział jego w téj pracy bliżej dać poznać, jako téż samego autora w uskutecznieniu onéj usilności, wypisujemy całkowicie tegoż przypisanie, zaraz przy tytule w atlasie na oddzielnym półarkuszu znajdujące się.

A son Altesse le *Prince Prusse Vindes J. A. Jabłonowski*....

Eu vous dédiant mon ouvrage, je ne fais que vous offrir ce que je vous dois. Issu d'une famille où l'amour des arts s'est toujours vu associé à la gloire des armes, cette carte de la Pologne est pour ainsi dire, le fruit des travaux de vos ancêtres et plus particulièrement des soins de Votre Altesse. On y verra les diverses contrées dont le Grand Général Jabłonowski votre Ayeul, nous a laissé la description exacte, après les avoir illustrées par ses succès militaires. Vous y reconnoîtrez Monseigneur les differens pays que vous avez parcouru vous même accompagné par d'habiles géographes qui en prenoient sous vos yeux la dimension et en traçoient le tableau, c'est à dire qu'avec un génie éclairé, les connaissances mathématiques les plus étendues, le jugement le plus sur, vous m'avez mis à portée de donner à la nation Polonoise une carte qui lui manquoit. C'est aux précieux manuscrits que vous m'avez confiés et qui sont le fruit de plus de vingt années de travail, c'est sur tout à vos sages conseils, à la critique et aux corrections que vous avez déigné faire vous même à mon ouvrage, que cette carte devra la perfection où j'ai taché de la conduire. Par là le public qui admire d'un côté, dans Votre Personne le goût des lettres perfectionné par des études aussi judicieuses que soutenues, qui sçait que depuis la plus tendre jeunesse, la lecture des meilleurs ouvrages a fait votre amusement et l'ornement de l'esprit le plus cultivé, qui sçait que votre zèle pour le progrès des sciences s'est annoncé à toute l'Europe par une générosité sans égale en proposant des sujets de prix aussi habilement choisis pour éclairer les nations, que magnifiques pour récompenser les auteurs; le public dis-je, vous aura une nouvelle obligation dont il vous sera plus redevable qu'à moi-même. Je sacrifie, Monseigneur, ma propre gloire, en me contenant de celle que vos Bontés font rejaillir sur moi et je mettrai toujours la qualité d'Auteur au dessous

de celle d'ami que vous voulez bien me permettre, en vous protestant néanmoins que je serai toute ma vie avec un très profond respect Monseigneur de V. Altesse, le très humble et très obeissant serviteur *Rizzi Zannoni*. à Londres ce 25 Janvier 1772.

Atlas ten, praca nader znakomita, najobszerniejszy z wszystkich mapp kraju Polskiego przed tém i następnie wysłanych, sztychowany wybornie, z wielkim nakładem do skutku doprowadzony; nie uszedł przecie bezbłędności w szczegółach, i wiele uchybień ogólną wartość dzieła kładących zawiera, które dla dalszych w tym zawodzie przedsiębiorców, przestroga być powinny do usiłowania ku osiągnięciu ściślejszej dokładności.

142.

Gołębiowski Łukasz (Gabinet Medalów Polskich..... wydany przez Edwarda Hr. Raczyńskiego tom 4y, 1843, w 4ce, str. 155) przytacza między dziełami wzwyż rzeczono-go *Księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego*, mappę geograficzną całej Polski; atoli wątpi czyli do jój wydania przyszło. Tytuł zaś jój wraz z opisem taki podaje:

Mappa seu tabulla geogr. regni Poloniae cum omni cura et exactitudine, per celsissimum autorem disposita et regulata, et per *Saint Hillers* delineata; ubi 1° elevationes graduum sunt correctae 2° defluxus fluviorum 3° nomina urbium et pagorum correctae ab extraneis corruptae 4° Combinationes, plus quam tabularum, tam antiquarum quam recentiarum, correctius compilata. 5° Ornata tam armis propriae Polonicis, quam effigie regum, tum Stemmatis provinciarum, variis itineribus, hanc auctor nobis desideratam rem promittit! Ast ob difficultatem operis et operantis, nondum luci tradidit.

Ta mappa nigdy podobno nie wyszła, jeżeli się gdzie w rysunku oryginalnym znajduje, warta odszukania. Ręko-

pisma po Księciu Jabłonowskim pozostałe, (r. 1777 d. 1 Marca w Lipsku zmarłym) przez potomków jego w czasie do księgozbioru Poryckiego oddane zostały. O téj to podobno mappie znajduje się wiadomość w *Kuryerze Polskim* z roku 1760 w miesiącu Listopadzie, treści następującej: „Tenże (Książę Józef Aleks. Jabłonowski), omni titulo Maecenas bonorum literarum zkapitulował P. Kapitana *Czackiego* do wydoskonalenia mappy generalnej Polskiej i W. Ks. Lit. z prowincjami sub oculis et directione sua, około której sam Książę od lat dwudziestu pracował.”

143.

Polonia propria tanquam Regni Polonici Provincies primaria, in Poloniam Majorem sive inferiorem atque Minorem sive superiorem divisa, ut et in suos Palatinatus atque Districtus subdivisa, ex novissimis subsidiis ad normam legitimae projectionis delineata, et in lucem tradita per Homannianos Heraedes 1772 C. P. S. C. M.— Na arkuszu.

144.

Mappa Geographica Regnorum Poloniae et Prussiae Magnique Ducatus Lithuaniae una cum Provincia Russia Rubra juxta nonnullas observationes Tobiae Mayer et Samuelis Mikovini concinnata, et in aere incisa Viennae a Josepho Antonio Lidl. A. 1772.— Na arkuszu mniejszym.

145.

Carte nouvelle du Royaume de Pologne, projetée et assujettée (sic) aux observations astronom: par M. Bonne Professeur de mathématiques à Paris. Gravée bien exacte par Mathieu Albert Lotter Calcograph: à Augsbourg 1772.— Na arkuszu.

146.

Mappa Geographica ex novissimis observationibus repraesentans *Regnum Poloniae et Magnum Ducatum Lithuaniae*. Cura et sumptibus *Tobiae Conradi Lotter*. Geogr. Aug. Vindel. 1772. — U dołu: Nach der neuen Abtheilung. — *T. C. Lotter* sculps. — Na arkuszu. — Z herbem królewskim Stanisława Augusta.

147.

Carte generale de la *Pologne* avec tous les Etats qui en dependent dressée sur les meilleurs mémoires et appuyée à plusieurs observat. astronom. par *M. Rizzi Zannoni* de la Société cosmog. de Gottingue, Professeur de Géographie. A Paris chés *Lattré* Graveur rue S. Jacq-à la Ville de Bordeaux. — Na półarkuszu.

148.

Nova descriptio *Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* delineata a *C. L. D. Varsoviae*. — Na ćwiartce.

149.

La *Pologne démembrée*. — Carte générale dressée par *Mr Brion de la Tour* Ingénieur Géographe du Roi 1772. — A Paris chez l'Auteur,..... *Desnos* Ingenieur Geographe,..... et *Vignon*..... — Na ćwiartce.

150.

Neue Charte von *Polen* nach der 1772 vorgenommenen Theilung. Leipzig 1772. — Na ćwiartce.

151.

Polen nach seiner alten Verfassung vor 1772 gestochen von *Carl Jätnig* in Berlin.—Na arkuszu małym.

152.

Carte generale et itineraire de *Pologne*. — Avec permission et Privilege du Roi. Varsovie 1773. — A Varsovie *Michel Gröll*, libraire du Roi. — *Seb. Dorn* sculp. — Na éwiartce.

153.

Les Royaumes de *Pologne* et de Prusse avec le duché de Curlande divisés en Provinces et Palatinats. Dressés sur les observations astronom. Par le *Sr Janvier* Géographe. A Paris chés *Lattré* Graveur rue St. Jacques au coin de celle de la Parcheminerie à la Ville de Bordeaux 1774 avec privilège du Roi.—*Martinet* Inv. et sculpsit.—Z wyobrażeniem orła Polskiego i Pruskiego.—Na arkuszu.

154.

Taż mappa z roku 1786.

155.

Carte curieuse des nouvelles limites de la *Pologne*, de l'Empire Ottoman, et des etats voisins; fixées 1° par les Puissances Co-partageantes, 2° par la Paix entre les Russes et les Turcs, 3° par un Traité entre la Mon d'Autriche et le Gd Seigneur. Avec les gdes routes et distances entre les

Capitales de ces divers Etats; et des Notes politiques. Supplément d'autant plus nécessaire aux Atlas et livres de Géographie, que cette Carte, fondée sur d'exactes opérations faites sur les lieux mêmes, differe essentiellement de toute autre, pour les Longitudes et Latitudes, l'étendue des Pays ou leurs divisions. Par Mr *Brion* Ingénieur—Géographe du Roi. A Paris, Rue St. Jacques, à la Ville de Coutances, près la fontaine St. Severin, au 2e 1775. — Na arkuszu mniejszym.

U spodu objaśnienia i przypiski.

156.

Charte der neuen *Grenze von Polen* dem Türkischen Reiche und den benachbarten Laendern vie solche 1 durch die 3 theilenden Maechte. 2. durch den Frieden zwischen den Russen u: Türcken. 3 durch den Tractat zwischen dem Hause Oestreich und den Türcken bestimmt worden. Nebst den Poststrassen und Entfernungen der Hauptstädte dieser Laender und einigen politischen Anmerkungen, ausgefertigt vom Herrn *Brion* Königlichen Französischen Geographen 1775.—Na arkuszu mniejszym.

Ta mappa z poprzedniej przerobiona małej jest wartości.

157.

Carte Generale et Itineraire de la *Pologne* avec les Païs qui y appartenoient ci-devant à Amsterdam chez *Covens et Mortier* et *Covens Junior*. 1781. — *J. van Jugen* sculps. 1781. — Nad tytułem herb Państwa i cyfra Królewska. — Na arkuszu.

158.

Poland with its diemem ber'd Provinces by *Thos Kitchin*

Senr Hydrographer to his Majesty. — Publish'd March 26th 1784 according to Act of Parliamt by T. Cadell en the Strand.—Na arkuszu.

159.

Carte von *Pohlen* nach der Zanonischen Special Carte verjüngt gezeichnet und nach den jetzigen Grenzen abgetheilt und verbessert durch *D. F. Sotzmann* Geograph der Königlichen Academie der Wissenschaften zu Berlin im Jahr 1788.—*J. W. Schleuen* sc.—Na półarkuszu.

160.

Nova Mappa Geographica *Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae* Regni et Ducatus Occidentalis Borussiae secundum eam faciem, quam terrae istae induerunt, ex quo nonnullae partes earum juris vicinorum principum factae sunt et sigillatim nominantur in his tabulis Austriaca Polonia, Occidentalis Borussia et Litvania Russica in quatuor tabulas redacta et edita a *Georgio Friderico Uz*, operum bellicorum Subcenturione et Architecto. Norimb: A^o 1788. Praestat in officina. *C. Weigelio Schneideriana*.

Mappa ta z 4 arkuszy się składa.

161.

General karte von *Polen, Litauen*, und den angraenzenden Laendern nach Zannoni, Folin, Uz, Pfau etc. etc. neu herausgegeben von Herrn *F. A. Schraembl* 1788.—*H. Benedicti* sculp.—Na arkuszach czterech.

162.

Taż mappa, wydana roku 1793.

163.

Mappa Specialis continens *Limites inter Regna Poloniae et Prussiae* a Marchia Nova usque ad Vistulam.

Na trzech arkuszach w poprzek złożonych. Bez wyrażenia autora i czasu, z końca 18go wieku.

164.

Mappa Geographica *Poloniae*, in partes suas majores, Austriae, Russiè et Borussiae divisa et in lucem publicam edita per *Homannianos Heredes*. Norimbergae. — Nad ramą mappy tytuł drugi: Karte von *Polen*, nebst den Oesterreichischen, Russischen und Preussischen Antheil. — Na arkuszu.

165.

Neue Karte von *Polen und Litauen* samt den Oesterreichischen, Russischen und Preussischen Antheile und die Uebrigen angraenzenden Laendern A^o 1792. — Drugi tytuł nad ramą mappy: Carte générale, et nouvelle de toute la *Pologne*, du *Grand Duché de Lithuanie*, et des Pais limitrofes..... — C. Schätz inv. et fecit 1790. — F. Müller fecit in Wien. C. Priv. S. C. M. — Zu finden in Wien bey *Artaria* Compagnie Kunsthändlern auf den Kohlmarht. — Na arkuszu wielkim.

Obok tytułu herb Królewski Stanisława Augusta.

166.

Die Republik *Polen* samt den Oesterreichischen, Russischen und Preussischen Antheilen an diesem Reiche. Zur

Grätzer Zeitung 1792. — *Kindermann* del. *Junker* sc. Viennae.—Na ćwiartce.

167.

Karte von *Polen* und den angränzenden Provinzen in XVI Blättern nach des H. O. C. Büsching Erdbeschreibung und den besten Hilfsmitteln entworfen von *D. F. Sotzmann* G. Secret. bey dem Ob. Kr. Coll. u. Geogr. der Königl. Acad. d. Wissenschaften zu Berlin. Berlin 1793. Im Verlag der K. P. Ac. Kunst u. Buchhandlung.

Atlasik z 16 ćwiartek złożony.

168.

Kriegs Karte des Koenigreichs Polen nach den bewährtesten Hilfsmitteln und den Theilungs-Tractaten vom Jahr 1773 u. 1793, entworfen. — Zu haben bey *Joh. Walch* in Augsburg. — Entworfen u. gest. v. *F. X. Hutter*. — Na arkuszu.

169.

Charte des Königreichs *Polen* nach dem bewährtesten Hilfsmitteln und dem Theilungs-Tractat vom Jahr 1793 entworfen von *F. L. Grössefeld*. Weimar in Verlag des Industrie Comtoirs 1793.—Na arkuszu.

170.

Polens Eude, durch die letzten Theilungen und Besitznehmungen in die Jahren 1793 und 95 von Preussen, Russland, Oestreich entworfen von *Sirisa*.—Na arkuszu.

Ta mappa należy do dzieła tegoż *Sirisego*: *Polens Ende*, w 8ce większej, bez żadnej krytyki i z przepełnieniem błędami napisanego. Są w nim i ryciny, na jednej z nich widok Kamieńca Podolskiego, pod którym płyną okręta.

171.

Carte nouvelle dressée pour l'intelligence du *dernier Partage de la Pologne* entre la Russie, la Prusse et l'Empereur, en 1795. Cette Carte renforme les Royaumes de Pologne, de Prusse, les Duchés de Lithuanie et de Courlande, les Royaumes de Hongrie et de Bohême, le Cercle de la haute Saxe, partie de la Russie, de la petite Tartarie, les Bessarabie, la Moldavie, la Transylvanie, etc. d'après les meilleurs auteurs. Revüe et corrigée par *Longchamps*, Ingenieur, l'an VIII. A Paris, chez le Cit. *Desnos*, Ingén.^r Géographe des Etats du Danemark rue Jacques, à la Sphère N° 190.— Na arkuszu większym.

Tytuł ozdobiony herbami Korony, Litwy i Kurlandyi. U spodu mały opis formy rządowej dawniej Polski.

172.

Carte des *partages de la Pologne* en 1772, 1793 et 1795 composée avec des caractères mobiles par *G. Haas* fils.— Troisième édition. A Basle chez *G. Haas* et chez *J. Decker* Impr. Libr.

U spodu objaśnienia.—Mappka w 4ce mniejszej.

173.

Neueste Karte von *Polen und Litauen* samt den Oesterreichischen, Russischen, und Preussischen Antheile und den Uebrigen angraezenden Laendern A^o 1795.—*F. Müller*

fecit in Wien. C. Priv. S. C. M. — Zu finden in Wien bey
Artaria Compagnie Kunsthaendlern auf dem Kohlmarkt.—
 Na arkuszu większym,

174.

*Polen, nach seiner ersten, und letzten, oder gänzlichen
 Theilung* 1796. Zu finden bey *Joh. Michel Probst* in Augs-
 burg. — Nad ramą mappy tytuł drugi: *Dermaliges Polen*
 A^o 1793 und 1796.—Na arkuszu.

175.

Partage de la Pologne.— *Polne vor der ersten, nach der
 selben, und nach der zweiten und dritten Theilung*, entwor-
 fen und gezeichnet von *Director Langner* gestochen von
Jäck.

Atlasik podziałowy z 4 mapp złożony, z których każda
 ma oddzielny tytuł i kolorowanie: a) Polen, Litauen und
 Kurland, b) Też same w roku 1775; c) Też w roku 1793,
 i d) Też w roku 1796.—Każda na arkuszu mniejszym.

176.

Mapę topograficzną całej *Polski*, ułożył *Karol de Per-
 thées*, Pułkownik wojsk Koronnych, J. K. Mei geograf,
 wedle pomiarów szczegółowych po prowincyach w ciągu
 lat 21 uskuteczniionych, z polecenia i za staraniem króla
Stanisława Augusta, a zastosowaniem się do dostrzeżeń
 astronomicznych *X. Rostana*. Mappa ta wydaną nie została,
 lecz w rysunku królowi *Stanisławowi Augustowi* złożona,
 zasługuje na odszukanie i odbicie.

Pułkownik *Karol de Perthées*, Francuz rodem, którego
 nader piękne mappy szczegółowe następnie przytaczamy,

wypracowywał je najstaranniej i Królowi z wielkiem jego zadowoleniem w hołdzie składał. Po r. 1795 osiadł w Litwie, i w Wilnie zszedł z tego świata.

Ksiądz Rostan Jezuita, którego dostrzeżenia astronomiczne w układzie mappy kierowały, matematyk i astronom, był professorem matematyki w Kollegium Soc. Jesu Warszawskiem.

Jako przydatek do Mapp Polski całej wspomnieć tu należy o *Kartach do gry geograficznych* w Paryżu w wieku 18ym sporządzonych. Karty te w czterech maściach talii, wystawiają cztery główne Prowincye kraju: Wielkopolskę, Małopolskę, Ruś Czerwoną i Litwę. Oczy kart wyobrażone są przez miasta głównejsze każdej Prowincyi, obok których zamieszczone płynące przy nich rzeki i rzeczki, tudzież odległości na mile jednego miasta od drugiego. Na asach opisane głównejsze płody w które Prowincya obfituje i jej handel; na waletach wykaz rzek spławnych i rzeczek; na damach podział Prowincyi; na królach granice Prowincyi. — Takowe karty widziałem w zbiorach profesora Muszkowskiego w Krakowie.

Wreszcie w końcu wykazu mapp dawniej Polski całej, pominąć nie wypada wciągnięcia wiadomości, o ułożonym zamiarze przez *Tadeusza Czackiego* wraz z *Janem Śniadeckim*, sporządzenia mappy geograficznej kraju Polskiego, wedle ścisłych geometryi i astronomii prawideł wykonać się mającój; tudzież o wygotowanym na ten cel projekcie, który w roku 1790 Czacki pod ten czas członek Kommissyi Skarbowej, tejże Kommissyi przedstawił. Wzmiankuje o tém sam T. Czacki w dziele o Lit. i Pol. Prawach. I, 225; obszerną zaś wiadomość wraz z samym projektem dla Kommissyi Skarbowej napisanym, podaje Michał Baliński w *Żywocie Jana Śniadeckiego*, Warszawa. I, 189 — 203. Wprawdzie zamysł ten wykonania umiejętnego obszerniej mappy geograficznej Polski, przy nastąpiionych nieszczęściach krajowych, spełzł bezowocnie. Atoli ważność

i pożyteczność przedsięwzięcia, jak niemniej światłe ułożenie projektu, który w tego rodzaju pracach służyłby mógł zawsze za przewodnika, czynią wiadomość choć niedoszedłego zamiaru przechowania godną. Jako więc w miejscu przedmiotowi temu właściwe, objaśnienie jego, z uczynego Żywota przenosimy tu w zupełności.

„Podczas ostatniego pobytu swego na początku roku 1790 w Warszawie, zabrał także Sniadecki znajomość z Tadeuszem Czackim Komissarzem naówczas Skarbowym, a z gorliwości swój rzadkiej o dobro publiczne już dającym się poznać. Oni to w częstych z sobą rozmowach u Kołłontaja i po innych towarzystwach, o wielu rzeczach mogących istoty pożytek przynieść krajowi. wpadli na myśl powszechnego pomiaru wszystkich prowincyi Polskę naticzas składających. Sniadecki z swojej strony rozważał gwałtowną potrzebę karty geograficznej kraju, podług zasad trygonometrycznych sporządzonej i pożytki ztąd wyniknąć mające; ale Czacki przewidywał jako członek rządu, możność wykonania takiej roboty i z zapałem zajął się myślą uskutecznienia wspólnie ułożonych zamiarów. W tym celu więc zachęcił oddalającego się do Krakowa Sniadeckiego, ażeby przyjął na siebie całą tę robotę i w ciągu bieżącego roku, przybrawszy pomocnika, wygotował dokładny o niej projekt i przesłał mu do stolicy. Sniadecki w jesieni r. 1790 napisał dość obszerny i dokładny projekt wskazując za spólnika tak ważnej czynności Felixa Radwańskiego Professora Mechaniki w Akademii Krakowskiej i złożył go Komissyi Skarbowej za pośrednictwem zanego Czackiego. Ciekawy ten dokument nigdzie jeszcze nie ogłoszony wart jest poznania: umieszczamy go tu z oryginału.

„O Mappie Krajowej.

„Zrobienie Mappy Krajowej podług prawideł ścisłych Geometrii i Astronomii wykonane objąć powinno: 1) Wy-

miar dokładny rozległości całego kraju, wszystkich jego Prowincyi, Województw i Powiatów. 2) Determinacyą pozycyi geograficznój co do długości i szerokości na wszystkie głównejsze miasta nie tylko Województwa każdego ale i Powiatu: tudzież odległość miejsc ważniejszych od siebie. 3) Podniesienie lub zapadnienie tych miejsc najprzód względem powierzchni rzek główniejszych, albo gdyby wszędzie można względem ich źródeł z których biorą początek. 4) Podniesienie tych rzek względem powierzchni morza do którego wpadają, zkądby się okazało położenie wszystkich miejsc w kraju względem powierzchni morza. 5) Bieg rzek, ich zakręty, spadki wszystkie, pomocy i przeszkody do ich spławności. 6) Wysokość gór, ich ciąg, dyrekcyą, przerwy. 7) Rozległość lasów, dziczy, gruntów nieuprawnych.

„Ze znajomości tych rzeczy wyciągnąć można wiele innych powszechnie kraju całego korzyści zawierających. Dostyc jest namienić, że z takowej mappy wyciągnąć można: *Mappe Militaryną* co do obrony kraju, lokacyi wojska i t. d. służącą; *Mappe Ekonomiczną i Handlową* co do produktów każdej Prowincyi, źródeł jęj bogactw tak wydobytych, jak pozostałych do wydobywania, co do komunikacyi ułatwionėj lub ułatwić się mogącėj między wszystkiemi częściami kraju i t. d.; *Mappe Polityczną* co do równej reprezentacyi Województw i Prowincyi na Sejmach, co do ludności czyli ta jest proporcjonalna do rozległości ziemi i co do źródeł utrzymać mogących przez pracę, życie i wygody człowieka; co do podatków czyli te rozłożone są proporcjonalnie do bogactw każdej części kraju właściwych.

„Wiadomo jest wszystkim, iż poznanie źródeł bogactwa krajowego, ich doskonalenie i pomnożenie przez ekonomią publiczną w czasie pokoju, a zabezpieczenie się od napaści nieprzyjaciela przez obronę, w czasie wojny, są dwa istotne obiekta troskliwości dobrze ułożonego rządu krajowego,

do których wiadomość kraju wyżej wytknięta jest nieuchronnie potrzebna. Kazali Kommissye Cywilno-wojskowe spisywać ludzi w Polsce przez parafie, z takowej konskrypcyi dowie się rząd krajowy o liczbie ludzi, ale się nie dowie o ludności kraju, nie wiedząc jego rozległości dokładnej, źródeł i sposobów utrzymać mogących życie i wygodę człowieka, co wszystko wchodzić powinno w rachunek i poznanie ludności kraju. Niaznajac ludności kraju, jego całej rozległości, i jeszcze rozległości téj ziemi która jest użyta wyrobiona i uprawna i téj która jest nieużyta i dzika, można z pewnością ocenić bogactwo rzetelne i źródła bogactw nowych, a ztąd siłę rzetelną kraju, i siłę że tak rzekę ukrytą i pozostałą do wydobycia? bez tych znowu wiadomości można co z pewnością przedsięwziąć względem rękodzieł, manufaktur, podniesienia lub zachęcenia przemysłu krajowego, bez narażenia się na omyłki? W kraju rolniczym jakim jest Polska zwrócić ludzi niewczesnie do rękodzieł kosztem rolnictwa, jest to przez nieuwagę i ich i kraj ubożyć; bo to jest skierować pracę człowieka do obiektu gdzie może zarobić mniej a oderwać ją od obiektu gdzie może zarobić więcej. — W stosunku między stopniem pewnym wydoskonalonego rolnictwa i ludnością kraju lub jakiej jego części zachodzi punkt okazujący potrzebę ożywienia przemysłu przez rękodzieła, który to punkt rząd krajowy winien jest poznać do dania wczesnej pomocy i opieki najzyskowniejszym pracy ludzkiej obrotom. Ta jeszcze wiadomość zależy od znaniej ludności, rozległości i źródeł bogactw nie tylko całego kraju ale i każdego jego części.

„Mijam przysługi i pomocy, które na handel wewnętrzny spłynąć mogą przez wyprostowanie dróg mając dokładnie wymierzoną miejsc wszystkich od siebie odległość, przez spławność rzek mając ich spadek, podniesienie miejsc około nich leżących i t. d.

„Komissya Wojskowa zaradzając o obronie kraju: Ko-

missye Porządkowe usiłujące poprawić nieład y opuszczenia, czuć powinny i czują zapewne potrzebę tych wiadomości które z wymiaru całego kraju i konstrukcyi dokładnej jego Mappy wynikają, bo dopiero wtenczas wszystkie projekta obrony, porządku i gospodarstwa publicznego fundując się na wiadomości pewnej kraju nie będą podległe tym omyłkom, w które nas niewiadomość i domysł przy najlepszych chęciach wprowadzić może.— Opuszczam tu to dobrodziejstwo któreby Polska uczyniła Fizyce przez doskonały rozmiar tak rozległego kraju, wypadną bowiem w ciągu tego dzieła wielkiej wagi obserwacye ściągające się do doskonalszego poznania kuli ziemskiej, które się tu nawet nie wspominają.

„Żeby Mappa krajowa dogodziła potrzebom Ekonomii publicznej, żeby wyżej założone wiadomości objęła bez błędu, powinna być z największą ścisłością robiona: to jest wszystkie wymiary placów i kątów, wszystkie obserwacye, które do tego dzieła należą, być powinny z taką precyzją robione, jaką tylko otrzymać można z doskonałości instrumentów, z światła dzisiejszych Matematyki i Astronomii, i z usilności ludzi temi wszystkiemi pomocami opatrzonych. Robić dzieło defektowe tego gatunku, jest to trwonić koszta i gotować nowe wydatki na przerobienie go i poprawienie.

„Wymiar dokładny kraju z tém wszystkiém co do konstrukcyi Mappy należy, wyciąga instrumentów z największą precyzją zrobionych, których się tu przyłącza regestr z imieniem rzemieślników temi robotami celujących w Anglii. Trzeba je kazać robić na urząd i nie bawnie o ich wygotowanie zawrzeć umowę, obowiązując JW. Ministra Polskiego przy Dworze Londyńskim do umówienia się i dopilnowania, aby wygotowanie tych instrumentów spóźnione nie było.

„*Jan Sniadecki* Matematyki i Astronomii, i *Feliks Radwański* Mechaniki w Akademii Krakowskiej Professoro-

wie, przyjmą na siebie obowiązek wymierzenia kraju i zrobienia Mappy obejmującej wiadomości w 7 początkowych artykułach zamknięte.

„Dzieło to niezmiernéj rozległości i pracy, wyciągające po osobach do niego się biorących ofiary całych sił i zdrowia przez narażenie się na wszystkie niewczasy, trudy, niewygody bez wytknięcia, w porach roku ciepłych i łagodnych; a na rozległą pracę sedentaryi w rachunkach, rysunkach i redakcyi całego dzieła letniego w porze zimowej: dzieło mówię to rozważone w swéj rozległości i trudnościach przekona zwierzchność krajową i każdego wyobrażenie sobie o tém zrobić mogącego, iż warunki które za exekucyą tego dzieła, osoby je przedsiębiorące, chcą mieć sobie zapewnione, są dosyć umiarkowane.

„1) Skarb Rzeczypospolitej od zaczęcia aż do dokonania tego dzieła, rocznéj pensyi każdemu z wyżej wymienionych Professorów płacić będzie Złt. Polskich dzieś tysięcy, i oprócz tego wszystkie potrzeby podróży, przewozów, usługi, żywności przez 6 miesięczny czas ich pracy w polu, to jest od pierwszych dni Maja aż do ostatnich Października opatrywać.

„2) Za dokonzone zupełnie dzieło dla każdego z nich zapewniona będzie do zapłacenia summa czerwonych złotych sześć tysięcy, która im trzema ratami w miarę dokonczenia każdej trzeciej części całej korony, rachując na jedną ratę dla każdego po dukatów 2,000 wypłacana będzie. —Cel i zamiary roboty téj wyciągać będą rozmiaru po Województwach Krakowskiém, Sandomirskiém gdzie to dzieło zacznie całej Prowincyi Wielkopolskiej, aby objąć te wszystkie kraje których rzeki wpadają w Morze Bałtyckie, a potem wziąć się do tych Województw których znowu rzeki mają spadek do Morza Czarne go.

„3) Ponieważ początkowe roboty najwięcej będą miały pracy i trudności do przełamania, po których zwyciężeniu gdy plan całego dzieła zrobiony doskonalić się, ułatwiać

będzie praktycznem i uwagami: z tego względu Zwierzchność krajowa osądzi za słuszny następujący warunek, który dla siebie osoby wyżej wymienione ostrzegają. Gdyby która z nich po oddaniu Mappy zaczętej roboty, umarła przed dokończeniem 3ej części całego wymiaru, sukcesorom jej Skarb koronny zapłaci 3a część całą summy dukatów 6,000 zareczonęj, a gdyby umarła po skończonej więcej w połowie robocie, w tym przypadku $\frac{2}{3}$ części tejże summy sukcesorowie tej osoby odbiorą; całą zaś sumę 6,000 dukatów gdyby umarła w czasie ciągnionęj ostatniej trzeciej części całego dzieła.

„Też same ostrzegają sobie dla obydwóch warunki, gdyby z strony Rządu Krajowego zatamowana była ich robota do tych stopni posunięta jak te są wyżej wymienione w przypadku śmierci.

„4) Potrzebować będą wyżej wymienieni, 6 osób młodych dobrze początki Matematyki znających do pomocy w wymiarach, których Rząd krajowy zaciągnie za umówioną z niemi nadgodę i tych pod rząd i zupełną w robotach zwierzchność Professorom to dzieło wykonywającym odda, z wolnością ich oddalenia gdyby byli niedogodni ich potrzebom. Wolno będzie z korpusu Indżynierów osoby niektóre zaciągnąć, ale że w tém dziele wypadają operacye i prace których się osobom zaciągnionym nigdy uczyć od nikogo nie przypadło i których trzeba do tych robót formować; znając dobrze siły i światła swych uczniów przedsiębiorcy to dzieło Professorowie ostrzegają sobie wolność wybrania z nich dwie osoby, które gdyby były ze stanu akademickiego, P. Komissya Edukacyjna przeszkody użycia ich zechce ułatwić w sposob podać się mający. Reszta osób użyta z korpusu Indżynierów przy początkach nauki w ciągu operacyi i wiadomości, która im się da do użycia instrumentów uformować się może.

„5) Oprócz wyżej wymienionych Pomocników potrzebować będą dwudziestu kilku ludzi do usługi, to jest

przenoszenia instrumentów, ich pilnowania, rozstawiania bander i znaków po stacyach, do poselstw i wiadomości które po różnych stacyach osobom rozsyłać przypadnie.— Do tego użycia najdogodniejsi byliby żołnierze z jednym lub dwoma kaprałami wykomenderowani, którzyby raz do tej roboty użyci przez cały jój ciąg bez odmiany trwali, gdy wprowiadwszy się w te posługi bardzo wiele ułatwić będą pośpiech w robotach.

„6) Ponieważ podejmujący się tego dzieła Professorowie mają swoje obowiązki w Akademii, od której im się przez 3 miesiące idącego kursu lekcyi, gdyż reszta czasu zabrana jest przez Wakacye zupełnie dla nich wolne, oddalić corocznie przypadnie; Rząd krajowy zanieś swoje interessowanie się do P. Komissyi Edukacyjnój, aby ta zechciała przystać na kondycye, które ciż Professorowie względem swoich Katedr podadzą, w celu, żeby ich Professorskie prace nie cierpiały wczasie ich nieprzytomności, ani oni szkodowali przedsiębiorając dzieło tak wielkiej wagi i tak powszechnie pożytki w sobie zawierające. Wypadną nawet i tu w Krakowie roboty i obserwacye w ciągu całego roku, do Mappy krajowej istotnie potrzebne, którym P. Komissya Edukacyjna przez niektóre nakłady i urządzenia podać się mające za interessowaniem się Rządu krajowego, zaradzić podług zwykłej sobie gorliwości raczy.

„7) Gdy się roboty posuną do Wielkiej Polski i jój granic Pruskich, wypadnie potrzeba doprzeć wymiar do Gdańska i powierzchni morza Bałtyckiego, a zatem potrzeba obrania kilka stacyi w Państwie Pruskiem do zmierzenia kątów, na co przypadnie wyrobić pozwolenie u Rządu Pruskiego, a ponieważ ta operacya jest całę niewinna i żadnej za sobą konsekwencyi nie ciągnąca, a zatem nie mogącą żadnego sprawić w Państwie sąsiedzkim podejrzania i bojaźni, projekt noty cały zamiar roboty i jój niewinność wyrażając, osoby pracujące gdy do tego czas przyjdzie ułożą, i o podanie jój do Dworu Berlińskiego prosić będą.

„8) W ciągu roboty zachodzić będą trudności wypadające z zbytniej rozległości miejsc płaskich, z obszernych lasów których może niepodobna będzie zagarnąć w wymiar wielkich placów przez stacye związanych i t. d. zwyciężanie tych trudności pociągnie za sobą koszta, choć te nie mogą być częste i ogromne, Rząd atoli krajowy opatrzeniu ich zaradzi.— Oprócz tego wypadać mogą potrzeby innych instrumentów i pomocy lubo i te nie tak wielki koszt za sobą pociągną, łatwość atoli w ich dostarczeniu nieodwłocznie na proste zgłoszenie osób pracujących, Rząd krajowy zechce zaręczyć.

„9) Potrzebować jeszcze będą osoby pracujące w pewnych czasach i w miejscach które każą rozstawiania Armaty lub Moździerza z jedną lub dwoma osobami Artyleryi do strzelania, dla obserwacyi które w nocy czynić przypadnie końcem determinowania długości geograficznej niektórych miejsc bliższych i porównania ich z wypadkami operacyi trygonometrycznych, do czego na zgłoszenie się osób Rząd krajowy łatwość zechce zaręczyć.

„10) Zaradzi Rząd krajowy aby osoby około dzieła tego pracujące nie znalazły żadnej przeszkody z strony dziedziców miejsc tych, w których im przypadnie formować stacye do rozstawiania instrumentów i obserwacyi co wszystko Komissye Cywilno - wojskowe ułatwić mogą za porozumieniem się z P. Komissyą Skarbową.

„11) Koszta zakładowe do całego tego dzieła będą najznaczniejsze na zakupienie powozów, koni, pod ludzi, instrumenta, robienie namiotów, znaków, bander, na instrumenta; co jednak nie powinno Rząd krajowy zastraszać, bo te rzeczy raz sprawione przez cały ciąg roboty służyć będą, a w miarę wyłożonych na zakłady kosztów, wydatki roczne w ciągu dalszym będą mniejsze.— Ostrzegają sobie pracujące osoby tę dobroczynność z strony Rządu krajowego aby wszystkie instrumenta do tego dzieła sprawdzone i zakupione po skończonej całej robocie oddane były

darem Akademii Krakowskiej, i zapewniona possessya tych które zostaną w Obserwatorium Krakowskiem do czynienia w niem obserwacyi przez cały przeciąg roboty do tego zamiaru stosownych.

„12) Osoby pracujące zapewniają z strony swojej jak największy pośpiech w robotach, ile ten od czasu gotowości instrumentów i pomocy zależąc, będzie mógł ich usilności i gorliwości odpowiedzieć. Początkowe roboty muszą koniecznie być nudniejsze i leniwsze dla tego że muszą być z największą skrupulatnością robione, jako służyć mające za fundament całego dzieła, że obeznanie się z doskonałością i wadami każdego instrumentu potrzebować będzie czasu, że usługa pomocników i ludzi nieprzywykłych i nie wprawnych do téj roboty nie może być skora, że wybór miejsc na stacye któreby wszystkim zamiarom dzieła były dogodne dosyć będzie zanudny. Ztąd winne są ostrzedz że wygotowanie pierwszej Mappy nie może zaraz nastąpić dla wyżej wyliczonych przyczyn i oprócz tego dla téj, że pierwszy rys, czyli że tak rzekę szkielet robót wielkich musi być do znacznej części kraju posunięty, nim przystąpią do obserwacyi i wymiaru szczegółów każdego Województwa. Ale po pierwszych przełamanych trudnościach, pośpiech robót wypadać będzie coraz znaczniejszy. — Oddawać będą Mappy szczególne każdego Województwa, a podług rozległości Województwa albo zawrą w jednej Mappie całe, albo je rozłożą na kilka kart, albo ich dwa lub trzy w jedną Mappę zmieszczą. Do każdej karty przyłączone będzie opisanie jak najdokładniejsze odległości miejsc i ich rozległości, rzek i ich spadków etc. zgoła stosowne do artykułów 7^{iu} na początku wytkniętych; a jeżeli wypadnie gdzie projekta jakie Rządowi podać stosowne do ekonomii, handlu lub porządku publicznego, te się do tego opisu przyłączają. — Wolno będzie Rządowi krajowemu niektóre wiadomości zostawić dla siebie tylko i zabronić ich publikacyi. — Po dokończeniu dzieła z tych Mapp szcze-

gólnych zrobi się w różnym widoku Mappa ogólna całej korony, przy której pracujący oddając ogólne kraju opisanie, przyłączają plan wszystkich działań, obserwacyi rachunków, podług których całe dzieło było kierowane i wykonywane: a ponieważ takowy plan zawierać będzie ważny traktat Matematyki praktycznej i oraz dowody dokładności całej roboty, wydrukowanie tego pisma ze wszystkimi szczegółami operacyi ostrzegają sobie pracujący.—Do korzyści zaś wszelkich które ze sztychunku i publikacyi Mapp krajowych wynikną żadnego sobie pracujący prawa nie zostawiają.

„13) Ponieważ zaczęcie tej roboty poprzedzone być musi przygotowaniem wielu bardzo rzeczy dla sporszego potem postępowania, a w przeciągu czasu na przygotowanie potrzebnego wygotowane być mogą instrumenta zaraz na początek dzieła potrzebne: przeto jeżeliby Rząd krajowy chwycił się tego przedsięwzięcia, istotną jest rzeczą ostrzedz podejmujących się o tym przed zaczęciem lata i instrumenta zapisać: gdy to nastąpi podadzą się uwagi niektóre jeszcze dla rzemieślników do konstrukcyi tych machin potrzebne, a podejmujący się mając w roku przyszłym z początkiem wiosny dzieło rozpocząć, muszą jeszcze tego lata zwiedzić Województwo Krakowskie i Sandomirskie dla upatrzenia miejsca od którego robota zaczęta być ma i naznaczenia sobie pryncypalnych stacyi, aby wiedzieli porządek roboty którego trzymać się należy, bo dopiero to mając, będzie można całą zimę pracować nad planem praktycznym początkowego dzieła. W czem tylko P. Kommissya Skarbowa opatrzy koszta które za sobą takowy po dwóch tych Województwach wojaż pociągnie; oprócz czego wypadnie prosić JW. M. aby z Gabinetu swych instrumentów raczył pożyczyć Londyńskiego Teedolita i jednego z wielkich donośnych akromatycznych Teleskopów, które JW. M. oddane przez pracujących w całości będą, albo po skończonym tym wojażu, albo zaraz za nadesłaniem piér-

wszych instrumentów z Anglii. Przedsięwzięcie tak rozległego dzieła ponieważ po pracujących wyciągać będzie ułożenia swych interessów na lat kilkanaście, upraszają aby mogli być wcześniej ostrzeżeni, czyli ich propozycye przyjęte będą, lub nie? gdyż przewłoka nadarzyć im może inne prace i układy, któreby im nie pozwoliły później chwycić się tak rozległej roboty.”

III.

WIELKOPOLSKA.

1.

Palatinatus Posnaniensis in Majori Polonia primarii, nova delineatio.— Przypisanie: Illmo et Exmo Heroi ac Domino, D. Christophoro Comiti de Bnin Opaliński, Palatino Poŝnaniensi, Regniq. Poloniae primi ordinis Senatori; Sremensi, Osecensi, Medilesensi Gubernatori; ad contrahendum nomine Sacrae Regiae Majestatis Poloniae et Svetiae matrimonium, suprema cum potestate, in Gallias Logato. Domino suo clementissimo D. D. D. G. *Freudenhamerus Medicus.*— Amstelodami exc. *Joannes Blaeu.* — *Gerard Coeck* sculpsit. — Cum privilegio S. R. M. Poloniae et Svetiae 1645.—Wielkości arkuszowój.

Piérwotwór ten nader jest rzadki. Zachowuje się wraz z mappami geograficznými Jana Piscatora.

2.

Ta sama mappa, powtórnie odbita w Atlasie wielkim Blaeu, w tomie drugim.

3.

Taż sama mappa, znowu wydana w Atlasie mniejszym Jana Janssona, który wyszedł w Amsterdamie u spadkobierców Jana Janssona roku 1666 w formacie arkusza większego.

(Joh. Janssonii atlas contractus, sive atlantis majoris compendium..... Amstelodami, 1666. Tm. II).

4.

Taż sama mappa, naśladowana czcionkami dawniejszemi w czasach naszych. Zachowuje się między mappami geograficznymi rozmaitemi.

5.

Taż mappa: Palatinatus Posnaniensis, in Majori Polonia primarii nova delineatio. Per G. F. M.— Pod herbem przypisanie Opalińskiemu, zupełnie jak wyżej, podpisane G. *Freudenhamerns Medicus*.— Po bokach są jeszcze wiersze i objaśnienie; na dole: Cum privilegio S. R. M. Poloniae et Sueciae.— Amsterdam Exc. J. Covens et C. Mortier.— Gerard Coeck sculpsit.— Bez daty, wielkości arkuszuwój.

6.

Taż mappa. Amstelodami exc. Petri Mortier. — Gerard Coeck sculpsit.

7.

Taż mappa: Palatinatus Posnaniensis in majori Polonia Primarii nova delineatio per G. F. M.—U góry Orzeł Polski. Po stronie lewój przymówienie do czytelnika, pod którym: Amstelodami veneunt apud P. Schenk, et G. Valk. C. Priyil.—Wielkości arkusza.

8.

Taż mappa Wójewództwa Poznańskiego, bez wyrażenia wydawcy i sztycharza.

9.

Basse ou Grande Pologne; ou sont les Palatinats de Posna, Calisch, Sirad, Lencici, Rava, Brest, et Inowlocz. Par le Sr Sanson d'Abbeville, Geographe ord.^{re} du Roy. A Paris chez Pierre Mariette, rue S. Jacques à l'Esperance. Avec Privilege du Roy pour vingt ans, 1665. A. Peyrounin sculp.—Na arkuszu mniejszym.

10.

Masovie Duché et Polaquie; ou sont les Palatinats de Czersk, Bielsk, et Plocsko. Par le Sr Sanson d'Abbeville, Geogr. Ord.^{re} de la Majesté. A Paris chez Pierre Mariette rue S. Jacques, à l'Esperance. Avec privilege du Roy pour 20 ans. 1665. A. Peyrounin sculp.—Na arkuszu mniejszym.

11.

Palatinat de Posnanie, le premier de la Grande Pologne, avec une partie de celui de Kalisch et les frontières du Brandebourg et de Silésie. Tiré des Cartes les plus correctes qui ont été faites sur les lieux. De nouveau mis au jour par *Pierre Vander A. A. Marchand* Libraire à Leide.—Na arkuszu.

Znajduje się w Galerie agréable du monde, Tm. 16.

12.

Grande Pologne et Prusse, avec les frontières de la Misnie, Lusace, Moravie et Lithuanie, dressé sur plusieurs Cartes manuscrites on imprimées, et sur les observations les plus nouvelles des meilleurs Géographes. Publiée tout récemment par *Pierre Vander A. A. Marchand* libraire à Leide.—Na arkuszu.

Znajduje się także w Galerie agréable du monde, Tm. 16.

13.

Poloniae inferioris, Poloniae magnae dictae Tabula geographica, ex Chartis Rizzi-Zannoni, Pfauii aliorumque delineata, nec non astronomicis observationibus instructa, a F. L. G. Norimberga in Officina C. Weigelio-Schneideriana 1791. Tytuł nad ramą; tytuł właściwy na mappie samój: *Charte von Gros Polen die Woiwodschaften Posen, Gnesen, Kalisch, Sieradz, Lentschitz, Brsestz, Inowrozwaw, Rawa, Masuren. Plotzk und das Land Dobrsin, nebst einen Theil*

von Preussen und die benachbarten Lande vorstellend.
Entworfen von *F. L. Güssefeld* 1791.—Na arkuszu.

14.

Karte von *Gross Polen* zwischen der Netze, Oder, Pilitz und Weichsel enthaltend A) die Woiwodschaften Posen, B) Gnesen, C) Kalisch, D) Sieradien, E) Land Wielun, F) Woiwodschaft Lentschitz, G) Brzescie, H) Inowrotzław, I) Rawa, Plotzk, Land Dobrzyn und K) Woiwodschaft Masuren nebst einem Theil von Schlesien der Neumark, des Netz-Districtes wie auch von Ost-und West Preussen nach einer Aufnahme vom Jahre 1773 verjüngt entworffen durch *D. F. Sotzmann* herausgegeben von der Konigl. Preuss: Academie der Wissenschaften zu Berlin im Jahre 1791.—Udołu pod ramą *C. F. Gürsch* sculp. Berlin 1791.—Na arkuszu większym.

15.

Mappa szczegulna *Woiewodztwa Płockiego i Ziemi Dobrzynskiej* zrzządzona z innych wielu mapp meescowych (sic) tak dawniey jak i swiezo odrysowanych tudziez goscincowych i niewatpliwych (sic) wiadomości wszystko wedluc (sic) regul geograficznych i obserwacyi astronomicznych przez *Karola de Perthées* Pułkownika Woysk Koronnych i J. K. Mei Geografa. 1784.—Gravé par *A. F. Tardieu*, Graveur Géographe de sa M. J. de toutes les Russies.—Na ośmiu ćwiartkach, które do siebie zbliżone, jedną mapę dużą formatu arkusza wielkiego podłużnego składają.

U góry nad mapą: Stanisławowi Augustowi Królowi i Panu swemu naymilościwyszemu ofiaruie *Karol de Perthées*.

Z prawej strony u dołu: Imiona Miast, Miasteczek i Wsi Włości Królewskich i Duchownych znajdujących się w *Woiewodztwie Płockiem*. Poniżej téż imiona: w *Ziemi Dobrzyńskiej*.

Mappa szczególnie piękna. Wszystkie napisy i nazwy w języku Polskim wyrażone. Odbita zdaje się z rysunku *Perthéesa* z roku 1784, w Petersburgu w roku może 1806.

16.

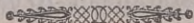
Stanisławowi Augustowi Królowi y Panu swemu nymiłościwшему offiaruie *Karol de Perthées*. 1792. Mappa szczegulna *Woiewodztwa Rawskiego* zrzadzona z innych wielu mapp miejscowych tak dawniej iako i świeżo odrysowanych tudzież gościncowych i niewątpliwych wiadomości wszystko według regul geograficznych i obserwacji astronomicznych przez *Karola de Perthées* Pułkownika Woysk Koronnych J. K. Mci Geografa. — Nad tytułem herb Królewski Stanisława Augusta. Pod tytułem herb Wwa Rawskiego. — Gravé d'après l'original, au Dépôt des Cartes du sa M. J. de toutes les Russies—l' An 1806.

U góry są dwie Tabelle: 1. Włości Królewskie znajdujące się w *Woiewodztwie Rawskiém*. 2. Włości Duchowne znajdujące się w *Woiewodztwie Rawskiém*.

Mappa ta z sześciu ćwarteek jedną całość stanowiących składa się. Jest równie piękną jak poprzedzająca.

17.

Mappa okręgu kilkomilowego około Miasta Warszawy, przez tegoż *Karola de Perthées* Pułkownika zdziałana. Ta mappa jest sztychowaną, w prawdzie jęj niewidzieliśmy, dla tego ją tylko wzmiankować możemy.

IV.

PRUSSY.

1.

Prussie et Litvanie pars. — Na arkuszu mniejszym.

Znajduje się w zbiorze mapp Polskich Księgozbioru Drezdeńskiego. W spisie onych oznaczona: E Ptolomaeo, Lùgduni, 1535.

2, 3, 4.

Prussia vetus. Autore *Casparo Hennebergero Erlichensi*. Formatu arkusza mniejszego.

Umieszczona jest najpierw przez samego *Hennebergera* Komentarzu o dawnych Prusach, w języku Niemieckim w Królewcu r. 1634 w 4^{ce} wyszłym.

Dołączona następnie do *Piotra Dusburga* Kroniki Pruskiej, pracą i staraniem *Krysztofa Hartknocha*,

pisarza poważnego dziejów równie Polskich jak Pruskich, w Jenie 1679 w 4te większej wydanej.

Nakoniec przydana do Opisu dawnych i nowych Prus w Niemieckim języku przez *Hartknocha* wydawnego, w Frankfurcie i Lipsku 1684 r., w formacie arkuszowym.

5.

*Prussiae descriptio ante aliquot annos ab Henrico Zellio edita, ab eoq. D. Joanni Clur. civi Gedanensi dedit:—*Na pół arkuszu.

Mappa ta niedokładna i wcale nieużyteczna, znajduje się w Abrahama Orteliasa Teatrze kuli ziemskiej wydanym w Antwerpii 1570 r.

6.

Taż mappa, w formacie pół arkuszowym, powtórzona w wydaniu Niemieckim Teatrze Orteliusa z r. 1580.

7.

Prussiae descriptio ante aliquot annos ab Henrico Zellio edita, ab eoq. D. Joanni Clur Civi Gedanensi dedit. Johann Bussemecher excudit Coloniae.—Henricus Nagel fecit.

Na ćwiartce, bez daty, zdaje się z 17^{go} wieku.

8.

Prussiae regionis Sarmatiae Europaeae nobilissimae

nova et vera descriptio. 1576 r. Jak się zdaje przez Kaspra Hennebergera. Formatu arkuszowego.

Zamieszczona w dziele Speculum orbis Terrae wydanego przez wdowę i spadkobierców Gerarda de Judaeis. (Wyszło w Antwerpii 1595 r.).

9.

Prussiae regionis Sarmatiae Europaeae nobiliss. vera et nova descriptio auctore Gasparo Hennebergero Erlichensi Pastore Malhausensi. Privilegio decennali 1584. — Na arkuszu mniejszym.

Jest w zbiorach Medycznych.

10.

Prussiae nova Tabula, auctore Gasparo Henneberger Erlichensi. Amstelodami ex officina Guilielmi Bleau. — Wielkości arkusza.

Mappa wyborna, arey poprawnie i zupełnie wykonana. Wydana wraz z Topografią Prus Hennebergera, w języku Niemieckim napisaną, w Królewcu r. 1595 w formacie arkuszowym wydrukowaną.

11.

Prussiae vera descriptio per Gaspar. Henneberg. Erlichens. — Na arkuszu większym.

Znajduje się w Atlasie: Theatrum Orbis Terrarum Abrahami Ortelii..... editio ultima Antverpiae apud Joannem Bapt. Urintium, 1603.

12, 13, 14, 15.

Prussia accurate descripta a Gasparo Henneberger Erlichensi, z pierwotworu Blaeu z szczególną sztuką i wytwornością przebita.

Umieszczona w dodatku do Teatru świata Abrahama Orteliusa i Atlasu Gerarda Merkatora, wyszłym w Amsterdamie u Wilhelma Bleau r. 1631, w formie arkusza większego.

W Atlasie mniejszym Blaeu, przed rokiem 1640 wydany.

Niemniej w Teatrze świata ziemskiego czyli Atlasie nowym przez Wilhelma Blaeu wydany, Tomie 1^{ym}.

Nakoniec w Atlasie wielkim Blaeu, w Tomie 2^{im}.

16, 17.

Ta sama mappa, z wzoru Blaeu, równie starannie i ozdobnie powtórzona, w Jana Janssona Nowym Atlasie czyli Teatrze świata w Tomie 1^{ym}; tudzież w tegoż Janssona Atlasie mniejszym, po śmierci jego przez spadkobierców w formie arkusza większego wydany.

18.

Taż sama mappa, według exemplarza Janssona nieco tylko mniejsza, odbita w opisie dawnych i nowych Prus Krzysztofa Hartknocha, w Frankfurcie i Lipsku 1648 r. w formie arkuszowym.

19.

Prussia accurate descripta a *Gasparo Henneberg Erlichensi*. — U spodu przypisanie: Nobiliss.^o et tam prosapia generis quam meritis in Patriam honoratiss^o viro Do Nicolao von Bodeck Consuli et Primario Judici in celeberrimo totius Maris Baltici Emporio, Urbe Gedanensi: artium literarumque fautori benevolentiss^o D. D. D. *Joannes Janssonius*. — Sculpserunt *Salomon Rogeri* et *E. S. Hamers-veldt*.

Bez daty, na arkuszu mniejszym.

20.

Prussiae nova tabula. — Na arkuszu mniejszym.

Zamieszczona przy dziele Szymona Starowolskiego *Po-
lonia, Wolferbyti sumptibus Conradi Bunonis, 1656, w 4^{ce}*

21.

Tabulae Prussiae eximia cura conscriptae per *Gasparum Henneberger Erlichensem*, et denuò edita per *Nicolaum Johannidem Piscatorem*. — *Ahraham Goos* sculpsit, 1686. — Na arkuszu.

Zachowuje się wraz z innémi mappami Piskatora.

22.

Prussia, podług *Hennebergera* przez *Gerarda Merkatora* odznaczona, z opuszczeniem o prawdziwym autorze wzmianki. — Na arkuszu.

Znajduje się w *Merkatora Atlasie* wielkim, staraniem i nakładem *Judoka Hondiusa* wydany.

23.

Ta sama mappa mniejsza, w Atlasie mniejszym Merkatora, przez tegoż Hondiusa wydany.

24, 25, 26, 27, 28.

Prussiae nova Tabula, podług Hennebergera rysowana, bez wskazania autora, na arkuszu mniejszym.

Znajduje się między mappami geograficznemi świata starożytnego i nowego przez Filipa Kluwera wydaniem. Niemniej jest w tegoż Kluwera Wstępie do Geografii starożytnej i nowej, w wydaniach wyżej przytoczonych.

29.

Magna Prussiae Ducatus Tabula. Takż podług Hennebergera, a z opuszczeniem jego nazwiska, na nowo wydana przez *Mikołaja Visscher*, w Amsterdamie u Piotra Schenck młodszeo. W wielkości arkuszowej.

Zamieszczona jest w Atlasie nowym, u Reinera i Josuego Ottens wyszłym w Tomie 2im.

30.

Prussia integra accuratiori stylo delineata, a Christophoro Weigelio Norimbergensi. — Na arkuszu mniejszym.

Mappa ta najbłędniejsza, znajduje się w Jana Dawida Koelera Atlasie szkolnym.

31, 32, 33.

La Prusse, suivant les nouvelles observations de Mrs de l'Académie Royale des Sciences, etc. augmentées de nouveau. A Leide chez *Pierre Vander A. A.*—Na arkuszu mniejszym poprzecznym.

Mappa mniej użyteczna, wydana dans le Nouveau Théâtre du monde par Mr Gueudeville, dans le Géographie moderne par le Sr du Bois, et dans la Galerie agréable du monde, Tm. 16.

34.

Mappa Geographica *Borussiam Orientalem* atque *Occidentalem* exactè exhibens, in qua non tantum limites correcti, sed etiam principaliora loca, civitates et oppida secundum longitudinem et latitudinem ad amussim novissimarum observationum omni studio et accuratione designata sunt, u *Joh: Frideric: Endersch* Math: Reg: Polon: Elbingae 1758.—Na arkuszu większym.

Mappa ze wszech miar doskonała i rzadka. Osobno u nas zachowuje się.

35.

Tractuum Prussiae circa Gedanum et Elbingam, ab incolis Werder appellati cum adjuncta Neringia, nova et elaboratissima delineatio. Authore *Olao Joannis Gotho*. Amstelodami excud. *Joanes Janssonius*.—R. 1652.

Zamieszczona przez Janssona w jego Atlasie czyli Teatrze Świata, Tomie 1^{ym}.

36.

Podobna zupełnie mappa, tylko że bez wyrażenia sztycharza i z dopisem: Amstelodami venditant apud P. Schenk, et. G. Valk. Cum. Priv.

37.

Ta sama mappa, powtórzona przez Mikołaja Jana Piskatora, roku 1656. Włączona do innych jego mapp geograficznych.

38.

Taż sama mappa, z wszystkich najdokładniej i najozdobniej odbita, w Atlasie wielkim Blaeu zamieszczona.

39.

Tabula geographica exhibens districtum inter Weichselmundam et promontorium Reeschœft, una cum delineatione littorum vicinorum nec non Classis Suedicae, qua cum ductu Excellentiss: Dn. Com. Caroli Gustavi Wrangelij portus Dantiscanus, Sinus Bautzensis, una cum Oppido eiusdem nominis cingebatur. A^o 1655.—F. D. Lapointe sculp.

Wielkości 4ki większej.—Zamieszczona w dziele Puffendorfa de rebus a Carolo Gustavo gestis.

40.

Les *trés Iles* appellées en Allemand *Werders*, où sont les Territoirs de Dantzig, Marienbourg et Elbing dans la Prusse Royale, avec les côtes de la mer Baltique, suivant la description de Olaus Joannis et autres célèbres auteurs, rectifiée sur les mémoires les plus récents après avoir été donnés au public par *Pierre Vander A. A.* marchand libraire à Leide. — W formie arkusza mniejszego.

Znajduje się w Galerie agréable du monde.

41.

Abriss derer Städte *Elbing und Dantziger Gebith*, nebst dem Marienburgischen gross und kleinen Werder, und dero selben Niderung. To jest odrys trzech w Prusiech wysp, obwodu Elbląskiego, Gdańskiego i Malborskiego. *Samuel Donnet* sztychował w Gdańsku r. 1722, w wielkości arkuszowej.

Mappa ta dołączona jest do Abrahama Hartwicha Topografii trzech wysp w Prusach Polskich po Niemiecku napisanej, a po śmierci już autora, w Królewcu r. 1722 w 4^{ce} wydanej.

42.

Mappa Geographica *trium insularum in Prussia*, quae Poloniarum Regi Serenissimo paret, accuratissima, in qua Gedanensis emporii longitudo 36 gradus

et 21 minuta ab insula Ferro connumeratur.—U spodu przypisanie Hrabiemu de Brühl, podpisane: *Johannes Fridericus Endersch*. Na drugiej zaś stronie przypowienie się do czytelnika, podpisane: *Johannes Fridericus Endersch Mathematicus Regius a Elbing 1753*.—Na arkuszu większym.

43.

Wyobrażenie dużego Barana, na którym mappka *Biskupstwa Warmińskiego* zamieszczona. U góry herb Biskupa Junosza, także baran. Po bokach herb Kapituły i *Agnus Dei*.

Mappka ta bez żadnego tytułu i napisu, w See, dla przypodobania się niejako Biskupowi przez niewiedomego autora zdziałana. Biskupów Warmińskich herbu Junosza było w czasach późniejszych dwóch: Michał Radziejowski do roku 1687 i Jędrzej Chryzostom Załuski do roku 1711.

Ta mappka znajduje się w zbiorach Medycznych.

44.

Tabula Geographica Episcopatum Warminiensem Prussia exhibens. Heilsberg, solita habitatio Episcopalis, longitudinem 38 graduum et 16 minutorum ab insula Ferro numerat.—Przypisanie Biskupowi Adamowi Stanisławowi na Grabowie Grabowskiemu podpisał: *Joannes Fridericus Endersch, Mathematicus Regius. Elbingae 1755.*—*Fr. Hampe sculp.*—Wielkości arkuszowej.

O téj mappie wyczytujemy następującą wiadomość w Kuryerze Polskim z r. 1755 w Numerze z d. 4 Czerwca:

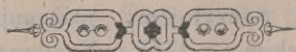
„Podaje się publico do wiadomości: że P. Jan Friderik Endersch matematyk królewski w Elblągu (który się już globis coelestibus et terrestribus, także telescopiis, vulgo perspektywami wślawił) z rozkazu i kosztem *Księżęcia bis. Warmińskiego*, barzo doskonałą mapę geograficzną całej *Warmii*, z wyrażeniem wszystkich miast, wsi, jeziorów, rzek i granicy tak z Prussami Brandeburskimi, jako téż cum territorio Elbingensi, i z Sstwem Tolkmitskim, objechawszy wszystek kraj, i położenie każdego miejsca, w towarzystwie X. Józefa Tuławskiego plebana Arnsdorffskiego, in mathematicis biegłego, a książki pod tyt: *Gnomonica facilitata*, r. 1750 wydanój, autora reipublicae literarie zasłużonego, pilnie zlustrowawszy, pracowicie delineował. Więc ktoby miał ciekawość widzieć tak piękne dzieło, niech się do autora w Elblągu mieszkającego odezwie, a za należytą zapłatą odbierze mapę bardzo doskonale przez niejakiego P. Hampe sztychowaną.”

45.

a) Karte von Danzig, Elbing, und Marienburg oder erstes Blat von Westpreussen verfasst von Herrn Joh. Frid. Endersch neu herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl. 1789. — Zu finden in eigenem Verlage in Wien. — Gest. von A. Amon in Wien. — N. 79.

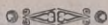
b) Karte von Ermland oder zweites Blat von Westpreussen verfasst von Herrn Joh. Frid. Endersch neu herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl, 1789. — Zu finden in eigenem Verlage in Wien. — Gest. von A. Amon in Wien. — N. 79.

Wielkości arkusza większego.

V.

MAŁOPOLSKA.

1.

Mapę Zatoru i Oświęcimia czyli Podgórza, wydać miał jak twierdzą Kaz. Chromiński (Dzien. Wil. 1806 z miesiąca Grudnia) a za nim F. Bentkowski (Hist. Lite. Pol. II, 625), Stanisław Por czyli Pogorzelski, w Wenecyi, 1563 r. Zkąd zaś wiedzieli, że Por jest Pogorzelskim, nie powiadają.

2.

Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis descriptio.

W *Abrahama Orteliusa Theatrum orbis terrarum*, wydaniu 1^{em} w Antwerpii 1570 r., w formacie arkusza większego, znajduje się na jednym arkuszu mappa potrójna Pomora, Inflant i Księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego.

3.

Taż mappa, powtórzona w wydaniu *Abr. Orteliusa* Niemieckim, z r. 1580.

4.

Taż mappa powtórzona w wydaniu *Abr. Orteliusa* ostatniem, w Antwerpii u Jana Chrzyciela Urintiusa, r. 1603, na arkuszu większym.

5.

Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis descriptio 1592.—*Stu. Por.* pinxit. *Ma. Qu.* sculpsit.— W 4^{ce} mniejszój. Do jakiegoś dzieła historycznego należy.

6.

Ducatus Oswieczimensis et Zatoriensis. — Ozdobnie skreślona w atlasie wielkim *Blaeu*, w Tomie 2^{im}.

7.

Oswieczimensis et Zatoriensis Duc. W 16^{ce}.—Zamieszczona w dziele: *Bartii tabulae Geographicae*, Amstelodami 1606.

8.

Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis. Amstelodami per *F. de Wit*, ex officina *Cóvens et Mortier*.— Na arkuszu.

9.

Taż mappa. Amstelodami exc. Petri Mortier.

10.

Haute, ou Petite Pologne; ou son les Palatinats de Cracow, Sandomirie, et Lublin. Par le Sr Sanson d'Abbeville, Geogr. Ordre de sa Majesté. A Paris chez Pierre Mariette rue S. Jacques, à l'Esperance. Avec privilege pour vingt ans, 1666.

Na arkuszu mniejszym.

11.

Stanisławowi Augustowi Królowi i Panu swemu najmilszemu offiaruie *Karol de Perthées*. — *Mappa szczegulna Woiewodztwa Krakowskiego i Xięstwa Siewierskiego* zarządzona z innych wielu mapp mieyscowych tak dawniey iak i swiezo odrysowanych tudziez goscincowych i niewątpliwych wiadomosci wszystko według reguł geograficznych i obserwacyi astronomicznych przez *Karola de Perthées* Pułkownika Woysk Koronnych JKMci Geografa 1787. — Nad tytułem herb Królewski Stanisława Augusta. Pod tytułem herb Woiewod: Krakows: — *Gravé par P. F. Tardieu, à Paris 1792.*

U góry są dwie Tabelle: 1. Włości Krakowskie w *Woiewodztwie Krakowskim*. 2. Włości Duchowne w *Woiewodztwie Krakowskim*.

Na 9 ćwiartkach, które zbliżone do siebie, jedną wielką tworzą mappę. Wszystkie napisy i nazwy są tu w języku Polskim wyrażone. Mappa szczególnie piękna.

12.

Mappa szczegulna Woiewodztwa Lubelskiego zarządzona

z innych wielu mapp mieyscowych tak dawniej iak i swiezo odrysowanych tudzież goscincowych i niewątpliwych wiadomosci wszystko według reguł geograficznych i obserwacyi astronomicznych przez *Karola de Perthées* Pułkownika Woysk Koronnych i J. K. Mci Geografa. 1786.— Nad tym tytułem herb Województwa Lubelskiego.—Gravé à Paris par *P. A. F. Tardieu*, Place de l'Estrapade No 1.

U góry przypisanie pod herbem Królewskim: Stanisławowi Augustowi Królowi i Panu swemu nymiłościwшему offiaruie *Karol de Perthées* 1786. — Z boku prawego Tabella: Imiona Miast, Miasteczek, Włości Królewskich i Duchownych znajdujących się w *Woiewodztwie Lubelskim*.

Mappa ta złożona z 12 ćwiartek podłużnych, które zbliżone stosownie, jedną wielką mappę formatu pozdłużnego składają. Jak inne mappy *Perthéesa*, ma napisy i nazwy wszystkie po Polsku i nader ozdobnie wykonana.

13.

Mappa szczegulna *Woiewodztwa Sandomierskiego* zrządzona z innych wielu mapp mieyscowych tak dawniej iak i swiezo odrysowanych tudzież goscincowych i niewątpliwych wiadomosci wszystko według reguł geograficznych i obserwacyi astronomicznych przez *Karola de Perthées* Pułkownika Woysk Koronnych JK: Mci Geografa. 1791.— Nad tym tytułem herb Województwa Sandomierskiego.—Gravé à Paris per *P. A. F. Tardieu*, Place de l'Estrapade No 1.

Z boku prawego dwie Tabelle: 1. Imiona włości Królewskich znajdujących się w *Woiewodztwie Sandomierskim*. 2. Włości Duchowne znajdujących się (sic) w *Woiewodztwie Sandomierskim*.

Mappa ta składa się z 16 ćwiartek, które do siebie złożone, jedną całość stanowią. Jest ta mappa równie pięknie

wykonana i odbita, jak wszystkie inne *Perthéesa*, a napisy wszystkie są w Polskim języku.

14.

Karte von der *Woywodschaft Krakau* von *Teodor Stanisl. Kurowoski* vormaligen polnischen Kron-Lieutenant, 1797.
—*C. Jäck* sculp: in Berlin.— W 4^{ce} większej.

VI.

UKRAINA.

1.

Delineatio generalis camporum desertorum vulgo *Ukraina*. Cum adjacentibus provinciis. Bono publico erecta per *Guilhelmum le Vasseur de Beauplan*. S. R. M^{tis} Architectum militarem et Capitaneum.—Cum Privilegio S. R. M^{tis} Poloniae et S. R. M^{tis} Sculpt: *Guilhelmus Hondius* fecit Gedani 1648.—Przypisanie po Francuzku: Le Graveur au Lecteur. Inne po łacinie.—Na arkuszu.

Jest w zbiorze Dreźnieńskim.

2.

Carte d' *Ukraine*, contenant plusieurs Provinces comprises entre les confins de Moseovie et les limites de Transilvanie. Dressée par *Guillaume le Vasseur Sieur de Beauplan* Ingenieur et Capitaine de l'Artil-

lerie du Serenissime Roy de Pologne. — Wielkości arkuszowej.

Mapę tę sam Jan III Król Polski, krain onych częstemi wyprawami wojennemi doskonale świadomy, za wyborną i bardzo dokładną uznał. Wyszła wraz z piękném a nader rzadkiém dziełkiem Beauplana: *Description d'Ukraine, à Rouen chez Jacques Cailloué 1660 r. w 4^{ce}.*

Wilhelm le Vasseur de Beauplan, Francuz rodem z Normandyi, był w służbie Polskiej królów Zygmunta III i Władysława IV przez lat 17, jako inżynier i dowódzca artylleryi, i z Hetmanem Koniecpolskim odbył wszystkie wyprawy na Ukrainie. Powróciwszy do ojczyzny wydał opis tego kraju arcy dokładny r. 1650. Dzieło to w stu exemplarzach tylko odbite dla przyjaciół autora, przedrukowane zostało r. 1660 w Rouen u Piotra Cailloué. Przy obu wydaniach dołączona jest Mappa Ukrainy, przez Wilhelma Hondiusa w Gdańsku sztychowana. Dzieło swoje o Ukrainie przypisał Beauplan królowi Janowi Kazimierzowi, a w przypisaniu tak sam o Mappie Ukrainy wyraża się: „Je quitteray donc ce discours, pour dire à Votre Majesté que ce Grand Homme de guerre et d'estat, l'invincible Konespolski, ayant reconnu les soins, les peines et le long temps que j'avois employé pour parvenir à la construction de cette Carte, eut la bonté d'en informer tellement le feu Roy (Władysława IV), que sa Majesté fut dans la résolution de m'honorer d'une récompense considérable: mais la mort mit, avec eux, mes espérances au tombeau.”

2.

Z oryginalnej mappy, do wydania pierwszego dzieła Beauplana w r. 1650, zdjął facsimile J. U. Niemcewicz i przy tłumaczeniu dzieła Beauplana, w Tm. IIIim Zbioru

Pamiętników historycznych o dawnéj Polsce, w Warszawie 1822, 8o, zamieścił. Tytuł tego przerysu jest następujący:

Delineatio specialis et accurata Ukrainae cum suis Palatinatibus ac Districtibus Provinciisque adiacentibus bono publico erecta per Guilhelmm Le Vasseur de Beauplan S. R. M^{tis} Poloniae et Sueciae Architectum militarem et Capitaneum, aeri vero incisa opera et studio Wilhelmi Hondy S. R. M. Poloniae et Sueciae Chalcographi privilegiati. Gedani anno Domini 1650.—Na arkuszu.

Na mappie téj jest ta szczególność, że kraj odwrotnie przedstawia, to jest u góry południe a u spodu północ.

3.

Carte d' Vkranie contenant plusieurs Provinces comprises entre les confins de Moscovie et les limites de Transilvanie dressez par *G. L. V. Sieur de Beauplan* Ingenieur et Capitaine de l'artillerie du Serenissime Roy de Pologne. A Rouen chez *Jacques Cailloué* dans la cour du Palais.—Avec Privilege du S. R. de Pologne.—Ce vendent a Paris chez *Jollian St. Jaque* à la ville de Cologne.—Tytuł umieszczony na tablicy pod herbem Polski, pomiędzy strojami Ukraińskiemi.—Na arkuszu.

Na téj mappie takż północ wystawiona u dołu, a południe u góry. Mappa ta różni się wcale od przerysu Niemcewicza. Jest w zbiorach Medycznych.

4.

Haute Volhynie, ou Palatinat de Lusuc; tiré de la Grande Carte d'Ukraine, du *Sr le Vasseur de Beauplan*. Par le *Sr Sanson d'Abbeville* Geogr. ordre du Roy. A Paris. Chez *Pierre Mariette*, Rue St. Jacques, a l'Esperance. Avecq. privilege pour vingt ans. 1665.—Na arkuszu mniejszym.

5.

Basse Volhynie, ou Palatinat de Kiow, tiré entierement de la grande Ukraine, du *Sieur le Vasseur de Beauplan*. Par le *Sr Sanson d'Abbeville* Geogr. ordre du Roy. A Paris chez *P. Mariette*, Rue St. Jacques a l'Esperance. Avec privilege pour vingt ans. 1665.— *Somer sculp.* — Na arkuszu mniejszym.

6.

Ta sama mappa. A Paris. Chez l'Auteur. Avec privilege pour vingt ans. 1665.

7.

Haute Podolie, ou Palatinat de Kamieniec, tirée entierement de la Gr. Ukraine, du *Sr le Vasseur de Beauplan*. Par le *Sr Sanson d'Abb.* Geogr. ord. du Roy. A Paris. Chez *Pierre Mariette* rue S. Jacques à l'Esperance. Avec privilege de Sa Majesté pour vingt ans. 1665. — Na arkuszu mniejszym.

8.

Basse Podolie ou Palatinat de Braclaw, tiré de la Grande Ukraine, du *Sr le Vasseur de Beauplan*. Par le *Sr Sanson d'Abbeville* Geogr. Ordre du Roy. A Paris. Chez *Pierre Mariette*, rue St. Jacques à l'Esperance. Avecq. Privilege pour vingt. ans. 1665.

Na arkuszu mniejszym.

9.

Ta sama mappa. A Paris. Chez l'Autheur, avecq privilege pour vingt ans. 1665.

10.

Taż mappa. A Paris. Chez l'Autheur avecq privilege pour vingt ans. Bez daty.

11.

Russie Noire divisée en ses Palatinats. etc. tirée pour la plus grande partie de la grande Carte de l'Ukraine, du *Sr le Vasseur de Beauplan*. Par le *Sr Sanson d'Abbeville* Geogr. ordre du Roy. A Paris. Chez *P. Mariette*, rue S. Jacques à l'Esperance. Avecq privilege pour vingt ans. 1665.—Na arkuszu mniejszym.

12.

Taż mappa. A Paris. Chez l'Autheur. Avec privilege pour vingt ans 1665.

13.

La Russie Noire ou Polonoise qui comprend les Provinces de la Russie Noire de Volhynie et de Podolie divisées en leurs Palatinats vulgairement connûes sous le nom d' *Ukraine*-ou *Pays des Cosaques*. Par les *Srs Sansons*. 1674.—Na arkuszu.

14.

Ukrainae pars, quae Braclaviensem Palatinatum complectitur. Formatu arkusza większego.

Ozdobna ta mappa, bez wyrażenia miejsca i czasu wydana. Czeionki któremi odbita została, bardzo są podobne do tych, co użył Danckierius Danckierts do odbicia mappy Beauplana całego Królestwa Polskiego. Ta mappa Województwa Braclawskiego zachowuje się w Voluminie mapp rozmaitych.

15.

Ukrainae pars quae Braclavia Palatinatus vulgo dicitur per Guilhelum le Vasseur de Beauplan S. R. Mtis Poloniae Architectum militem etc.—Na arkuszu.

16.

Ta sama mappa. Amstelodami ex officina P. Mortier.

17.

Ta sama mappa: Amstelodami ex officina J. Covens et C. Mortier.

18.

Ukrainae pars, quae Podolia Palatinatus vulgo dicitur. Per Guil. le Vasseur de Beauplan S. R. Mtis Poloniae Architectum militem. etc.—Amstelodami exc. P. Mortier.

Wielkości arkuszowej.

19.

Taż mappa. Amstelodami apud J. Covens et C. Mortier.

20.

Taż mappa, bez wyrażenia miejsca i wydawcy.

21.

Ukrainae pars, quae Kiovia Palatinatus vulgo dicitur. Per Guilhelmum le Vasseur de Beauplan S. R. M. Poloniae Architectum militarem etc. Amstelodami ex officina P. Mortier.

Na arkuszu.

22.

Ta sama mappa: Amstelodami ex Officina J. Covens et C. Mortier.

23.

Taż mappa: Joh. Blaeu exc.

24.

Taż mappa, bez wyrażenia miejsca, officyny lub sztycharza.

25.

Ukrainae Pars quae Pokutia vulgo dicitur. Per Guil le Vasseur de Beauplan S. R. M. Poloniae Archit^m militarem. etc. Amstelodami exc. P. Mortier.

Na arkuszu.

26.

Taż mappa: Amstelodami, exc. Còvens et Mortier.

27.

Taż mappa bez wyrażenia miejsca i sztycharza.

28.

Typus generalis *Ukrainae*, sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delineatione exhibens.—Ex officina *Janssonio-Waesbergiana*, et *Mosis Pitt*. Wydana w Amsterdamie, po roku 1660, w formacie arkusza większego.

Znajduje się w Atlasie mniejszym Jana Janssona.

29.

Ta sama mappa, powtórnie wydana przez *Gerarda Valk i Piotra Schenk*, w takimże formacie, pod tytułem:

Typus Generalis *Ukrainae* sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delineatione exhibens.

Zachowana jest oddzielnie.

30.

Ukraine, grand pays de la Russie Rouge, avec une partie de la Pologne, Moscovie, Bulgarie, Valachie,

Podolie et Vollhynie. Tirée des différentes cartes, qui ont été faites sur les lieux, et des relations les plus fidèles, présentement mise en lumière par *Pierre Vander A. A. Marchand* Libraire à Leide. Avec privilege. — Na arkuszu mniejszym.

Ta mappa po większej części z wzoru Janssoniusa powtórzona. Znajduje się dans la Galerie agréable du monde, w Tomie 16^{ym}.

31.

Ukrania, quae et terra *Cosaccorum*, cum vicinis Walachiae, Moldaviae, minorisq. Tartariae Provinciis, exhibita à *Joh. Baptista Homanno* Norimbergae. Cum privilegio Sac. Caes. Majest. — Wielkości arkusza.

Na początku wieku 18^{go} wydana, często przez Homanna przebijana. Znajduje się w jego Atlasie większym.

32.

Ukrania, seu *Cosacorum Regio*: Walachia item, Moldavia et Tataria minor. Exc. *Christophorus Weigelius*, Norimb. — Na arkuszu mniejszym.

Zupełnie z mappy Homanna przerysowana. Znajduje się w Atlasie szkolnym Jana Dawida Koelera.

33.

Amplissima *Ucraniae* Regio, Palatinatus Kioviensem et Bracaviensem complectens, cum adjacentibus Provinciis,

juxta recentissimam designationem aeri incisa arte et sumptibus *Matthaei Seutteri* S. Caes. et Reg. Cathol. Majest. Geogr. Augustae Vindel.—Na arkuszu większym.

34.

Typus generalis *Ucraniae* sive: Palatinatum Podoliae, Kioviensis, et Braczlaviensis, Terras, nova delineatio. Zu finden bey Johann Hoffmann Kunsthändlern in Nürenberg.—*J. H. S. delin.*—*Wilhelm Pfaun* sculpsit.—Na arkuszu.

35.

Amplissima *Ucraniae* Regio, Palatinatus Kioviensem et Braclaviensem complectens, cum adjacentibus Provinciis juxta recentissimam designationem aeri incisa arte et sumptibus *Tobiae-Conradi Lotteri* Geographi. Augustae Vindel.—Cum gratia et privil. S. R. J. Vicariatus, in partib. Rheni. Sveviae et Juris Franconici.

Na arkuszu, bez daty.

36.

Palatinatus Volhiniensis cum suis terris, novissima et accuratissima descriptio. Lipsiae sumptibus *B. C. Breitkopf et Filii*. 1769.

Na arkuszu wielkim.

37.

Tabula Geographica continens Despotatus Wallachiae atque Moldaviae, Provinciam Bessarabiae sub clientela Turcica, itemque Provinciam Polonicam *Podoliae*, tanquam regiones, in quibus bellam praesens geritur, ex Hasianis

aliisque novissimis subsidiis secundum statum politicum recentissimum delineata, in lucem edita ab *Homannianis Heredibus* 1769. C. P. S. C. M.

Na arkuszu.

38.

Die Gegeud zwischen Pultawa und Bender. Mittangraenzenden Polnisch, Türkisch und Tartarischen Landschaften. Augspurg Gabriel Bodenehr fec. et excudit cum gratia et privilegio S. Caes. Maj.

Na ćwiartce podłużnej, bez daty, lecz z 18^{go} wieku.

39.

Théâtre de la Guerre entre les Russes, les Turcs, et les Polonois. Tiré du Cabinet de M. le Marquis de Paubmy Ministre d'Etat. Dédié, présenté, au Roi par son très humble et très obéis! serviteur *Le Rouge* Ing^r Géographe de Sa Majesté a Paris 1769. Rue des Grands Augustins vis-à-vis l'Hotel St. Cyr.—Ugóry opisanie wojen: *Precis de la guerre* de 1736, 37, 38, 39.

Mappa na arkuszach trzech do siebie w poprzek złożonych.

40.

Carte Géographique représentant le *Théâtre de la Guerre entre les Russes, les Turcs et les Polonois Confédérés*; c'est à dire les Provinces d' *Ukraine*, de Nouvelle Servie, de Moldavie, Valachie, Krimée, le Gouvernement de Woronez et d'Astracan, comme aussi la Tartarie de Kuban. Par *Tobie Conrad Lotter* Geogr. à Augsburg 1769.—Gravée par les *G. F. et G. C. Lotter les fils.*

Na trzech wzdłuż złączonych arkuszach, z dodatkiem u spodu.

41.

Ta sama mappa, z tymże tytułem, ale bez wyrażenia roku. — U góry jest opisanie wojen: Précis de la guerre de 1736. 37. 38 et 39. — Précis de la guerre de 1769. — A. 1774 les Russes font la paix avec les Turcs.

42.

Mapę *Podola* ułożył *Felix Nowicki* Major od piechoty, około roku 1791, bardzo dokładną i starannie wykonaną, którą królowi Stanisławowi Augustowi w rysunku złożył. Uzyskała wielkie pochwały Króla, a Major *Nowicki* za nią otrzymał kosztowną szpadę. (Wiadomość od naocznego świadka).

Ta mappa zapewne znajduje się w składzie mapp *Petersburgskim*.

43.

Przy mappach Ukrainy pominąć nie należy *Mappy Tartaryi* przez *Marcina Broniewskiego*, zamieszczonej przy jego dziele: *Martini Broniovii, de Biezdzfedeo, bis in Tartariam nomine Stephani primi Poloniae Regis Legati, Tartariae descriptio ante hac in lucem nunquam edita, cum tabula geographica, eiusdem Chersonesus Tauricae..... Coloniae Agrippinae in off. Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij. 1595. Fol.*

Marcin Broniewski z Biezdzedzy, wyprawiony jako Posel przez Króla Stefana do Tatarów Perekopskich, dziewięć miesięcy na tém poselstwie bawił, a przez ten czas poznawszy dokładnie kraj, prawa i obyczaje tego narodu, opisał je i Królowi opis z Tatarskiej wsi Tassarlag przesłał. Wkrótce powtórnie do Mahmet-Giraja posłował.

Opisanie to Tartaryi z mappą, pierwsze krajów owych w Europie znane, wyszło w Kolonii. Wydał Broniewski i drugą książkę o Tatarach po Polsku r. 1620: Pogrom Tatarów przez Hetmana W. Kor. St. Żółkiewskiego. — Broniewski lata młodoćiane przepędził na dworze Zygmunta Augusta. Następnie pozyskał względy Stefana Batorego, i został Podczaszym Przemyskim i Starostą Medyckim roku 1578. Był to mąż uczony i w wielu językach biegły. Żył jeszcze r. 1620. (Patrz o nim Fr. Siarczyńskiego, Obraz wieku pano. Zygm. III, Lwów, 1828, I, 45—46).

Tytuł mappy przerzeczonój: *Tabula seu typus cāporā Chersonesus Tauricae seu Penísulae*. — Na ćwiartce.

Nadto przy témże dziele jest druga Mappka topograficzna: *Lacus ad Cirknitz*. — Na ćwiartce.

VII.

LITWA.

1.

Magni Ducatus Lithvaniae Livoniae et Moscoviae descriptio.—*Matthias Strubicz* Nobilis Polonus describebat.—Cum privilegio.—Na arkuszu mniejszym.

Znajduje się przy wydaniu *Marcina Kromera* Polonii, Coloniae Agrippinae in off. Birckmannica sumptibus Arnoldi Mylij, 1589. Formatu arkuszowego.

Tento *Maciej Strubicz* przełożył na język Polski, z rozkazu Alberta Księcia Pruskiego, dzieło jego: *Von der Kriegesordnung oder der Kunst Krieg zu führen*, które r. 1555 d. 10 Sierpnia Królowi Zygmuntowi Augustowi sam Książę Albert przypisał. Tłumaczenie Polskie, wielki foliał obejmujące, równie jak oryginał Niemiecki, drukowane wcale nie było; lecz przesłane tylko przez Alberta królowi Zygm. Augustowi. Exemplarz ów oryginalny, bardzo pięknie pisany, i wielu rysunkami ozdobiony, posiadał Jan

Karol Chodkiewicz Hetman W. L.; potem dostał się do Króla Jana III, a od Królewicza Jakóba Sobieskiego do Andrzeja Stanisława Załuskiego, który go w Księgozbiorze swego imienia złożył. W tym exemplarzu są dwa przypisania Królowi Zygm. Augustowi, jedno Księcia Alberta z datą powyższą 10 Sierp. 1555 r., drugie Macieja Strubicza z r. 1570. Ten rękopism jest dziś w Petersburgu. O. M. Strubiczu patrz Gadebusch. Livl. Bibl., Riga 1777. III, 236, Janocki in Janocianis II, 3; F. Bentkowski, II, 357.

2, 3.

Litvania.—Per Gerardum Mercatorem, cum privilegio.—Na arkuszu.

Umieszczona w Atlasie wielkim Merkatora, wydanych staraniem i nakładem Jodoka i Henryka Hondiusów wyszłych.

4.

Lithuaniae Tabula. Mniejsza i zwężlejsza, sztychowana przez Piotra Koeriusza.

Znajduje się w Atlasie mniejszym Gerarda Merkatora.

5.

Magni Lituaniae Ducatus tabula geographica. Wydana w początku 17go wieku, przez Tomasza Makowskiego, ze stanu rycerskiego Polaka. Powiada Janocki (Janocina..... Varsaviae et Lipsiae 1779, II, 162), że tę najrzadszą z mapp Litewskich wcale nie znał Biskup Józef Andrzej Załuski: wspomina od Hessela Gerarda, w przypisie do mappy

Rusi wydanej przez niego roku 1614, z mappy pierwotnej Cara Teodora.

6, 7.

Magni Ducatus Lithvaniae, caeterarumque regionum illi adiacentium, exacta descriptio. Illuss.^{mi} ac Excellentiss.^{mi} Principis et Dni D. *Nicolai Christophori Radziwil*, D. G. Olijae ac in Nieswies Ducis, S. Rom. Imperii Principis, in Szylowiec et Mir Comititis, et S. Sepulchri Hierosolimitani Militis etc. opera cura et impensis facta, ac in lucem edita. — Amstelodami excudebat *Guilhelmus Janssonius* sub signo Solarii deaurati. Anno 1613. — Sculptum apud *Hesselum Gerardum*.—Na arkuszu podwójnym.

Zamieszczona w Dodatku Teatru Abrahama Orteliusa i w Atlasie Gerarda Merkatora wydanym przez Wilhelma Blaeu, w formacie arkusza większego.

8, 9.

Też obie mappy powtórzone w Teatrze Kuli ziemskiej czyli Atlasie nowym Wilhelma i Jana Blaeu, w Tomie 1^{ym}.

Mają zaś tytuł: *Mappa Ducatus Lithuaniae..... D. Nicolai Christophori Radziwil.....* opera, cura et impensis olim facta, ac nunc denuo hac forma edita a *J. Blaeu*.—*Joannes Blaeu* excudebat.

Mikołaj Krysztof Radziwiłł, Książę na Ołyce i Nieświeżu, Kawaler Jerozolimski, naprzód Marszałek Nadw. Lit., potem Wojewoda Wileński, Mikołaja Czarnego Wdy Wileń-

skiego z Elżbiety Szydłowieckiej Kasztelanki Krakowskiej syn, Sierotkąprzezwany, r. 1549 zrodzony, r. 1616 zmarły. Słynie w świetnym swym rodzie, jako mąż wyższego światła, dla religii, dobra ludzkości, oświaty i wykształcenia kraju, gorliwe poświęcenia czyniący. On to po nastąpio-nym wyborze króla Henryka Walezyusza, poruczone miał sobie poselstwo z oznajmieniem o tém do Paryża, które najokazaliej odprawił. Za króla Stefana, przywodził dzielnie półkowi swego zaciągu; ugodzony pod Połockiem kulą w głowę, z konia zrzucony, ślubował pielgrzymkę do ziemi świętej, jeźliby go Bóg przy życiu zachował. Dokonał też tego zamiaru w r. 1582, a w lat dwa do ojczyzny wróciwszy, podróż swą w języku Polskim opisał. Dzieło to znane pod tytułem Peregrynacyi Hierozolimskiej, r. 1617 drukowane, poprzednio jeszcze w tłumaczeniu łacińskim T. Tretera wyszło, niemniej i na niemiecki język przełożone. Mikołaj Krysztof Radziwiłł jest założycielem Ordynacyi Ołyckiej, co za potwierdzeniem Rzpltej r. 1589 uczynił. W wyznaniu Kalwińskim wychowany, przeszedł w młodym wieku do kościoła Rzymskiego i stał się najgorliwszym jego zwolennikiem. Życząc wydaną przez ojca biblię w duchu reformacyi zniweczyć, wykupywał jej exemplarze i palił, na co trudną do wiary sumę 50,000 czerw. złotych wyłożył. Dbały obszernych majątków zarządcą, wznosił cytadelę w Nieświeżu; ratusze, szpitale i inne gmachy wystawiał; do miast rzemieślników obcych sprowadzał; on pierwszy w Litwie, po wszystkich swych dobrach, drogi prostować, naprawiać i drzewami obsadzać kazał. Jezuitów w Nieświeżu dobrami, Kommandoryę Maltańską w Stwołowicach dochodem uposażył. Dla cierpiącej ludzkości, uczając się biędnej młodzieży, hojne czynił wsparcia. Godne pamięci i powtórzenia słowa, które mawiał: „Dał mi Bóg dostatek chleba, abym go i sam pożywał i drugim udzielał. Niech mnie nie zowią Radziwiłł, ale rad żywił.” Tego to wreszcie czcigodnego obywatela staraniem i

nakładem, zdjęta mappa Litwy i w obszernych rozmiarach na jaw wydana została.

10, 11.

Magni Ducatus Lithvaniae, coeterarumq. Regiorum illi adjacentium exacta descript. Illssmi ac Excellmi Principis ac Dni D. Nicolai Christophori Radziwil..... opera et cura, in lucem edita. — Sumptibus Joannis Janssonii.

Zamieszczona w tegoż Janssona Atlasie nowym większym i mniejszym. Na mappie téj bieg rzeki Dniepru od miasta Czerkassy do ujścia w morze Czarne, na boku jest oznaczony.

12.

Ta sama mappa. Sumptib. Janssonio-Waesbergior.

13.

Taż mappa przebita: Typis Amstel. apud P. Schenk, et G. Valk. Cum priv.

14.

Taż sama mappa, zamieszczona w dziele Ge. Le. Juge Tableau Géographique de tous les principaux Etats de la terre, 1652 r. formatu arkuszowego.

15.

Magni Ducatus Lithvaniae, et regionum adjacentium exacta descriptio. Ill^{mi} ac Excell^{mi} Principis et Dni D. Nicolai Christophori Radziwil, D. G. Olijcae ac in Nieswies Ducis, S. Rom. Imp. Principis, in Szijlowiec ac Mir Comitis, et S. Sepulchri Hurosoly mitani Militis, etc. opera, cura et impensis olim facta, ac nunc denuo hac forma edita a J. Blaeu.—U spodu *Joannes Blaeu* excudebat.

Okolo roku 1660, w formacie arkusza wielkiego mappa ta oddzielnie odbita, zachowuje się w tece mapp rozmaitych.

16.

Taż sama mappa, arey piękna, ozdobniej wyciętna, w Atlasie wielkim Blaeu w Tomie 2^{im} znajduje się.

17.

Partie de Lithuanie: ou son les Palatinats de Wilna et Troki, subdivisés en leurs Chastellanies, et Partie du Palatat de Mińsk. Par le Sr Sanson d'Abbeville Geographe ordinaire du Roy. A Paris chez Pierre Mariette, rue Saint Jacques à l'Esperance. Avec privilege pour vingt ans, 1665. A. Peyrounin sculp.—Na arkuszu mniejszym.

18.

Partie de Lithuanie, ou sont en partie les Palatinats de Minsk, et Mscislaw, et les Seignries ou Terres de Rohaczow,

Rzeczica, Zernobel, et partie des Duchés de Novogrodeck Sewierski, et de Zernihow. Par le Sr Sanson d'Abbeville, Geogr. ordre du Roy. A Paris chez Pierre Mariette, rue S. Jacques à l'Esperance. Avec privilege pour vingt ans 1666. A. Peyrounin sculp. — Na arkuszu mniejszym.

19.

Taż mappa: Chez l' Auteur, 1666.

20.

Partie de *Lithuanie*, ou est les *Palatinat de Novogrodeck Litawski*, subdivisé en ses *Chastellenies*, le *Palatinat de Bressici* en *Polesie*, avec les *Duchés de Neswies*, et *Slusck*, et Partie du *Palatinat de Minsk*. Par le Sr Sanson d'Abbeville, Geographe ordre du Roy. Avec privil. pour vingt ans. 1665. — A Paris chez Pierre Mariette, rue S. Jacques à l'Esperance. A. Peyrounin sculp.—Na arkuszu mniejszym.

21.

Partie de *Lithuanie* ou sont les *Palatinats de Poloczsk, Witepsk, Mscislaw*, et partie de *Minsk*. Avec le *Duché de Smolensko*. Par le Sr Sanson d'Abbeville Geographe ordinaire du Roy. A Paris chez Pierre Mariette, rue S. Jacques à l'Esperance. Avec privil. pour vingt ans. 1665. A. Peyrounin sculp.—Na arkuszu mniejszym.

22.

Taż mappa: Chez l' Auteur. 1665.

23.

Magni Ducatus Lithuaniae, divisa tam in Palatinatus quam in subjacentes Castellanas. Authore per *J. Danckerts*. Amst. cum Privilegio. — Na arkuszu.

(Ze spisu mapp Księgozbioru Berlińskiego).

24.

Magnus Ducatus Lithuaniae divisus tam in Palatinatus quam in subjacentes Castellanas, *Reinero et Josua Ottens* autoribus. — Na arkuszu.

Mappa ta pełna błędów, znajduje się w Atlasie nowym przez obu Ottensów wydanym.

25.

Magni Ducatus Lithuaniae tabula, divisa tam in Palatinatus, quam in subjacentes Castellanas per *F. de Witt*. Amstelodami cum privilegio potentiss. D. D. Ordinum Holl Westfrisiaeq. — Ex Officina *J. Covens et C. Mortier*. — Na arkuszu.

26.

Magn. Ducatus Litvaniae in suos Palatinatus et Districtus divisus, delineatus a Rever. Patre *Joanne Nieprzecki Soc. Jesu.* simulque exactiore locorum positione quantum fieri potuit correctus a *Tobia Majero*. Norimbergae impensis Homannianorum Heredum, 1749. C. P. S. C. M. G. — Wielkości arkuszowej.

U góry nad ramą jest drugi tytuł Francuzki, téj saméj treści.

Zachowuje się oddzielnie.

27.

Novissima et accuratissima *Magni Ducatus Lithuaniae* in suos Palatinatus et Castellanas divisae Delineatio, cura et impensis *Matthaei Seutteri*, S. Caes. et Reg. Cathol. Majest. Geogr. et Chalcographi Augustiani. — Cum gratia et priv. S. R. J. Vicariat., in partib. Rheni, Sveviae, et Juris Franconici.

Wielkości arkuszowój, bez daty.

28.

Magnus Ducatus Lithuania in suos Palatinatus et Castellanas divisa, non solum accuratissime delineata, sed etiam plurimis in aliis Mappis omissis locis aucta cura et sumptibus *Tob. Conr. Lotter*, Geogr. et Cheleogr. Aug. Vind.

Na arkuszu, bez daty.

29.

Magni Ducatus Lithuaniae, et Regionum adiacentium exacta Descriptio.—Z boku na mappie herb Litwy. Poniżej objaśnienie czyli przemowa do czytelnika.

Mappka ta tak jest narysowana, że mieści na górze zachód, u spodu wschód, ze strony lewej południe, z prawej północ. — Format półarkuszowy. Bez wyrażenia autora i czasu. Zresztą małej jest wartości.

30.

Descriptio *Ducatus Polocensis*. *S. Pacholowic. Joa. Baptistae de Cavallerijs* Romae tipis aeneis incidebat Anno Domini 1580. — Na arkuszu. — U góry mappy w rogu umieszczona wiadomość historyczna o księstwie Połockiem.

Do téj mappy należy siedm planów Zamków, jedną z nią całość składających:

a) *Obsidio et expugnatio munitiss. Arcis Polocensis* per Sereniss. Stephanum Poloniae Regem. Obsessa 11 Aug. capta 29 ejusd. anno 1579. Delineavit in ipsis castris S. *Pacholowie*. — *Joannes Baptista de Cavallerijs* Romae tipis aeneis incidebat Anno Domini 1580. — U dołu objaśnienie o Zamku Połockim. — Na arkuszu.

b) *Turovia arx*. Per sereniss. Stephanum Poloniae Regem Moschis erepta die 4 Septemb. Anno 1579. *Jo. Baptista de Cavallerijs* incidebat Romae 1580. — Na półarkuszu.

c) *Sitna arx*. Per Serenissimum Stephanum Poloniae Regem Moschis erepta, ac deleta die 4 Aug. Anno 1579. *Joa. Baptista de Cavallerijs* incidebat Romae 1580. — Na półarkuszu.

d) *Cossianum arx*. Per sereniss. Stephanum Poloniae Regem Moschor. Principi erepta et expugnata die 23 Julij anno Domini 1579. *Joa. Baptista de Cavallerijs* Romae tipis aeneis incidebat Anno Domini 1580. — Na półarkuszu.

e) *Crasna arx*. Per serenissimum Stephanum Poloniae Regem Moschis erepta die 31 Mensis Julii Anno Dni 1579. *Joa. Baptista de Cavallerijs* incidebat Romae anno Domini 1580. — Na półarkuszu.

f) *Sussa arx*. Munittisimo loco posita, et per sereniss. Stephanum Poloniae Regem Moschis erepta die 6 Octob. anno D. 1579. *Joa. Baptista de Cavallerijs* Romae tipis aeneis incidebat Anno Domini 1580. — Na półarkuszu.

g) *Socolum arx*. Per Sereniss. Stephanum Poloniae Regem, coesis multis Praetorianis Moschi militibus, expugnata et deleta die 11 Septemb. anno 1579. *Joa. Baptista de Cavallerijs* incidebat Romae 1580. — Na półarkuszu.

Jest to Mappa *Księstwa Połockiego*, wraz z planami siedmiu Zamków tegóż Księstwa, w roku 1579 przez Króla Stefana Batorego obleganych i zdobytych. Mappę tę i plany w obozie samym królewskim rysował *Stanisław Pacholo-*

wiecki; w rok zaś później 1580, sztychowane zostały w Rzymie przez *Jana de Cavallerijs*. Jedyńy dotąd znany exemplarz posiada Jan Hrabia Suchodolski w Warszawie, światły sztuk i zabytków przeszłości miłośnik i znawca. Na okładce tego exemplarza, znajduje się ręką Felixa Bentkowskiego zaciągnięta o nim i jęj autorze historyczna wiadomość, którą tu w całości przepisujemy: „Zbiór ten sta-
„rożytny tém jest szacowniejszy, że przez Polaka Stanisła-
„wa Pachołowieckiego, w samymże obozie w czasie oble-
„gania zamków onych, był rysowany. Żaden z pisarzów
„którzy o rzeczach polskich mówią, nie czyni najmniejszję
„o tych mappach wzmianki. Milczenie to pochodzi zape-
„wne z rzadkości dzieła, które w Rzymie będąc sztycho-
„wane, krajowcom ledwo znajome było. *Stanisław Pacho-*
„*łowiecki* który te Mappy rysował, Pisarzem był Kancel-
„laryi Koronnęj, i za męztwo pod Pskowem okazane,
„otrzymał nowy herb Pachołowieckim lub Pskowczykiem
„nazywany, a opisany przez Paprockiego w dziele o her-
„bach fol. 211 i przez Niesieckiego w Herb. III, 548. Nie-
„siecki idąc za Paprockim, który przytacza przywilęj na-
„dany Pachołowieckiemu przez króla Stefana Batorego,
„pisze że prócz waleczności zalecony był także Pachoło-
„wiecki z biegłości w pisaniu różnemi charakterami i
„w delineowaniu miast, fortec, prowincyi do podziwienią
„pięknie. W Warszawie d. 12 Marca 1814. Feliks Bentko-
„wski.” — W *Historyi Literat. Polskiej* II, 625—626, opi-
sując F. Bentkowski poszczególnie rzeczoną mappę i plany
do nięj należące, powtarza powyższą o niich i ich autorze
wiadomość, i dodaje że Pachołowiecki za odznaczenie się
w bitwie pod Pskowem, nowy herb Pskowczykiem zwany
do dawnego Równia otrzymał.

Mappa ta i plany w r. 1837 staraniem P. Jana Mitkiewi-
cza przerysowane, odbite na nowo i opisane zostały w Pe-
tersburgu przez M. Korkunowa. Z tego zaś wydania, po-
wótnie wyszły w Wrocławiu r. 1840.

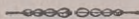
31.

Janocki (in Janocianis, Varsaviae et Lipsiae 1779, w See II, 299) powiada, że w Archiwum Smoleńskim roku 1776 znalazł się rękopism w Polskim języku napisany: Topografia Księstwa Smoleńskiego, z wyszczególnieniem podziału i granic. Jest to dzieło *Adama Zaremby*, stanu rycerskiego Polaka, nadwornego Zygmunta III Geometry (podług Bentkowskiego II, 636), czy Miecznika (podług Siarczyńskiego II, 353). *Zaremba* z rozkazu Króla, opis ów przyłączonego pod ten czas do Polski Księstwa Smoleńskiego, sporządził roku 1621. Mniema Siarczyński, że przy tym rękopiśmie była i *Mappa Topograficzna Księstwa Smoleńskiego*; lecz tego z słów Janockiego wyprowadzić nie można, i zostaje to do bliższego przekonania się domniemaniem.

VIII.

INFLANTY i KURLANDYA.

1.

Livoniae Veteris Tabula, a Marco Beneventano atque Joanne Cotta Veronensi delineata.—Na arkuszu większym.

Znajduje się w Klaudiusza Ptolemeusza Geografii wydaniu nader rzadkiem Łacińskim, które w Rzymie u Ewangelisty Tosino Księgarza Akademii Rzymskiej wyszło, roku 1508, w formacie arkusza większego.

2, 3, 4.

Livoniae nova descriptio, Joanne Portantio auctore.

Zamieszczona na jednymże arkuszu z Mappą Pomorza i Księstwa Oświecimskiego i Zatorskiego, w Atlasie Abr. Orteliusa z r. 1570. Powtórzona w wydaniu Teatru Orte-

liusia Niemieckim z r. 1580. Niemniej w wydaniu Łacińskim ostatniem z r. 1603 w Antwerpii przez Jana Chrzciciela Urintiusa. O Mappach tych już wyżej wspomnieliśmy.

5.

Livoniae Provinciae ac ejus confinium verus et elegans typus *Joannes Portantius* Cosmographus delineavit.— Na arkuszu mniejszym.

Znajduje się w *Speculum orbis terrae*, Antverpiae sumptibus Viduae et Haeredum Gerardi de Judaeis, r. 1593.

6, 7.

Livonia per *Gerardum Mercatorem*.— Na arkuszu większym.

Umieszczona w Atlasie jego wielkiego wydania, co po śmierci Merkatora staraniem Judoka i Henryka Hondiusów na jaw wyszły.

8.

Livonia.—Per *Gerardum Mercatorem* cum privilegio.—Amstelodami, sumptibus *Henrici Hondij* 1627.—Wielkości arkuszowej.

9.

Livonia. Wydana w formacie mniejszym przez *Piotra Koeriusa*, w Atlasie mniejszym Gerarda Merkatora.

10, 11.

Livonia, vulgo *Lyeffland*. Dokładniej i piękniej wystawiona przez *Wilhelma i Jana Blaeu*, w Teatrze świata czyli Atlasie nowym Tomie 1^{ym}; niemniej w Atlasie wielkim *Bleau* Tomie 2^{im}.

12, 13, 14.

Nova totius *Livoniae* accurata descriptio. Apud *Joannem Janssonium*.

Znajduje się w Janssona Atlasie nowym czyli Teatrze świata Tomie 1^{ym}; tudzież w jego Atlasie mniejszym. Zamieszczona takóŜ w *Ge. Le Juge Tableau Géographique*.

15.

Ducatum Livoniae et Curlandiae, nova Tabula, descripta, divisa, et edita per *F. de Witt*. Amstelodami cum privil. potent. D. Ordin. Belgii Foederati. — Na arkuszu.

16.

Ducatum Livoniae et Curlandiae novissima tabula in quibus sunt Estonia Litlandia et aliae minores Provinciae per *Justum Danckerts* Amstelodami cum privilegio Ord. Hollandiae et West-Frisiae. — Na arkuszu.

17.

Tabula *Ducatum Livoniae et Curlandiae* reccatio: incisa editaque per *Gerardum Valck*. — Na arkuszu.

18.

Livoniae et Curlandiae tabula, per Chr. Weigelium.
Norimb.

Przytacza tę mapę Fr. Kon. Gadebusch, Livl. Bibl. 1777,
II, 155.

19.

La Livonie Duché divisée en ses Principles Parties
Esten et Litten etc. Par le Sr Sanson d'Abbeville Geogr.
ordinaire de Sa Majté. A Paris chez Pierre Mariette rue St.
Jacques à l'Esperance. Avecq. Privilege pour vingt ans.
1663.—Na arkuszu mniejszym.

20.

La Courlande Duché et Semigalle autrefois de la Livonie.—
La Samogitie Duché en Lituanie. Par le Sr Sanson d'Abbeville
Geogr. ordre de S. M. Avecq. Privilege pour vingt
ans 1659.—A Paris chez l' Auteur.—Somer Sc.—Na arku-
szu mniejszym.

21.

Mapę *Sansona d'Abbeville Kurlandyi i Semigallii* z r.
1659, przebił Robert r. 1730. (Fr. Kon. Gadebusch, Livl.
Bibl. II, 156).

22.

La Livonie. D. de la Feuille exc. à Amsterdam.—
W formacie arkusza mniejszego poprzecznego.
W Atlasie Fevilla kieszonkowym.

23.

La Livonie avec ses frontieres de Courlande et de Finlande, dressé sur les meilleures cartes levées sur les lieux, et tout nouvellement rendue publique par *Pierre Vander A. A.*, Marchand libraire à Leide. Avec privilege.—Na arkuszu małym.

Mappa ta zdjeta z odrysu Janssona, znajduje się w Tomie 16.

24.

Carte de la *Livonie* ou *Lifland*.—*Bercy* scul.—Na éwiartce.
Znajduje się przy dziele *Description de la Livonie..... à Utrecht* chez *Guillaume van Poolsum*, Marchand Libraire, 1705, 12o.

25.

Ducatum Livoniae et Curlandiae, cum vicinis Insulis, nova exhibitio Geographica, editore *Joh. Baptista Homanno*, cum privilegio S. C. M., Norimbergae.
—Na arkuszu małym.

Znajduje się w jego Atlasie nowym.

26.

Ducatum Livoniae et Cūrlandiae novissima Tabula, per *R. et J. Ottens*, Amstelodami.—Na arkuszu większym.

W Atlasie ich nowym zamieszczona.

27.

Livoniae et Curlandiae Ducatus cum insulis adjacentib.
Mappa Geographica exhibiti per *Matthaeum Seutter* Sac.
Caes. Majest. Geogr. August. Vind.—Na arkuszu większym

28.

Livoniae et Curlandiae Ducatus per T. C. Lotter.

Przytacza tę mapę Fr. Kon. Gadebusch, Livl. Bibl.
II, 155.

29.

Ducatus Curlandiae juxta Barnikelii Architecti Curici
primarii Geometricam Delineationem Geographica tabula
expressus, studio *Homannianorum Heredum*. Norimb:
1747. Cum. P. S. C. M. gratiosiss.—Nad ramą u góry drugi
tytuł Francuzki: *Le Duché de Courlande*, dressé dans une
Carte Géographique sur le Dessin Geometrique de Mr *Barnikel*,
Premier Architecte de Courlande par *les Heritiers de Homann*.—*Le Duché de Semgalle*, par Mr *Barnikel*, aux
depens de *Heritiers de Homann* à Nüremberg A. 1747.—
Na lewój stronie mappy przypisanie: Perillustribus, Generosissimis, Magnificis et Excellentissimis Dominis Dominis
Ducatum Curlandiae et Semigaliae quatuor Consiliariis supremis Tabulam hunc Ducatum Curlandiae et Semigaliae
geographicam à Barnikelio Architecto Mitaviensi rite delineatam humillimè D. D. D. *Homanniani Haeredes*. C. P. S. C. M. A. 1747.—U spodu mappy ojciec nasz po Łotesku.

Wielkości dwóch arkuszy w poprzek złożonych.

30.

Ducatum Curlandiae et Semigalliae nec non Districtus Regii Piltensis Tabula Geographica, quam ex prototypo posthumo *M. Adolphi Grot* Past. Wind. iam 1739 St. Petrobürgicae Chalcographiae exhibitam ab erroribus Barnikelii qui hāc secundum falsum apographum misere designavit, Norimbergaeq. 1747 edidit, feliciter nunc liberatam, denuo exacte et operose delineavit, et in publicum prodire curavit. Autoris filius *Adolph: Grot* Past. Sackenh. — Ten tytuł otaczają herby Rzeczypospolitéj, Księstwa Kurlandzkiego, i cenniejszych Miast Kurlandzkich.

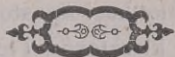
Przypisanie pod herbem Książęcym: Serenissimo et Illustrissimo Principi et Domini Petro in Livonia Curlandiae et Semigalliae Duci, in Silesia de Wartenberg, Bralin, Gosschütz etc. Comiti, hanc geographicam tabulam ardenti prosperitatis voto, mente pia, manuque submissa dat, dicat, dedicat *W. A. Steidel et Comp.*—Na arkuszu.

Część dolną téj mappy przyozdabia rycina, krajobraz miejscowy przedstawiająca. Mapę tę przytaczając Fr. Kon. Gadebusch, Livl. Bibl. II, 156, dodaje iż była odbita w Berlinie u *Schleuen* r. 1770.

31.

Die Hertzogthümer Curland und Liefland zu finden bey *J. C. Schreibern* in Leipzig.—Na półarkuszu.

Na boku cała kolumna: Erklärung derer grossen Buchstaben, welche auff dieser Charte vorkommen.

IX.

MAPPY DUCHOWNE.

1.

Alma Provincia Reformata SS. Antonij Padvani Maioris Poloniae.—Provincia Reformata S. Mariae Angelorum Minoris Poloniae.—Johann Gottfried Krügnier sculpsit Lipsiae.
—Wielkości 3 arkuszy wzdłuż z sobą złączonych.

Przypisanie: Illustrissimo celcissimo Domino Dno *Carolo Stanislao Radziwil* Dei Gracia Duci in Olyca, Nyelwiz, Sluck, Kleck, et Kopil Comiti in Szydlowiec, Mir Kroze, et Biala S. R. J. Principi. M. D. L. Supremo Cancellario Praemisliensi, Czluchoviensi, Kamenecensi, Krzyczoviensi, Ostrensi, Nizinensi, Owluciensi etc. Capitaneo. Generali Syndico Apostolico Ordinis *Minorum Sancti Patris Francisci Reformatorum Provinciae Sancti Antonii Padvani Majoris Poloniae.* Conventus in Alba Ducali Fundatori munificentissimo Domini Domino Patrono et Benefactori nostro singularissimo in conventu Albae Ducalis anno Dni 1718 in festo Sancti Matthaee Apostoli.

Po bokach wykazy klasztorów i ich założycieli, tudzież przełożonych, z wyrażeniem dat.

2.

Polonia Seraphico-Observans, juxta Domicilia propriae, et alienae Jurisdictionis geographicè delineata à quondam Fratre Min: Ref: Prov: Tyrolens. aeri incisa operà, et sump-tibus Tob. Conradi Lotter Chalc. et Geogr. Aug. Vind. — Tob. Conr. Lotter sculps. Aug. V. — Na arkuszu, bez daty, lecz z połowy 18go wieku, gdy w opisie fundacyi zakonu w Polsce rok 1740 wspomniany.

Dwie powyższe mappy są Zakonu Reformatów. OO. Re-formaci, *Patres Bernardini discalceati Reformati*, na po-czątku 17go wieku do Polski przybyli, w Zakliczynie na Podgórzu otrzymali piérwszy klasztor od Zygmunta Tarły Kasztelana Sandeckiego. W połowie 18go wieku Zakon ten dzielił się na III Prowincye: *Malopolską*, zwaną *Provincia Reformata S. Mariae Angelorum Minoris Poloniae*, liczącą Klasztorów 18. *Wielkopolską*, zwaną *Provincia Reformata S. Antonii Padvani Majoris Poloniae*, liczącą Klasztorów 18; i *Ruską*, mającą Klasztorów 12. Razem było w Polsce w połowie 18go wieku Klasztorów 48.

3.

Provincia Poloniae Ordinis Carmelitar. Discalceator. sub titulo Spiritus Sancti.

Wielkości 4ki mniejszój.

4.

Provincia Lituaniae Ordinis Carmelitaru. Discalceatorum sub titulo Sancti Casimiri.

Na ćwiartce małej.

Obie powyższe mappki zdają się należyć do jakiegoś dzieła, są zaś Zakonu Karmelitów Bosych. OO. Karmelici,

Fratres S. Mariae de Monte Carmelo, sprowadzeni do Polski, a naprzód do Krakowa r. 1397 z namowy Królowej Jadwigi przez Władysława Jagiełłę. *Zakon Karmelitów ante observantia* w połowie 18go wieku dzielił się w Polsce na *III Prowincye*: 1. *Małopolską* liczącą klasztorów 18, 2. *Wielkopolską* mającą klasztorów 18, i 3. *Ruską* z 12 klasztorami. Razem klasztorów 48. *Karmelici Bosi discalceati*, sprowadzeni w początku 17go wieku, a naprzód do Krakowa r. 1605 przez Biskupa Krak. Bernarda Maciejowskiego, liczili w połowie 18go wieku w Polsce i Litwie klasztorów 20. *Karmelitanek Bosych* w Polsce i Litwie było klasztorów 8.

5.

Provincia S. Joachimi Ord. Excalc: SSS. Trinitatis Red: Capt: post introductionem Religiosor. sui Ordinis A. D. 1684 in Regnum Poloniae et M. D. Lith: Familiae Matris Redemptoris A. D. 1727 annexa simulque officiose instituta. — *Joh. Jacob Lidl*, sculp: Viena. *Fr. ab Ang.* delin. Leopoli. — Na arkuszu mniejszym.

U spodu opis statystyczny klasztorów, w którym wymieniony rok 1748.

Jest to mappa *Zakonu OO. Trynitarzy*. *Zakon Ojców SS. Trinitatis Redemptionis captivorum*, z kąd Trynitarzami zwani, r. 1684 do Polski sprowadzeni, naprzód we Lwowie przez Jana III osadzeni. W połowie 18go wieku mieli *Prowincję I*, a w niej klasztorów 13.

6.

Tabula chorographica Provinciae Russiae, in inclity Regno Poloniae, sub titulo B. V. Mariae immaculatè conceptae. Ordinis Minorum Regularis observantiae. — *Fr. ab*

Ang: delin: Stanislavoviae. J. J. Lidl sculps. Viennae.—
Wielkości arkuszowój.

Przedstawia wizerunki 25 klasztorów *Bernardyńskich*
Prowincyi Ruskiej.

7.

Charta geographica *Provinciae Marianaе Seraphico Ob-*
servantis in suas *Diaeceses divisae*, cura A. R. P. *Bonaven-*
turae Golembowski INŭri *Provincialis*: post antiquam R.
P. *Felicis Nagraykowski* L. J. delineationem, restaurata:
stylo R. P. *Francisci Szumowski* Lect. Theol. Act. juxta
novissimas dimensiones elaborata, et per *Sebastianum*
Opacki Chalcographum *Varsaviae* A. 1796 aeri incisa.—*F.*
Szumowski ejusd. *Provin. S. Mariae Angelor. Bern.* deline-
avit. Cum licentia suorum *Superiorum* A. D. 1797 *Varsaviae*.
Sebastianus Opacki Chalcographus incisit *ibid.*—Wielkości
dwuarkuszowój.

Przypisanie: Perillustri ac Magnifico Domino *Alexandro*
Daniszewski intermediū capituli *Rotopoliensis* maecenati et
protectori munificentissimo. — Po bokach wyliczenie kla-
sztorów i ich przełożonych, z datami.

Dwie wyżej przytoczone mappy, są Zakonu *Bernardy-*
nów. Bernardyni, Fratres minores S. Francisci de Obser-
vantia, sprowadzeni r. 1452 przez Kazimierza Jagielloń-
czyka i Zbigniewa Oleśnickiego Biskupa Krakowskiego,
ze S. Janem Kapistranem, naprzód do Krakowa. Liczyli
w połowie 18go wieku *Prowincyi IV*: 1. *Małopolską*,
w której klasztorów 18, a *Bernardynek* 7; 2. *Wielkopolską*,
w której klasztorów 37, a *Bernardynek* 7; 3. *Ruską*, pod
wezwaniem *N. P. Maryi niepokalanego poczęcia*, w której
klasztorów 25, a *Bernardynek* 3; 4. *Litewską*, w której
klasztorów 30, a żeńskich 5. Razem klasztorów męzkich
110, żeńskich 22.

8.

Provincia Poloniae Ordinis Eremitarum Sancti Augustini.

Mappka w 16^{ce} zarys tylko, do jakiegoś dzieła zdaje się należący.

OO. Augustyanie, Fratres de paenitentia BB. Martyrum sub regula D. Augustini, są w Polsce od 14^{go} wieku, do Krakowa około r. 1363 przez Kazimierza W. sprowadzeni. W połowie 18^{go} wieku mieli w Polsce *Prowincję I*, a w niej klasztorów 19.

9.

Tabulae Topographicae omnium Provinciarum Regularium Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium.

Tę mapkę *Zakonu Franciszkańskiego*, w Rzymie w dwukrotném wydaniu wysłał, przytacza X. P. S., w rozprawie o Zgromadzeniach Zakonnych w Polsce (Pamiętnik Religijno-Moralny, 1842. II, 128).

Franciszkanie, Fratres Minores Conventuales, w początkach 13^{go} wieku do Polski sprowadzeni. W połowie 18^{go} wieku Zakon ten liczył w Polsce *III Prowincję: Polską* o 30 klasztorach, *Ruską i Litewską*, w których było klasztorów 60. Razem klasztorów męzkich 90, a *Franciszkanek* w Małopolszcze klasztorów 6.

10.

Ślad mapy *Zakonu Jezuickiego* wycytujemy w *Kuryerze Polskim* z r. 1757, w wiadomości następującej:

„Z Przemyśla 18 junii 1757 r. X. Moszyńskiemu *Societatis Jesu, Prowincyałowi Małopolskiemu*, P. Wacław Sierakowski Chorążyc Krakowski, w przytomności X. Biskupa

Przemyskiego stryja swego, ofiarował swojej pracy należyta, *teżże nowo odłączonej Prowincyi mappe*, dzielącą się przez dyecezye, zawierającą osobliwie Collegia, wszelkie rezydencye (z różnemi notami) tejże Prowincyi. Którą mappe, rodzony jego, także PP. Tęgoborscy Chorażycowie Czerniechowscy, Łazowski Podwojewodzie Sanocki, w Collegium Przemyskiem edukujący się, to w tej, to w mniejszej formie przerysowawszy, X. Prowincyałowi oddali."

Czyli wyszła mappa jaka *Jezuicka*, nie jest mi wiadomo; lubo wnosićby należało iż to zamożne a zabiegłe Zgromadzenie, nie zaniechało onę starownego wydania.

Zakon Jezuitów sprowadzony do Polski przez Kardynała Hozyusza, naprzód do Brunsbergu r. 1566; do Litwy zaś za namową Hozyusza, sprowadził ich Biskup Wileński Protaszewicz, do Wilna r. 1569. W połowie 18go wieku liczyli *II Prowincye: Polską*, w której Kollegiów 25, Rezydencyi 11, Missyi 37, razem domów 73, i *Litewską*, w której Kollegiów 24, Rezydencyi 8, razem domów 32. W ogóle przeto w całym kraju domów 105. W roku 1756 *Prowincya Polska* rozdzieloną została: na *Wielkopolską* i *Matopolską*.

X.

MAPPY GEOLOGICZNE

I

PLANY KOPALNIANE.

W oddziale obecnym wystąpiłszy z zakresu ogólnie zamierzonego, zamieszczając w nim nie tylko Mappy same lecz i Plany, a nadto obejmując wszelkie tego rodzaju prace aż do czasów dzisiejszych. Zdało się to albowiem być rzeczą nieodzowną, tak z natury samego przedmiotu, jak dla istotnego naukowego pożytku. Główniejsze materyały do tego Oddziału i światłe objaśnienia, udzielić nam raczył uczony dziejów Górnictwa Krajowego badacz P. Hieronim Łabęcki, co tu wyrazić czujemy się w obowiązku.

1.

Carte Mineralogique de Pologne relative a un mémoire de M. Guittard. — Nad ramą u góry: *Mém. de l'Ac. R. des Sc.* 1762. page 336. Pl. 24. — W 4ce.

Dołączona do rozprawy w dwóch częściach: *Mémoire sur la nature du terrain de la Pologne, et des minéraux qu'il renferme* par M. *Guettard*. Ta rozprawa, będąca najdawniejszym opisem ziemioznawczym Polski, znajduje się w *Histoire de l'Académie Royale des Sciences. Année 1762. A Paris 1764, w 4ce.*

Guettard bawił w Polsce od r. 1760 do 1762. Podziela kraj na téj mappie podług natury ziemi, biorąc gatunek ziemi na powierzchni za charakterystykę formacyi. Dzieli zaś kraj na cztery pasy: 1. Północny, piaszczysty; 2. Południowy, margłowy (Wwa Sandomirskie, Lubelskie, Ruskie, Wołyń, Podole, Ukraina); 3. Solny, u podnóża Karpat; 4. Łupkowy czyli Kruszcowy (część zachodnia Krakowskiego i Karpat).

2.

Carta geologica totius Poloniae, Moldaviae, Transilvaniae et partis Hungariae, et Valachiae. Inventa per Staszic anno 1806. Hoffmann delint Frey sculpt.—Na arkuszach 4, które przy złożeniu jedną wielką mappę stanowią.

Ta mappa sporządzona przez *Stanisława Staszica*, dołączona do jego dzieła: *O Ziemiorodztwie Gór dawniej Sarmacyi a później Polski*, w *Rocznikach Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk* Tomy 6—11.—Do téj mappy należą: 1. Przecięcie przez Karpaty od trzech wierzchów do Mogielan; 2. Drugie przecięcie od Swoszowic przez Ojców, Łowicz, Płock, Elbląg do morza Bałtyckiego; 3. Widok na Tatry ze strony Polski, sztychowany podług rysunku *Zygmunta Vogla* z roku 1804.

3.

Przy dziele *Ueber die Flötzgebirge im südlichen Polen, besonders in Hinsicht auf Steinsalz und Soole, Freyberg*

1830 w 12ce, przez Nadradzcę górniczego *Wilhelma Ernesta Becker*, który od r. 1816 kierował poszukiwaniami solnemi nad Wisłą, domieszczona Mappa w 4ce, obejmująca część kraju między Miechowem, Buskiem i Wisłą, od Krakowa do Nowego miasta Korczyna.

4.

Do dzieła *Ueber die Uebergangs-Gebirgs-Formation im Königreich Polen, Breslau 1830 w 8ce*, przez *Gotlob Bloede* byłego Inspektora kopalni Miedzianogórskich, należy Tablica petrograficzna kolorowana w 4ce, przedstawiająca okolicę między Miedzianogórą, Kielcami, Chęcinami i Łagowem.

5 — 11.

a) *Geognostische General-Karte von den Koenigreichen Polen und Gallizien mit angrenzenden Theilen von Oberschlesien, Ungarn, Siebenbürgen, Moldau und Podolien* entworfen und gezeichnet von *G. G. Pusch*.— W czterech sekeyach arkuszowych, jedną wielką mapę stanowiących.

b) *Gesognostische Karte des Polnischen oder Sandomirer Mittelgebirges* zwischen Sandomierz und Malagoszcz.— Na arkuszu. Obejmuje kopalnie rud żelaznych, oraz dawne kopalnie rud miedzianych pod Kielcami i ołowianych pod Chęcinami.

c) *Geognostische Karte der Gegend zwischen Krzeszowice Czeladź und Pilica*. — Na arkuszu. Przedstawia okolicę Śląsko-Polską węglową i kruszcorodną Olkuską.

d) *Geognostische special Karte von der Gegend um Krzeszowice, Nowagora und Szklary*.—Na półarkuszu. Z dwoma przecięciami.

e) *Geognostische Karte der Gegenden zwischen der Weichsel u. Nida.*—Na arkuszu. Obejmuje okolice, gdzie były czynione poszukiwania solne, pomiędzy Pinczowem nad Nidą, Chmielnikiem i Bogoryą od północy, a od Nowego miasta Korczyna nad Wisłą do Połańca.

f) *Schichtungs Profile der tertiaeren Formationem von mehreren Punkten im Koenigreiche Polen.* — *Schichtungs Profile der tertiaeren Formationem von mehreren Punkten in Ostgallizien.* — Na arkuszu. Przedstawia rozmaite przecięcia geognostyczne, z których dwa odnoszą się do Mappy 2éj, wskazując przecięcia od Jędrzejowa do Marcinkowa nad Kamienną i od Rakowa do Bałtowa nad Kamienną. Prócz tego są przecięcia okazujące następstwo warstw w formacyi trzeciorzędowej w Polsce pod Szydłowem, Staszowem, Pinczowem, Opatowem, Sandomierzem i w Galicyi w takiejże formacyi pod Lwowem, Tarnopolem, Brodami, Buczaczem, Babinem i Zaleszczykami; koło Potolówki nad Podhorcem i Czartkowa nad Seretą. W końcu przecięcie poszukiwań solnych w Solcu i Szczerbakowie.

g) Tablica wyobrażająca pięć przecięć przez Karpaty i przecięcia warstw w różnych miejscach formacyi solnych Galicyjskich.

Powyższy atlas geognostyczny, kolorowany, nadzwyczaj umiejętnie wypracowany, należy do dzieła Radzcy Górniczego *Jerzego Bogumila Pusch*: *Geognostische Beschreibung von Polen, so wie der übrigen Nordkarpathen-Länder.* Stuttgart und Tübingen. T. I 1831, T. II 1836, w 8cc.

12.

Plateau Volhyni-Podolien.—*Brügner* fecit.—Tablica geognostyczna kolorowana, należąca do dzieła *Fréd. du Bois de Montpéroux* *Conchologie fossile et aperçu géognostique des formations du plateau Volhyni-Podolien*, Berlin 1831.

w 4^{ce}. Przedstawia krainę pomiędzy Dubnem, Ostrogiem, Żytomierzem z północy, od Brodów do Berdyczowa, Tulczyn i Mohilew z południa.

13.

Carte géologique de la chaîne du Tatra et des soulèvements parallèles. — Mappa geognostyczna kolorowana na arkuszu wielkim, wydana w r. 1845 przez *Ludwika Zejsznera* w Berlinie u *Szymona Schropa et Cie.* Obejmuje część Gallicyi u podnóża Karpat około Nowego - targu i Czorsztyna, Węgry północne od Szemnic (Bańskiej Szczawnicy) i Kremnic do Przeszowa (Eperies) i Koszyc (Kaschau).

Wspomnieć tu wreszcie wypada, iż oznaczenie ziemioznawcze Polski znajduje się jeszcze na mappach następujących:

a) Geognostische Karte von Deutschland und den umliegenden Staaten in 42 Blättern nach den vorzüglichsten mitgetheilten Materialien, herausgegeben von *Simon Schrop et Ce* in Berlin 1826. *R. v. Rothenburg* scrips. et sculpsit. Sekcye: Königsberg, Posen, Warschau, Breslau, Krakau, Brünn i Eperies.

b) Geognostische Uebersichts Karte von Deutschland, Frankreich, England etc. nach *L. von Buch*, *E. de Beaumont* und *Dufrénoy*, *G. B. Greenough*, zusammen gestellt von *H. von Dechen*. Berlin bei *Simon Schrop et Ce* 1839. Obejmuje część Litwy, Królestwo Polskie, Gallicyę i Węgry.

c) Geognostische Karte von dem Erz Lagerstaetten des Muschelkalksteins bei Tarnowitz und Beuthen in Oberschlesien, entworfen im 1844 durch *R. son Carnall*. Zawiera pograniczne od Strzyżowic do Bendzina.

Plany kopalniane Wielickie.

14.

Miasto Wieliczka.—Faelicissimis Serenissimi Victoriosissimi Augusti et Pacifici Vladislai IV Poloniar: Regis et Mag. Ducis Lithuaniae etc. etc. auspiciis. Cujus regni hae admirandae *Salinarum Fodinae* a tot annorum centuriis tellure contactae. Nunc administrationis Illustrissimi et Excellmi Domini Dni *Adami a Casanow* Curiae Regni Mareschalci Borisn. Sol. Cos. Biel. Neot. Rum. Gubernatoris anno tertio his in tabellis lucem aspexere A. D. 1645. — *Marcin German* Geometra mensuravit. *Guillielmus Hondius* Haga-Batavus sculpsit et delineavit. Cum gratia et privilegio S. R. M. Poloniae et Sveciae, 1645. — Po stronie lewój herb Królewski Władysława IV. Po prawej herb Kazanowskięgo, pod którym napis: Adam a Casanow Curi. Regni Mareschal. Bor. Sol. Cos. Biel. Neot. Praefectus. — Na arkuszu.

Jest to Plan wierzchni Miasta Wieliczki. Do niego należą trzy następujące plany kopalniane:

I. *Delineatio Primae Salisfodinae Wielicensis.* Wizerunek *Żupy Wielickiey* pierwszy.—*Marcin German* Geometra mensuravit. *Guillielmus Hondius* Haga-Batavus sculpsit et delineavit. Cum gratiā et privilegio S. R. M. Poloniae et Sveciae.—Na arkuszu.

II. *Delineatio Secundae Salisfodinae Wielicensis.* Wizerunek *Żupy Wielickiey* Wtorey.—*Marcin German* Geometra mensuravit *Guillielmus Hondius* Hago-Batavus sculpsit et delineavit. Cum gratia et privilegio S. R. M. Poloniae et Sveciae.—Na arkuszu.

III. *Delineatio Tertiae Salis fodinae Wielicensis.* Wizerunek *Żupy Wielickiey* trzeci. — *Marcin German* Geometra mensuravit. *Guillielmus Hondius* Haga-Batavus sculpsit et

delineavit. Cum gratiâ et privilegio S. R. M. Poloniae et Sveciae. — Notandum quod opus omnia loca subterranea tribus hisce Chartis expressa perpendiculariter et ad amussim respondent primae illi, in qua superficies cum Civitat. Wielicen. delineata est. I. Admirandorum inclyti Regni Poloniae pars prima faeliciter prodit in lucem quam II. sub auspiciis Serenissimi et Invictissimi Vladislai IV Polon. et Sveciae etc. etc. Regis Authore et promotore Illustro et Excellentissimo Domino Dno *Adamo de Casanova* Casanowscy Curiae Regni Mareschalco Bor: Sol: Cos: Biel: Neot: Rum: Gubernat. per *Martinum German* Geometram accurate delineatam, nunc vero exacte aeri incisam, III. eidem Sacrae ac Serenissimae Maiestti Dno suo Clementissimo in signum submissae devotionis humillime offert, dedicat, consecrat *Guillielmus Hondius* Haga-Batavus Chalcographus. Gedani. 1645. — Na arkuszu.

Wszystkie cztery te Plany, mają wszelkie nazwy w języku Polskim wyrażone. Przyozdobione mnóstwem pięknych rysunków, a nadto spodem każdego arkusza jest jak oddzielna rycina, różne roboty kopalniane przedstawiająca.

Najdawniejsze pomiary kopalni solnych Wielickich i Bocheńskich, skutecznił *Jan Broscius* czyli *Brożek z Kurzelowa*, Professor Matematyki i Astrologii w Akademii Krakowskiej, Doktor Medycyny, pisarz dzieł wielu, r. 1581 zrodzony, r. 1652 zmarły. Sam to wyraża, iż przy tej pracy spuszczać się musiał na dół do kopalń głębiej niż na 400 łokci, i nikt przed nim z matematyków Krakowskich pracy tej sobie nie zadał. Pomierzał zaś kopalnie te około roku 1619. (Patrz przedmowę Brosiusa do powtórnego wydania *Jodoka Willicha*, de *Salinis Cracovianis observatio*, z roku 1645, która jest także w *Zbiorze Mizlera*, *Magna collectio historiarum Poloniae*, I, 799. Niemniej żywot Broścusa w *Fr. Siarczyńskiego Obrazie wieku panno. Zygm. III*, 1828. I, 46 — 48). — W roku 1638 pomierzał Żupy Wielickie

Marcin German Geometra rodem Szwed, i sporządził cztery plany, to jest miasta i trzech pięt robot w tejże kopalni. Plany te po jego śmierci pozostały przy jego rodzinie: dopiero Kommissya do Żup Krakowskich w r. 1698 odbyta (w Metr. Kor. Księga Komis. żupnych № 158 str. 99), wyznaczyła spadkobiereom *Germana*, za wydanie tych czterech planów, po 20 beczek soli corocznej daniny. Król Jan III Plany te pilnie chować polecił. W akcie Kommissyi do Żup Wielickich z r. 1743 (Księga № 177 str. 673), jest wyrażone iż w archiwum Wielickiem te cztery dawne plany *Germana* znajdowały się, i na nich wypisano na ówczas tytuł następujący: *Filum Ariadnae in labyrintho*, chartae quatuor a *Martino Germano* Geometra anno 1638 delineatae, *urbis et trium contignationum magni salis fodinarum ichonographia*. Opus non unius anni labore consumatum, maioribus profuit, nobis aliunde vindicatum prodest, posteritatis utilitati de novo consecratum anno 1743. Te oryginalne plany *Germana*, znajdują się dotychczas w témże archiwum dochowane. Zostały zaś wyszytychowane, jak się to powyżej wykazuje, staraniem i przyłożeniem się *Adama Kazanowskiego* Marszałka Nadw. Kor. przez *Wilhelma Hondiusa*, w Gdańsku.

Adam Kazanowski, syn Zygmunta Podkomorzego Kor. Stolnik Kor., następnie Podkomorzy Kor., Kasztelan Sandomierski, w końcu Marszałek Nadworny Kor., ulubieniec króla Władysława IV, r. 1649 zmarły. zawiadywał dochodami żup solnych i cełł morskich.

15.

Représentation de merveilleuses mines de sel de *Wieliczka* à trois petites lieues de Cracovie en Pologne. Dediée à Madame la Dauphine, par son très humble et très obéissant serviteur, *le Rouge*. Paris rue des Augustins. — Lévé

sur le lieu par NN. capitaine ingénieur.—Na arkuszu, bez wyrażenia roku.

Na tym planie znajdują się oznaczenia głębokości kopalni: Niveau de la plus haute montagne et des trois différens souterrains; takóŜ podana jest: la différence de la hauteur du mercure entre la plus haute montagne du lieu et la plus grande profondeur. Nadto są tu: Remarques, zawierające róŜne szczególne wiadomości. Rzut poziomy jest złym przerysem piérwszego piętra Germana, z wielu opuszczeniami. Dowolność obrazku z napisem: Profil qui représente les ouvriers travailleurs dans leurs différentes chambres....., i niedokładnoœci planu, zdradzają autora iŜ na miejscu nigdy być nie musiał.

16.

Salisfodinae Cracovienses Regis Poloniarum Augusti III Pii Magnanimi Pacifici P. P. admirabili providentia in tractu Vielicensi restauratae.— Nad tym tytułem herb Królewski Sasko - Polski. — Illustrissimi S. R. J. Comitis Henrici de Oscieczyno Bruhl incredibili prudentia administratae 1760. — Nad przypisaniem herb Brühla. — U dołu *Borlach* 1719. — *B. Müllers*, Pict. Reg: delin.—*J. E. Nilson* S: S: El: Palat: P: A: Sculps. A. V.

Po *Germanie* nikt się nie trudnił uzupełnieniem planów kopalni Wielickich. Dopiero za Augusta II w roku 1718 *Jan Gotfryd Borlach* na nowo ją pomierzył; za Augusta III zaś uskuteczniłi wymiary *Jan Fryderyk Mullendorf* od roku 1742, *Jan Gotfryd Gebhard* od roku 1744, i *Jan Gotfryd Schober* od r. 1752, wszyscy Sasi. Ku końcowi panowania Augusta III, za staraniem Radzcy Górniczego *Jana Gotfryda Schobera*, zamierzono wydać w sztychu plany Wieliczki; lecz wyszła tylko przytoczona tablica piérwsza tytułowa, widok robot kopalnianych przedstawia-

jąca, bardzo pięknie sztychowana, na arkuszu podwójnym poprzecznym odbita.

17, 18.

Carte des mines de Sel de Wieliczka.—I. Ingram fecit.— U góry nad ramką: Mem. de l'Ac. R. des Sc. 1762. page 516. Pl. 28.—Na półarkuszu poprzecznym.

Należy do rozprawy: *Mémoire sur les mines de sel de Wieliczka en Pologne. Par M. Guettard*, zamieszczonej w *Histoire de l'Académie Royale des Sciences. Année 1762. A Paris 1764*, w 4^{ce}. *Guettard* napisał tę rozprawę w czasie pobytu swego w Polsce, a planik kopalni, mieszczący na jednej tablicy trzy piętra w rzucie poziomym, pod spodem zaś przecięcia, jest rysunkiem zmniejszonym z planów miejscowych, zapewne Schobera.

Planik ten przerysowany został do Tomu 1^{go} Górnictwa Polskiego Hieronima Łabęckiego.

19.

Salis fodinarum Cracoviensium tria tabula subterranea jubente Stanislao Augusto Rege delineata 1766. — J. E. Nilson S. S. El. Pal. Pict. Aul. sculps. Aug. Vindel. — Nad tytułem herb królewski.

Atlas składający się z 4 arkuszy, z których pierwszy przedstawia: *Miasto Wielickę*, trzy zaś następne *Żuppy trzy Wielickie*, czyli trzy piętra kopalni Wielickich. Prócz tytułów w języku Łacińskim, wszystkie napisy, nazwiska i objaśnienia są w języku Polskim. Na arkuszu pierwszym znajduje się objaśnienie następujące:

„Geometrowie którzy w niżej wyrażonych czasach nastawszy, w Fodynach mierzyli y Mappy rysowali są, iako to:

1) Marcin Germann	natione Szwed	ab Anno 1638.
2) Jan Gottfryd Borlach	„ Sas	„ 1718.

- 3) Jan Friderich Müllendorf natione Sas ab Anno 1742.
- 4) Jan Gottfryd Gebhard „ Sas „ 1744.
- 5) Jan Gottfryd Schober „ Sas „ 1752.
- 6) Jan Stolarski „ Polak „ 1762.
- 7) Antoni Fridhuber „ Austriak „ 1768.

Nota. W tych trzech Mappach to iest w Delineacyach Primae Secundae et Tertiae Contignationis, znajduie się w kaźdey na wierzchu: Ichnographia, albo Abriss Fodyn, w ktorém horizontaliter wszystko okazuię się, to iest w iakięy Pozycyi iedno podle drugiego y nad drugim leży. Kto te Fodyny mierzyc y w nich disponować usiłuie, ten musi bydz Geometrą, y na tych Fodynach dobrze się znąć.”

Obecne Plany są owocem prac przez Geometrów powyżej wypisanych a w różnych czasach wykonanych, ostatecznie zaś przez *Antoniego Fridhubera* w jedno zebranych. Rysunki oryginalne *Fridhubera* posiada P. Hieronim Łabęcki. Blachy miedziane tych planów znajdują się w Wydziale Górnictwa przy Kommissyi Rz. Przychodów i Skarbu.

20.

Minéralogie 7me collection. Filons et travaux des mines Pl. VII. — Histoire Naturelle. *Vue générale de la mine de sel de Wieliczka* au Pologne, près Cracovie. — *Benard* fecit.

Przy dziele: Encyclopedie ou Dictionnaire raisonné des sciences, arts, métiers..... przez Diderota, D'Alemberta i innych, w zbiorze rysunków Recueil de planches sur les sciences, les arts libéraux et les arts mécaniques, cinquième livraison et sixième volume, Paris 1768. Fol.

Rysunek ten przedstawiający widok miasta z robotami nadszybowemi i przecięciem jakichś robót górniczych, jest zupełnie dowolnie wymyślony, a w istocie wcale nie przypomina Wieliczki.

Po wyjściu na widok pięknych i szczegółowych ostatnich planów Wieliczki, miejscowy urząd mierniczy kopalni (markszejderya) utrzymuje ciągle plany, dorabiając nowo prowadzące się roboty. Wiele też zdjęto przecięć poziomych w rozmaitych kierunkach. W r. 1785 zdjęli dokładnie Plan miasta Wieliczki Geometrowie *Karol Franciszek Nicolaschy* i *Józef Fleckhammer*. W r. 1787 *Matiasz de Lebzelter* naówczas Markszejder, rozpoczął i dokonał nowy pomiar kopalni. Po nim Markszejder *de Grubenthal* od r. 1790 prowadził te roboty. W r. 1812 był Markszejderem *Fischer*, a obecnie *Ludwik Emanuel Hrdina*.

21.

Tenże *L. E. Hrdina* wydał w r. 1842 w Wiedniu dzieło pośmiertne brata swego *Jana Nepomucena Hrdiny*: *Geschichte der Wieliczkaer Saline*, w 8ce, przy którym jest litografowany *rysunek w przecięciu poziomém i pionowém kopalni Wielickiej*, podług jęj dzisiejszego stanu, obejmujący miejsca zwykle przez podróżnych zwiędzane. Jest także *przecięcie* wyobrażające *położenie pokładów soli zielonęj, spizowęj i szybikowęj*. Nadto do tego dzieła dołączony Plan geologiczny i 12 widoków miejsc najciekawszych w kopalni Wielickiej.

Nakoniec wspomnieć tu wypada, iż przy dziele *Ludwika Zejsznera* Krótki Opis Wieliczki, znajduje się *przecięcie pokładu solnego Wielickiego*, okazujące położenie trzech gatunków soli względem siebie. Przy dziele zaś *Ambrożego Grabowskiego* Opis Krakowa w r. 1828, jest obrazek sztychowany, *roboty kopalni Wielickiej* przedstawiający, podobny do zamieszczonych na Planach Germana, który użyty został do świeżo wyszłej części 3ej Pamiątki z Krakowa *Józefa Mączynskiego*, Kraków 1745 w 12ce, z napisem:

Widok Żup Wielickich w 3 piętrach podziemnych. — Stachowicz del.—Langer sc. Vien.

Plany kopalniane Olkuskie.

Wprawdzie żadna mappa topograficzna okolicy Olkuskiej, ani plan tych kopalni, sztychowane nie były; atoli pomiary rysunki w różnych czasach uskuteczniano, o których zebrana i uprzejmie nam udzielona przez P. H. Łabęckiego wiadomość, w całości się tu zamieszcza.

Dopóki roboty kopalniane pod Olkuszem szły zupełnie nieregularnie i dorywczo, niemyślano o zdejmowaniu planów. Z zaprowadzeniem sztolni, to jest chodników podziemnych osuszających kopalnię, trzeba było ich kierunek wyznaczać. Są już wzmianki w aktach Olkuskich o wytynaniu linii kierunkowych sztolni na *Starczynowie* w roku 1548, do czego użyci byli górnik z Węgier sprowadzony *Adam Huls*, i miejscowi sztygarowie *Siwek* i *Hanusek* (p. Górnictwo w Polsce II, 256). W r. 1576 pomierzał głębokość szybów na kierunku sztolni *Pileckiej*, *Marcin Sienik* Lekarz i Geometra Krakowski, który był Gwarkiem w Olkusz. (Album Warsz. K. Wł. Wojcieckiego z r. 1845, artykuł H. Łabęckiego, str. 30). Były też pomiary kopalni na sztolni *Ponikowskiej*, choć nie jest wiadomo kto je uskuteczniał. Dopiero registr z r. 1626 wymienia, iż tamże szynował *Grzegorz Sraga*, gwarek i hutman (sztygar) tejże sztolni. O dokonaniu mapy tej sztolni *Ponikowskiej* za złotych 5, mówi onęj registr z roku 1634 (pod dniem 14 Stycznia). Musiały być i późniejsze plany, lubo nie jest wiadomo przez kogo i kiedy wykonane były; albowiem wspomina o nich Geometra *Deutsch*, iż je przy pomierzaniu porównywał. Tenże w końcu panowania Augusta III i początku Stanisława Augusta, pomiędzy rokiem 1761 a 1766, sporządził Mappy Olkuskie następujące:

22, 23, 24.

a) *Mappa od pozycyi Olkusza.* Na 3 arkuszach w poprzek złożonych, kolorowana.

Obejmuje przestrzeń kraju od granicy Szląskiej, między Siewierzem i Oświęcimiem, aż do Krakowa i Wieliczki. Na niej oznaczony jest zakres 'dokoła Olkusza, w którym rozciągają się kopalnie; zakresłone zaś od Olkusza samego jako od środka, koło na mil 5, wskazuje obwód w pośród którego wsie leżące miały obowiązek zwozić żywność na targ do Olkusza.

b) *Grund-Riss lub mappa około miasta Olkusza, gdzie przedtem srebra kopano z szybików.* Na arkuszach 5 w poprzek zlepionych, kolorowana. W rogu z lewej strony widok pieców do topienia i odciągania srebra; arkusz piąty zajmują objaśnienia.

c) *Profil gór Olkuskich, które dają się widzieć koło miasta ku północy.* Na arkuszach 5 do siebie sklejonych, rysunek kolorowany. Przedstawia widok miasta, i przecięcie poprzeczne sztolni *Pileckiej*. Na tém przecięciu oznaczona jest wysokość wód we Wrześniu 1761 r. Cały jeden arkusz zapełniają objaśnienia.

Przerysy Mapp powyższych, niegdyś Króla Stanisława Augusta własnością będących, znajdują się w Wydziale Górnictwa. One stanowią najważniejszy dowód i skazówkę miejsc na dawnych polach kopalni Olkuskich, gdzie bogate rudy ołowiane srebronośne wydobywano.

25.

Z dwóch ostatnich mapp przerobiona i pomniejszona *mappka*, wydana przy T. I Górnictwa w Polsce *H. Łąbeckiego*.

Wysłana w roku 1786 Kommissya dobrego porządku do miasta Olkusza, ukończyła swą czynność w roku 1788. W tym czasie sporządzoną została mappa miasta Olkusza i okolicy w której znajdowały się dawne kopalnie:

26.

Mappa miasta Olkusza J. K. M. z wsiami do niego należącemi, zrobiona 6 Augusta 1787 przez Andrza Oknińskiego Geom. Uprz. Przyś. J. K. M.— Na arkuszu podłużnym.

Prócz wsi miasta Olkusza: Witeradowa, Starczynowa, Zurady, zawiera folwarki z niemi graniczące Mazaniec, Parcze i części gruntów wsi Pomorzan i innych w Starostwie Rabsztyńkiem i dóbr Bolesławia. Na mapie tej oznaczone są miejsca, naówczas jeszcze widoczne, szybów i kierunków sztolni.

XI.

MAPPY WODNE.

1.

Nova, et nunc primum edita, *Paludum Polesiae Tabula*, quā eas (secūs ac Geographorum vulgus sentit) satis habitatas, cultas, et pervias esse ostenditus, autore *Daniele Zwickero* Med. D. Curatore *Guilielmo Hondio* S. R. Mtis Pol. etc. Chalcographo. Gedani A° 1650.—*Guilielmus Hondius* Hagā Batavus sculpsit, cum privilegio S. R. Majtis in triginta annos Gedani Anno 1650.—Przypisanie: Viris illustri, magnificis et generosis Dno Georgio Niemiryc, Succamerario Kijoviensi, Dno Vladislao Niemirycz, Capitaneo Owrucensi, Dno Stephano Niemirycz, fratribus germanis, haereditariis in Czerniechow, Horoszk, Norzijnsk, etc. patronis et fautoribus suis colendis. D. D. C. Autor cum Sculptore.— Na arkuszu.

Ta nader ciekawa mappa *Bagien Pińskich*, znajduje się w zbiorze mapp Polskich Biblioteki Drezdeńskiej.

Hondius Wilhelm, którego imię wielokrotnie w ciągu tego dzieła wspomnieliśmy, rysownik i sztycharz, syn Henryka Hondiusa młodszym zwanego, słynnego rytownika, w Londynie zrodzonego. Wilhelm przyszedł na świat roku 1600 czy 1601 w Hadze, i od ojca tamże pierwsze brał nauki. Osiadł następnie w Gdańsku, gdzie wiele i ze znakomitą sztuką rytował. Prace jego sztycharskie znane są z lat 1623 — 1652. Podpisywał się zaś na swych tworach: *Guillielmus Hondius Hago Batavus sculpsit cum gratia et privilegio S. R. M. Poloniae et Sueciae*; niemniej *S. R. M. Poloniae et Sueciae Chalcographus privilegiatus*. (Patrzyć o nim G. Pawlikowski o rytownikach Polskich w *Czasop. Lwow.* — G. K. Nagler *Künstler-Lexicon*, München, 1838, 8o, VI, 283).

2, 3, 4, 5.

Tractus Borysthenis vulgo *Dniepr* et *Niepr* dicti, a *Kiovia* usque ad *Bouzin*.

Tractus Borysthenis, vulgo *Dniepr* et *Niepr* dicti, a *Bouzin* usque ad *Chortyca* ostrow.

Tractus Borysthenis, vulgo *Dniepr* et *Niepr* dicti, a *civitate Czyrkassy* ad *Ostia* et *Ilmen lacum*, per quem in *Pontum Euxinum* se exonerat.

Tractus Borysthenis vulgo *Dniepr* et *Niepr* dicti, a *Chortyca Ostrow* ad urbem *Oczakow*, ubi in *Pontum Euxinum* se exonerat.

Amstelodami excudebat *Joannes Blaeu*. — Na arkuszu wielkim.

Mappy te bardzo są ozdobne, znajdują się w Atlasie wielkim *Blaeu*, w Tomie 2^{im}.

6.

Tabula hydrographica Maris Baltici exhibens accuratam littorum Daniae, Sueciae, Pomeraniae, Borussiae, Curlandiae, Livoniae et Finniae faciem in sua cujusque Poli elevatione, distantia et situ; novissime discripta.— Inny tytuł tejże treści w języku Hollenderskim.— Amstelodami apud Joannem Janssonium.— Wielkości arkuszowej.

7.

Mare Balticum. Amstelodami apud L. Renard. Nieuwe Pascaert van de Oost Zef t Amsterdam gedrucht by L. Renard — Wielkości arkuszowej.

Tytuł umieszczony wśród ryciny wyobrażającej lud prosty, mieszczan i rycerzy Polskich.

8.

Carte de la Mer Baltique, contenant les bancs, isles et costes comprises entre l'isle de Zelande et l'extremite du golfe de Finlande.—H. van Loon sculp.—U spodu oddzielna mappka: *Carte de la Rade de Danzik et des environs.*— Na dwóch arkuszach.

9.

Karta Geograficzna kanałów Muchawieckiego, Telechanckiego, Ratenskiego z Mokranskim y Rzek do nich spławiec mogących zbierana.— Na arkuszu małym, be daty i i nazwiska sztycharza.

10.

Carte hydrographique de Pologne présentée au fen roi Stanislas Auguste par Mr le Colonel de *Perthes* Géographe de sa Majesté. Publiée par Mr de *Komarzewsky* Général employé près de la personne du Roy. Cette carte a été réduite d'après la grande Carte topographique inédite de Pologne, assujettie aux observations du *Pere Rostan*, Astronome distingué, et rédigée par Mr de *Perthes*, sur les plans détaillés des Cantons levés dans le cours de 21 ans sous les Ordres et par les soins du feu Roi. Paris 1809.— Gravé par *E. Collin*, Rue St. Thomas du Louvre No 22.— Na arkuszu wielkim.

Mappa ta, lubo w ostatnich już czasach wydana, jako dawniejszych usiłowań dzieło, właściwe tu ma miejsce. Z tytułu jęj okazuje się, iż była sporządzona przez *Pulkownika de Perthes* Geografa Królewskiego, przerobiona z większej mappy topograficznej całego kraju, którą tenże *Perthes* ułożył, wedle pomiarów szczegółowych po Provinciach w ciągu lat 21, z polecenia i za staraniem samego Króla Stanisława Augusta uskuteczniionych. — *Perthes* mapę hydrograficzną złożył Królowi w rysunku; zapewne przeciwne okoliczności czasowe, jak w wielu innych chwalebnych Stanisława Augusta zamiarach, i do wydania téj mappy stanęły na przeszkodzie. Dostać się musiała do rąk jego Adjutanta *Generała Komarzewskiego*, który ją następnie w Paryżu sztychować kazał. *Komarzewski* Generał Lejtnant wojsk Polskich, członek Towarzystw uczonych Londyńskiego i Warszawskiego, znany jest pisarz dzieła: *Coup-d'Oeil rapide sur les causes réelles de la décadence de la Pologne*. Paris, 1807, 8o.

11.

Inną od powyższėj, mapę hydrograficzną Polski i Litwy, sporządził własném staraniem *Tadeusz Czacki*. O nięj tak

się sam w krótkich słowach wyraża: „Byłem tak szczęśliwy, że generalną Hydrograficzną Polski i Litwy odrysować kazałem mapę.” (O Lit. i Pol. Prawach, 1800, I, 211). Zasięgniętą o dziele tém u źródła pewnego a samego autora blizkiego wiadomość, zamieścić tu jako niewątpliwą możemy. Czacki obywatel majątny, mąż uczony, urzędnik gorliwy, skoro zasiadł w Komissyi Skarbowej Koronnej, umyślił własnym nakładem mapę hydrograficzną Polski uskutecznić. Na ten koniec wybranych z Korpusu Inżynierów po kraju rozesłał, z których każdy objeżdżał całe koryto rzek większych, i aż do onych ujścia w morze niwelował, włączając w tę robotę rzeki pomniejsze do tamtych wpadające. Z cząstkowych planów, jak pomiędzy siebie tę pracę rozebrali Inżynierowie, utworzona wielka mappa ogólna na czterech arkuszach z sobą złączonych, wraz z rapportami i planami szczegółowemi, złożoną została przez Czackiego w Kommissyi Skarbowej, mając służyć do znajomości komunikacyi wodnych krajowych. Dzieło to kosztowało Czackiego 10,000 czerwonych złotych. Przerys tój mappy miał u siebie, który wraz ze sprzedaną biblioteką dostał się później do zbiorów Puławskich. Mappa zaś oryginalna Kommissyi Skarbowej oddana, po rozbiorze kraju, wraz z aktami do Petersburga przewieziona. To dzieło Czackiego w żadnym wszakże nie jest związku, z mapą Perthesa przez Gen. Komarzewskiego wydaną.

KONIEC.

KSIĘGARNIA

ANTYKWARIAT

C 507156

POLITECHNIKA KRAKOWSKA
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

 41631
L. inw.

Kdn. Zam. 480/55 20.000

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000298573